

## BESCHOUWINGEN BIJ DE VERJARING IN HET ARBEIDSRECHT

*Rede uitgesproken door advocaat-generaal P. BRICOUT  
op de plechtige openingszitting van het Arbeidshof te Gent op 5 september 1995*

Bij de plechtige openingszitting is het de taak van de procureur-generaal aan te geven hoe binnen het rechtsgebied recht is gesproken en bovendien kan hij, indien hij zulks nuttig acht, een rede houden over een bij die gelegenheid passend onderwerp.

1. Aangezien de toepassing van de wettelijke bepalingen die de verjaring in het arbeidsovereenkomstenrecht regelen, nog steeds voor velen een struikelblok vormt, leek het mij zinvol iets dieper in te gaan op een aantal specifieke problemen i.v.m. de verjaring.

2. Luidens artikel 15 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten verjaren de rechtsvorderingen die uit de arbeidsovereenkomst ontstaan:

- ofwel één jaar na het beëindigen van de overeenkomst;
- ofwel vijf jaar na het feit waaruit de vordering is ontstaan zonder dat deze termijn één jaar na het eindigen van de overeenkomst mag overschrijden;
- ofwel één jaar na de laatste effectieve maandelijkse betaling door de werkgever wanneer de opzeggingsvergoeding met toepassing van artikel 39bis in maandtermijnen wordt uitbetaald.<sup>1</sup>

Uit de woorden «ontstaan uit de overeenkomst» blijkt allereerst dat alleen de rechtsvorderingen worden beoogd die hun oorsprong vinden in de Arbeidsovereenkomstenwet zoals de arbeidsovereenkomsten voor werklieden, bedienden, handelsvertegenwoordigers, dienstboden, enz., en niet de arbeidsovereenkomsten van de binnenschippers, zeelieden en huisarbeiders.<sup>2</sup>

Uit die wettelijke bepaling blijkt tevens dat de vordering uit de arbeidsovereenkomst dient te ontstaan.

Deze voorwaarde moet evenwel minder strikt worden geïnterpreteerd dan de eerste daar niet alleen de vorderingen die voortvloeien uit de wet van 3 juli 1978 bedoeld worden, maar ook die welke hun grondslag vinden in de individuele arbeidsovereenkomst, de collectieve arbeidsovereenkomst, het arbeidsreglement, enz.

Zo worden geacht uit de arbeidsovereenkomst te ontstaan:

- de vorderingen tot betaling van een opzeggingsvergoeding, een uitwinningsvergoeding, een vergoeding wegens willekeurig ontslag, enz.;
- de vordering tot terugbetaling van onverschuldigde bedragen;<sup>3</sup>
- de vordering tot betaling van vakantiegeld voor bedien-

den;<sup>4</sup>

- de vordering m.b.t. het loon, en dit in al zijn bestanddelen.

3. In verband met deze laatste voorwaarde heeft uw Hof op 28 oktober 1994 een vermeldenswaardig arrest gewezen.<sup>5</sup>

De feiten die aanleiding waren tot het geschil, kunnen als volgt worden samengevat.

Een werknemster was als agent-bediende in dienst van een verzekeringsmaatschappij. Uit de arbeidsovereenkomst die werd opgesteld en uit het werkreglement blijkt dat zij geen enkel recht had op de verzekeringsportefeuille die werd aangelegd voor de verzekeringsmaatschappij, doch enkel op de commissielonen. In de loop van de arbeidsovereenkomst werden door de werknemster verschillende leningen gesloten met haar werkgever om haar agentschap te organiseren en het beheer van portefeuilles van ex-agenten over te nemen. Op het einde van de overeenkomst waren de leningen niet volledig afbetaald.

De werknemster werd gedagvaard voor de rechtbank van eerste aanleg tot betaling van het saldo van een tweetal leningen. Nadat de materiële onbevoegdheid van de rechtbank van eerste aanleg was opgeworpen, werd de zaak verwezen naar de arrondissementsrechtbank.

De arrondissementsrechtbank oordeelde op 3 mei 1993 dat de arbeidsrechtbank bevoegd was omdat de vordering haar oorsprong vindt in het voorafgaand bestaan van een arbeidsovereenkomst voor bedienden daar de leningen werden aangegaan in functie van de verzekeringsportefeuille die de werknemster beheerde als agent-bediende en waarvoor zij betaald werd op commissieloon.<sup>6</sup>

Voor de arbeidsrechtbank en het arbeidshof werd door de agent-bediende op basis van artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978 de verjaring van de vordering opgeworpen.

Door de werkgever werd aangevoerd dat artikel 15 van de wet van 3 juli 1978 enkel betrekkingheeft op «de rechtsvorderingen die uit de arbeidsovereenkomst ontstaan» en op geen andere. Gelet op het uitzonderingskarakter van artikel 15 van deze wet is de aldaar bepaalde verjaringstermijn niet van toepassing op rechtsvorderingen die een andere oorzaak hebben dan de arbeidsovereenkomst.

De werkgever betoogde tevens dat:

- een verzekeringsagent in loondienst zijn arbeidsovereenkomst kan uitvoeren zonder leningen aan te gaan;
- de leningen niet bij het begin van de arbeidsrelatie worden aangegaan;
- niet elk personeelslid leningen sluit;

<sup>1</sup> Artikel 15 van de wet van 3 juli 1978 betreffende de arbeidsovereenkomsten, als gewijzigd door artikel 59 van de wet van 22 januari 1985.

<sup>2</sup> STEYAERT, J., DE GANCK, C., DE SCHRIJVER, L., *De arbeidsovereenkomst*, A.P.R., 1990, nr. 1095; «De verjaring in het arbeidsrecht», HERMAN, J., *J.T.T.*, 1984, 121-130 en 137-140, nr. 32.

<sup>3</sup> Cass., 16 april 1975, *T.S.R.*, 1975, 295.

<sup>4</sup> Arbh. Brussel, 3 september 1975, *J.T.T.*, 1976, 54.

<sup>5</sup> Arbh. Gent, achtste kamer, 28 oktober 1994, A.R. nr. 714/93, onuitg.

<sup>6</sup> Arrondrb. Gent, 3 mei 1993, *T.G.R.*, 1994, 152.

- niemand verplicht wordt leningen te sluiten;
- niet bewezen is dat het inrichten van een eigen kantoor en/of het overnemen van het beheer van verzekeringsportefeuilles wordt opgelegd;
- tijdens de duur van een arbeidsovereenkomst allerhande verbintenissen kunnen ontstaan die niet van arbeidsrechtelijke aard zijn en waarvan de gevolgen nog kunnen nawerken lang nadat de arbeidsovereenkomst is beëindigd, en de geschillen die met betrekking tot deze verbintenissen rijzen, geenszins automatisch onder de regels vallen die de arbeidsovereenkomsten regelen;
- het niet is omdat een schuld eisbaar wordt op het moment waarop de arbeidsverhouding wordt beëindigd, dat het een schuld is die uit die arbeidsverhouding voortvloeit.

Zowel de arbeidsrechtbank als het arbeidshof oordeelden dat de eenjarige verjaringstermijn van artikel 15 van de Arbeidsovereenkomstenwet van 3 juli 1978 toepasselijk was.<sup>7</sup>

In de leningsovereenkomsten, die op verschillende data werden gesloten, was bepaald dat de verzekeringsagent ofwel werd vrijgesteld van terugbetaling van de laatste 12 maandelijkse bijdragen wanneer zij in de loop van het vorige kalenderjaar een vooruitgang boekte van een bepaald bedrag, berekend op de premies die ontvangen werden uit eigen productie, ofwel dat de maandelijkse afbetalingen jaarlijks werden herzien in functie van het jaarlijks gemiddelde van de commissielonen.

Alle leningscontracten zijn in feite renteloze leningen. Een jaarlijkse rente van 7,5% wordt slechts aangerekend op het schuldsaldo wanneer de arbeidsovereenkomst van de agent een einde neemt.

Uw Hof besliste terecht dat zowel de renteloze lanceringslening als de renteloze leningen voor aankoop van beheer van portefeuilles een gevolg zijn van de vooraf bestaande arbeidsovereenkomst.

De geleende bedragen dienden immers uitsluitend aangewend te worden voor de uitvoering van de arbeidsovereenkomst en de terug te betalen bedragen werden afhankelijk gesteld van de gerealiseerde commissielonen, zijnde het loon van de agent, zodat in feite over productiviteitspremies gesproken kan worden.

Aangezien de desbetreffende leningen hun oorzaak vonden in de arbeidsovereenkomst, werd de vordering die werd ingesteld meer dan een jaar na het einde van de arbeidsovereenkomst, verjaard verklaard op grond van artikel 15 van de wet van 3 juli 1978.

De schijn die door de verzekeringsmaatschappij aan het geding werd gegeven, nl. terugbetaling eisen van het saldo van een aantal leningen, is inderdaad niet noodzakelijk bepalend. De rechter moet nagaan wat de partijen in werkelijkheid verdeelt en welke wetsbepalingen toegepast moeten worden.<sup>8</sup>

4. In verband met de verjaring van de vordering op grond van artikel 15 van de wet van 3 juli 1978 wens ik een tweede arrest van uw Hof te bespreken.<sup>9</sup>

Alvorens over de opgeworpen verjaring kon worden gesta-tueerd, diende in deze zaak nagegaan te worden of partijen al dan niet verbonden waren door een arbeidsovereenkomst, teneinde de toepasselijke verjaringswetgeving te kunnen bepalen.

Tussen partijen was een schriftelijke overeenkomst gesloten waarin gestipuleerd werd dat de «huurster» de lokalen van een autorijschool gratis mocht betrekken. De huurster diende wel te zorgen voor het onderhoud van de lokalen gebruikt door de autorijschool en zij diende iedere werkdag gedurende een aantal uren aanwezig en ter beschikking te zijn om de klanten te ontvangen.

Vermeldenswaardig is dat het contract was aangegaan voor de duur van drie achtereenvolgende jaren en dat de huurster de overeenkomst heeft opgezegd.

Zij werd door de autorijschool gedagvaard voor de rechtbank van eerste aanleg tot betaling van een nog verschuldigd saldo voor afrekening van gas, water, elektriciteit en verrekening voorschotten van klanten, en dit op grond van de beweerde «huur/gerantenovereenkomst». Op grond van haar beweerde tewerkstelling bij de autorijschool heeft de werknemer bij de arbeidsrechtbank een vordering ingeleid in betaling van achterstallig loon.

Nadat de rechtbank van eerste aanleg de vordering, ingeleid door de autorijschool, wegens onbevoegdheid had verwezen naar de arbeidsrechtbank, heeft deze laatste beide vorderingen toegekend en de schuldvergelijking toegepast.

Ook uw Hof stelde vast dat de door partijen ondertekende overeenkomst, welke als een «huurovereenkomst» werd aangeduid en waarin de autorijschool als «verhuurster» vermeld was, blijkens de erin opgenomen bewoordingen en bepalingen, een vlag was die de lading niet dekte.

Niet alleen is er het feit dat de bewoning van het pand gratis was, hetgeen strijdig is met een huurovereenkomst, maar bovendien werd de «huurster» niet als zodanig vermeld doch wel als «gerante».

In de «huurovereenkomst» werd tevens een uitvoerige omschrijving gegeven van de taken uit te voeren door de gerante evenals van de dagen en uren waarop zij ter beschikking diende te zijn. In de eveneens ondertekende «inwendige dienstregeling» werden deze taken nog nader omschreven en werd melding gemaakt van een vergoeding van 150 fr. per genoteerde inschrijving.

Uit de clausules van de zoëven genoemde overeenkomst en dienstregeling werd de gezagsverhouding, zijnde het basissenmerk van een arbeidsovereenkomst, afgeleid.

De vordering, strekkende tot terugbetaling van de algemene kosten verbonden aan de tussen partijen gesloten huur- en/of gerantenovereenkomst, werd door uw Hof op grond van artikel 15 van de wet van 3 juli 1978 verjaard verklaard aangezien de vordering was ingesteld meer dan een jaar na de beëindiging van de arbeidsovereenkomst.

De terugvordering van kosten die verband houden met be-doelde arbeidsovereenkomst is immers een vordering die zonder de arbeidsovereenkomst niet kon ontstaan en is dus noodzakelijkerwijs een vordering ontstaan uit de arbeids-overeenkomst.

De vordering, strekkende tot betaling van achterstallig loon werd, overeenkomstig artikel 26 V.T. Sv., niet verjaard verklaard daar zij was gebaseerd op een misdrijf, zijnde de niet-betaling van loon.

<sup>7</sup> Arbrb. Gent, 27 mei 1994, *T.G.R.*, 1994, 163.

<sup>8</sup> VAN REEPINGHEN Ch., *Verslag*, 244.

<sup>9</sup> Arbh. Gent, Afd. Brugge, 19 oktober 1994, derde kamer, A.R. nr. 92/206, onuitg. Tegen dit arrest is voorziening in cassatie ingesteld.

5. Uit die twee arresten blijkt dat het begrip «ontstaan uit de overeenkomst», zoals verwoord in artikel 15 van de wet van 3 juli 1978, ruim dient te worden geïnterpreteerd, in die zin dat de vorderingen die een gevolg zijn van een bestaande arbeidsovereenkomst of die zonder arbeidsovereenkomst niet konden ontstaan, toch geregeld worden door de verjaringstermijnen toepasselijk in het arbeidsrecht.

6. Vervolgens had ik mij voorgenomen om, aan de hand van een aantal arresten gewezen door uw Hof iets dieper in te gaan op de verjaring van de burgerlijke vordering die gebaseerd is op een misdrijf.

Dit voornemen werd evenwel enigszins doorkruist doordat in het Belgisch Staatsblad van 31 maart 1995 (blz. 8184) het arrest nr. 25/95 werd gepubliceerd dat op 31 maart 1995 werd gewezen door het Arbitragehof.

In dit arrest wordt nl. gezegd voor recht dat artikel 26 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering de artikelen 10 en 11 van de Grondwet schendt, zijnde het gelijkheidsbeginsel en het niet-discriminatiebeginsel.

7. Thans bepaalt artikel 26 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering dat de burgerlijke vordering volgend uit een misdrijf, verjaart door verloop van vijf jaren, te rekenen van de dag waarop het misdrijf is gepleegd; zij kan echter niet verjaren vóór de strafvordering.

Oorspronkelijk was de verjaring van de burgerlijke vordering evenwel volledig gekoppeld aan de verjaring van de strafvordering (het zogenaamde «solidariteitsbeginsel»).

Door de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering werd deze koppeling behouden doch er werd bepaald dat de daden die de ene vordering stuitten hetzelfde gevolg hadden op de andere vordering (art. 26 V.T. Sv.).

De wet van 30 maart 1891 voerde een bijkomende regel in waardoor het solidariteitsbeginsel verder werd afgezwakt. Artikel 26 V.T. Sv. werd nl. aangevuld met een bepaling waardoor aan de inleidende akte van de burgerlijke vordering een schorsende werking werd toegekend (huidig art. 27, eerste lid, V.T. Sv.). De burgerlijke vordering diende dus tijdig te worden ingesteld doch ze werd niet langer beïnvloed door het al dan niet tijdig aflopen van de strafvordering.

Gelet op de problemen die deze regeling met zich bracht omdat de toepasselijke verjaringstermijn in de loop van de procedure kon veranderen (diskwalificatie), werd door de wet van 30 mei 1961 voorzien in een minimumtermijn van vijf jaar voor het instellen van de burgerlijke vordering. Het principe dat de burgerlijke vordering niet kon verjaren vóór de strafvordering, werd evenwel behouden.<sup>10</sup>

8. De feiten die werden voorgelegd aan de verwijzende rechter, kunnen als volgt samengevat worden.

Er werd betaling gevorderd van een schadevergoeding voor schade opgelopen tengevolge van een verkeersongeval. Door de verwerende partij werd op grond van artikel 26 van de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering de verjaring van de vordering opgeworpen daar de vordering werd ingesteld meer dan vijf jaar na het verkeersongeval.

De eisende partij stelde daartegenover dat de vordering gebaseerd is op een fout tegen de algemene zorgvuldigheids- en voorzichtigheidsplicht en niet op een omschreven misdrijf, waardoor niet de vijfjarige verjaringstermijn van toepassing is doch wel de dertigjarige termijn.

De verwijzende rechter overwoog dat, om ten gronde te oordelen, een fout vastgesteld dient te worden die van de kant van de verwerende partij noodzakelijk een overtreding van het verkeersreglement moet zijn. Dit brengt met zich mee dat het slachtoffer van een daad die een misdrijf uitmaakt, slechts over een termijn van vijf jaar beschikt om zijn vordering in te stellen, terwijl de benadeelde van een onrechtmatige daad die geen misdrijf uitmaakt, over een termijn van dertig jaar beschikt.

De vraag rijst dan ook of die ongelijke behandeling van slachtoffers gerechtvaardigd is en of er een objectieve en redelijke verantwoording bestaat en of dat onderscheid geen schending uitmaakt van het grondwettelijk gelijkheidsbeginsel.

9. Het Arbitragehof overwoog dat het verschil in behandeling tussen slachtoffers, wat betreft de verjaringstermijn voor het instellen van de burgerlijke vordering naargelang de fout die aan de schade ten grondslag ligt al dan niet een misdrijf uitmaakt, op een objectief criterium berust, nl. het al dan niet strafbaar stellen door de wet van de schadeverwerkende gedraging.

Daarenboven diende het Arbitragehof na te gaan of het verschil redelijk verantwoord is.

Dienaangaande oordeelde het Hof dat er geen redelijk verband van evenredigheid is tussen het door de maatregel nagestreefde doel, nl.:

- het recht op vergetelheid van de dader van een misdrijf waarborgen,
  - de rechtszekerheid waarborgen,
  - voorkomen dat de inmiddels herstelde openbare vrede andermaal wordt verstoord,
- en de gevolgen ervan voor de slachtoffers van misdrijven. De bepaling in kwestie heeft immers tot gevolg dat zij die door een fout schade lijden, in een merkkelijk ongunstiger positie verkeren wanneer die fout een misdrijf uitmaakt, dan wanneer zulks niet het geval is.

10. Alvorens dieper in te gaan op de gevolgen van het arrest van het Arbitragehof dient te worden vermeld dat zowel de wetgever als de rechtsleer oog hadden voor dit onderscheid in behandeling.

Reeds in 1982 en vervolgens op 6 december 1985 werd bij de Senaat een wetsvoorstel ingediend dat was ondertekend door A. Lagasse, R. Lallemand en S. Moureaux, en dat strekte tot wijziging van artikel 26 van de wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering.<sup>11</sup>

Op 5 maart 1990 werden de zoëven genoemde voorstellen opnieuw ingediend bij de Kamer.<sup>12</sup>

Deze voorstellen strekten tot wijziging van voornoemd artikel 26 en tot opheffing van artikel 27.

Artikel 26 zou worden vervangen door de volgende tekst: «De burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf verjaart volgens de regels van het Burgerlijk Wetboek. Die

<sup>10</sup> Voor een volledig overzicht van de geschiedkundige evolutie: WILMS, W., *De verjaring van de burgerlijke vordering voortspuitend uit een misdrijf*, Antwerpen, Kluwer, 1987, 7-18. *Gedr. St., Senaat*, 1981-82, nr. 90/1, 1 februari 1982.

<sup>11</sup> *Gedr. St., Senaat*, 1985-86, nr. 45/1, 6 december 1985.

<sup>12</sup> *Gedr. St., Kamer*, 1989-90, nr. 1108/1, 5 maart 1990.

vordering kan evenwel niet meer bij het strafrecht worden ingesteld na het verstrijken van de verjaringstermijn van de strafvordering.»

Intussen had mevrouw Merckx-Van Goey op 25 maart 1988 een soortgelijk voorstel ingediend.<sup>13</sup>

In de commissie voor de Justitie werden beide laatstgenoemde wetsvoorstellen te zamen besproken.<sup>14</sup>

Na een aantal amendementen werd de volgende tekst uiteindelijk aangenomen door de commissie.

«Art. 1 – Artikel 26 van de Wet van 17 april 1878 houdende de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering wordt vervangen als volgt:

‘Art. 26 – De burgerlijke rechtsvordering volgend uit een misdrijf verjaart volgens de regels van het burgerlijk recht; zij kan echter niet verjaren voor de strafvordering.

Na verloop van de verjaringstermijn van de strafvordering kan de burgerlijke rechtsvordering evenwel niet meer worden ingesteld voor een strafgerecht.’

Art. 2 – Artikel 27, tweede lid, van dezelfde wet wordt opgeheven.

Art. 3 – Deze wet is van toepassing op de rechtsvorderingen ontstaan uit misdrijven die vóór haar inwerkingtreding werden gepleegd, tenzij de verjaring reeds is ingetreden.»

De discussie in de commissie voor de Justitie had voornamelijk betrekking op de burgerrechtelijke verjaringstermijn, meer bepaald de vraag of zou worden gekozen voor de langst mogelijke termijn, namelijk 30 jaar (art. 2262 B.W.) (wetsvoorstel Merckx) dan wel of de verjaringsregels van het burgerlijk recht (wetsvoorstel Lagasse) zouden worden toegepast.

Uiteindelijk werd geopteerd voor een tussenoplossing in die zin dat voorgesteld werd dat de burgerlijke rechtsvordering verjaart volgens de regels van het burgerlijk recht doch dat zij niet kan verjaren vóór de strafvordering.

Volledigheidshalve moet nog worden vermeld dat in de Senaat op 5 december 1990 nog een wetsvoorstel werd ingediend, ditmaal door senator M. Cerexhe. In feite sluit dit voorstel aan bij dat neergelegd door de heren A. Lagasse, R. Lallemand en S. Moureaux.<sup>15</sup>

11. Ook de rechtsleer had reeds de aandacht gevestigd op de bestaande discriminatie.

De rechtsleer opteerde eveneens voor een wijziging van de wettekst zelf in de richting van een volledige ontkoppeling van de verjaring van de burgerlijke vordering en de strafvordering.

Net zoals in het parlement stond men evenwel voor het probleem van de verjaringstermijn.

Sommigen dachten aan een uniforme termijn van dertig jaar,<sup>16</sup> anderen suggereerden een kortere termijn van tien jaar.<sup>17</sup>

12. Wat zijn nu de gevolgen van de arresten van het Arbitragehof?

Enkel het rechtscollege dat de prejudiciële vraag heeft gesteld, evenals elk ander rechtscollege dat in dezelfde zaak uitspraak doet, is, krachtens artikel 28 van de bijzondere wet op het Arbitragehof van 6 januari 1989, gehouden zich te voegen naar het arrest van het Arbitragehof.

Dit betekent dat, wanneer de eerste rechter een prejudiciële vraag heeft gesteld, zowel de rechter in hoger beroep als het Hof van Cassatie gebonden zijn door het arrest van het Arbitragehof.

Onrechtstreeks hebben de arresten van het Arbitragehof evenwel een veel ruimere werking.

Krachtens artikel 26, § 2, derde lid, 1°, van de zoëven genoemde wet van 6 januari 1989 is de rechter immers niet gehouden het Arbitragehof opnieuw te raadplegen wanneer dit Hof reeds uitspraak heeft gedaan op een vraag of een beroep met hetzelfde onderwerp.

Deze wetsbepaling moet evenwel genuanceerd worden. De rechter die een bepaling moet toepassen, heeft in feite de keuze tussen, enerzijds, zich te voegen naar de reeds gegeven interpretatie en het geschil op grond daarvan op te lossen, nl. door die bepaling buiten toepassing te verklaren en, anderzijds, een nieuwe prejudiciële vraag te stellen wanneer hij zich niet akkoord kan verklaren met de gegeven interpretatie of een andere interpretatie meent te kunnen vooropstellen.<sup>18</sup>

Wanneer deze algemene principes toegepast worden op het besproken arrest moet allereerst worden benadrukt dat, wanneer het Arbitragehof een schending van de Grondwet heeft vastgesteld, dit niet betekent dat de bewuste rechtsregel of het bewuste wetsartikel verdwijnt uit de Belgische rechtsorde.<sup>19</sup>

Dit betekent dat, wanneer de strijdigheid van artikel 26 V.T. Sv. met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet niet wordt opgeworpen, artikel 26 V.T. Sv. verder toepassing vindt.

Wordt de strijdigheid wel opgeworpen, dan kan de rechter oordelen dat de prejudiciële vraag reeds beantwoord is, en wanneer hij zich aansluit bij het Arbitragehof dient hij de bepaling buiten toepassing te verklaren in dat geschil.

Het «gezag van gewijsde» van een arrest van het Arbitragehof is echter niet beperkt tot het beschikkend gedeelte ervan. Er moet ook rekening worden gehouden met de inhoud van de prejudiciële vraag en met de motieven die onlosmakelijk verbonden zijn met het dictum.<sup>20</sup>

13. Zoals hierboven reeds gesteld overwoog het Arbitragehof dat het al dan niet strafbaar stellen door de wet van de schadeverwekkende gedraging een objectief criterium is,

recht, 1992, 301-302; TRAEST, P., «Bewijs en procesvoering betreffende de burgerlijke vordering voortspruitend uit een misdrijf», XIXe Postuniversitaire Cyclus W. DELVA, 1992-93, blz. 267.

<sup>18</sup> KRINGS, E., «Beschouwingen over de gevolgen van de door het Arbitragehof gewezen arresten», *R.W.*, 1985-86, 481-524, nr. 61; ARNOU, L., «De verjaring van de burgerlijke vordering voortspruitend uit een misdrijf», *A.J.T.*, 1994-95, 422-425, nr. 6; BECKERS, M., *L'autorité et les effets des arrêts de la Cour d'Arbitrage*, E. Story-Scientia, Brussel, 1987, 49 en 50.

<sup>19</sup> Arbitragehof, 16 oktober 1991, nr. 26/91, *B.S.*, 23 november 1991, 26.325, B.3.

<sup>20</sup> BECKERS, M., *L'autorité et les effets des arrêts de la Cour d'Arbitrage*, E. Story-Scientia, Brussel, 1987, blz. 51.

<sup>13</sup> *Gedr. St., Kamer*, B.Z. 1988, nr. 335/1.

<sup>14</sup> *Gedr. St., Kamer*, 1990-91, nr. 1108/3, 21 maart 1991.

<sup>15</sup> *Gedr. St., Senaat*, 1990-91, nr. 1141/1, 5 december 1990.

<sup>16</sup> DELVAUX, P.H., «La prescription de l'action civile découlant d'une infraction, son point de départ et son avenir», nooit onder Cass., 31 januari 1980, *R.G.A.R.*, 1982 nr. 10.504, 10; DIRIX, E., «Het verlenen van voorbehoud en het toekennen van provisionele schadevergoeding», noot onder Cass., 14 juni 1982, *R.W.*, 1982-83, 1871.

<sup>17</sup> JACOBS, A., «Les dangers de l'allocation provisionnelle», noot onder luik, 11 december 1985, *Jur. Liège*, 1186, blz. 636; DEPUYDT, P., «De verjaring van de burgerlijke vordering ex delicto», *Verkeers-*

doch dat het verschil in behandeling niet redelijk is daar de burgerlijke rechtsvordering tot vergoeding van de door een misdrijf veroorzaakte schade na vijf jaar verjaart, terwijl de vergoeding van de schade teweeggebracht door een burgerlijke fout, die minder zwaar is dan een fout die de wetgever als strafbaar heeft aangemerkt, gedurende dertig jaar kan worden gevorderd.

Rekening houdend met die motieven kan verondersteld worden dat het besproken arrest niet toepasselijk is op de verjaring in het arbeidsrecht.

In het arbeidsrecht verjaren de burgerlijke rechtsvorderingen die uit de arbeidsovereenkomst ontstaan immers één jaar na het einde van de overeenkomst of vijf jaar na het feit waaruit deze vordering is ontstaan, zonder dat deze laatste termijn één jaar na het eindigen van deze overeenkomst mag overschrijden.<sup>21</sup>

Wordt de burgerlijke vordering op een misdrijf gebaseerd, dan is de vijfjarige verjaringstermijn van artikel 26 V.T. Sv. toepasselijk, hetgeen met zich brengt dat de verjaringstermijn het langst is wanneer de vordering is gebaseerd op een

misdrijf, zijnde de door de wetgever als zwaarst aangemerkte fout.

Het is dus niet uitgesloten dat, indien een prejudiciële vraag gesteld zou worden aan het Arbitragehof, er geen schending van de Grondwet vastgesteld zou worden daar het verschil in behandeling niet alleen op een objectief criterium berust maar daarenboven redelijk verantwoord is.

14. Samenvattend kan worden gesteld dat m.b.t. de problematiek die tot de bevoegdheid van de arbeidsgerechten behoort, het Arbitragehof nog geen standpunt heeft ingenomen zodat er geen «gezag van uitgelegde zaak» bestaat.<sup>22</sup>

Artikel 26 V.T. Sv. blijft bestaan en moet in principe verder worden toegepast, behoudens indien de ongrondwettigheid wordt opgeworpen.

Dit alles neemt natuurlijk niet weg dat de rechtsonzekerheid is toegenomen zodat dringend een wetgevend initiatief moet worden genomen dat de toetsing aan de Grondwet doorstaat.<sup>23</sup>

<sup>22</sup> KRINGS, E., «Beschouwingen over de gevolgen van de door het Arbitragehof gewezen arresten», *R.W.*, 1985-86, 481-524, nr. 61.

<sup>23</sup> ARNOU, L., «De verjaring van de burgerlijke vordering voortvloeiend uit een misdrijf», *A.J.T.*, 1994-95, 422-425, nr. 9; TRAEST, P., De verjaring van de burgerlijke vordering voortvloeiend uit een misdrijf: de geschiedenis en de onzekere toekomst, *R.W.*, 1994-95, 1325-1329, nr. 14.

## RECHTSPRAAK

### ARBITRAGEHOF

6 JUNI 1995

Voorzitter: de h. De Grève

Rapporteurs: de hh. De Baets en Martens

Advocaten: mrs. Denys, Lust en Van Orshoven

**1. Gemeenschap en gewest – Gewesten - Bevoegdheid – Beperking van het eigendomsrecht – 2. Grondwet – Gelijkheid en niet-discriminatie – Duinendecreet – Decretale bekrachtiging van besluiten van de Vlaamse regering – Openbaar onderzoek – Verschil in behandeling tussen landbouwgebieden en woongebieden**

1. De gewesten zijn bevoegd om beperkingen aan te brengen op het eigendomsrecht wanneer de beperking past in het kader van een aangelegenheid die naar hen is overgeheveld.

2. De bij het door art. 2 van het decreet van 14 juli 1993 ingevoegde art. 52, § 3, van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud ingestelde procedure van bekrachtiging bij decreet is niet in strijd met de artt. 10 en 11 van de Grondwet, door een controle van de decreetgever op de uitoefening van de machten die hij aan de Vlaamse Regering heeft verleend in te stellen in een aangelegenheid die hij vermag zelf te regelen.

De onderscheiden manier waarop het openbaar onderzoek wordt georganiseerd, welk onderzoek voorafgaat in het kader

van de vaststelling of van de herziening van de gewestplannen en volgt na de inwerkingtreding van het bouwverbod krachtens de aangevochten bepalingen, wordt verantwoord door de doelstelling van het bestreden decreet, namelijk de onmiddellijke bescherming van de duingebieden en de landbouwgebieden die van belang zijn voor de duinen. Het verschil in behandeling dat aldus wordt gemaakt tussen twee categorieën van eigenaars is in redelijkheid verantwoord.

Het door de verzoekende partijen aangeklaagde verschil tussen gronden die volgens het gewestplan een agrarische bestemming hebben en hun landbouwbestemming behouden en gronden die gelegen zijn in een woongebied en hun bestemming verliezen, is redelijk verantwoord en evenredig met de door de decreetgever nagestreefde doelstelling.

Bij de aanwijzing van de verschillende gebieden als beschermd duingebied werden wetenschappelijk vastgestelde criteria gehanteerd. Het komt het Arbitragehof niet toe zijn beoordeling van die criteria in de plaats te stellen van de beoordeling van de decreetgever, nu niet blijkt dat de gebruikte criteria manifest onredelijk zijn.

Arrest nr. 41/95

In zake:

– de beroepen tot vernietiging van artikel 2 van het decreet van het Vlaamse Gewest van 14 juli 1993 houdende maatregelen tot bescherming van de kustduinen,

– de beroepen tot gedeeltelijke vernietiging van het decreet van het Vlaamse Gewest van 26 januari 1994 houdende bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van 15 september 1993 betreffende de aanduiding van beschermde duingebieden en voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden.

...

#### *In rechte*

##### *Ten aanzien van de omvang van de beroepen*

B.1.1. Het Hof dient de omvang van het beroep tot vernietiging te bepalen op basis van de inhoud van het verzoekschrift. Een beroep tot vernietiging is slechts ontvankelijk ten aanzien van bepalingen waartegen in het verzoekschrift middelen zijn aangevoerd.

B.1.2. Uit de verschillende verzoekschriften blijkt dat midde-len gericht zijn tegen artikel 52, § 1, eerste lid, laatste zin, artikel 52, § 1, tweede lid, artikel 52, § 3, en artikel 54 van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud, ingevoegd bij artikel 2 van het decreet van 14 juli 1993 houdende maatregelen tot bescherming van de kustduinen, tegen artikel 2 van het decreet van 26 januari 1994 houdende bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van 15 september 1993 betreffende de aanduiding van beschermde duingebieden en voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden en tegen het voormelde bekrachtigde besluit van de Vlaamse Regering van 15 september 1993, in zoverre het betrekking heeft op het duingebied waarbinnen het perceel toebehorend aan de verzoekende partij in de zaak met rolnummer 735 is gelegen.

##### *Ten aanzien van de ontvankelijkheid*

B.2.1. De verzoekende partij in de zaak met rolnummer 735 vraagt de vernietiging van het bekrachtigde besluit van de Vlaamse Regering van 15 september 1993, dat evenwel met ingang van 30 december 1994 werd opgeheven bij artikel 6 van het decreet van 21 december 1994 houdende bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van 16 november 1994 betreffende de definitieve aanwijzing van de beschermde duingebieden en van de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden, en houdende wijziging van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud.

De Vlaamse Regering is van oordeel dat het beroep tot vernietiging, ten gevolge van die opheffing, onontvankelijk is bij gebrek, enerzijds, aan voorwerp en, anderzijds, aan belang van de verzoekende partij.

B.2.2. Het bekrachtigde besluit van de Vlaamse Regering van 15 september 1993 heeft, voor de periode van 17 september 1993 tot 30 december 1994, voor bepaalde percelen in het beschermd duingebied en voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden een bouwverbod ingesteld op grond van een aantal criteria die door het bekrachtigingsdecreet van 26 januari 1994 werden overgenomen.

Het bekrachtigde besluit heeft voor de voormelde periode rechtsgevolgen. Het beroep tot vernietiging van een wetskrachtige norm is niet onontvankelijk bij gemis aan voorwerp om de enkele reden dat die norm haar uitwerking heeft verloren of is opgeheven zonder terugwerkende kracht.

Bovendien heeft de verzoekende partij in de zaak met rolnummer 735 thans nog steeds belang bij een vernietiging van

het decreet van 26 januari 1994 houdende bekrachtiging van het voormeld besluit van 15 september 1993, aangezien haar perceel in het besluit van de Vlaamse Regering van 16 november 1994, inmiddels bekrachtigd bij decreet van 21 december 1994, nog steeds begrepen is in een als beschermd duingebied aangewezen zone. Een eventuele vernietiging van het decreet dat het besluit van 15 september 1993, in zoverre het betrekking heeft op het perceel van de verzoekende partij, bekrachtigt, zou tot gevolg hebben dat haar perceel onder de gelding van het decreet van 21 december 1994 moet worden beschouwd als een in artikel 2, tweede lid, van het decreet van 21 december 1994 bedoeld gebied dat «wel in het besluit van 16 november 1994 maar niet in het besluit van 15 september 1993 betreffende de aanduiding van beschermde duingebieden en voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden» werd aangeduid en waarvoor de bekrachtiging bij decreet van 21 december 1994 slechts geldt tot 31 mei 1995 en een nieuw openbaar onderzoek moest worden georganiseerd waarover tegen 31 maart 1995 verslag diende te worden uitgebracht bij de Vlaamse Raad.

De exceptie van niet-ontvankelijkheid kan niet worden aangenomen.

...

#### *Ten gronde*

##### *In de samengevoegde zaken met rolnummers 677 en andere*

##### *Ten aanzien van de schending van de bevoegdheidsverdelende bepalingen*

B.4.1. De verzoekende partijen in de zaken met rolnummers 677 tot 688, 690, 691, 743 tot 754, 761 en 762 voeren een schending aan inzonderheid van de artikelen 16, 39 en 134 van de Grondwet en van de artikelen 6 en 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen.

Zij stellen dat het Vlaamse Gewest onbevoegd is, enerzijds, om een bouwverbod in te stellen dat door de mate waarin het een beperking van het eigendomsrecht met zich meebrengt, met een onteigening moet worden gelijkgesteld, en, anderzijds, om een schadevergoedingsregeling voor de gevolgen van een dergelijk bouwverbod uit te werken, aangezien de federale wetgever exclusief bevoegd is om de gerechtelijke procedures vast te stellen en de decreetgever in ieder geval het beginsel van de billen en voorafgaande schadeloosstelling dient te respecteren.

B.4.2. Artikel 39 van de Grondwet en de artikelen 6 en 10 van de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen hebben aan de gewesten een exclusieve bevoegdheid toegewezen voor de aangelegenheden die naar hen zijn overgeheveld. De gewesten zijn bevoegd om beperkingen aan te brengen op het eigendomsrecht wanneer die beperking past in het kader van een aangelegenheid die naar hen werd overgeheveld. De gewestelijke wetgever is ten deze bevoegd om beperkingen op het eigendomsrecht aan te brengen in de uitoefening van zijn bevoegdheden inzake ruimtelijke ordening, landinrichting en natuurbehoud.

De tijdelijke beperking van het eigendomsrecht die voortvloeit uit de bestreden bepalingen vormt geen onteigening in de zin van artikel 16 van de Grondwet. De gerechtelijke procedure betreffende de gedwongen onteigeningen is derhalve niet toepasselijk.

Wat de beweerde schending van artikel 16 van de Grondwet betreft, die bepaling vormt niet – ook niet gelezen in combinatie met artikel 11 van de Grondwet – een bevoegdheidsverdelende bepaling.

Het middel in verband met de schending van de bevoegdheidsverdelende regels kan niet worden ingewilligd.

*Ten aanzien van de schending van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet*

B.5. De grondwettelijke regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie sluiten niet uit dat een verschil in behandeling tussen categorieën van personen wordt ingesteld, voor zover dat verschil op een objectief criterium berust en het redelijk verantwoord is.

Het bestaan van een dergelijke verantwoording moet worden beoordeeld rekening houdend met het doel en de gevolgen van de betwiste maatregel en met de aard van de ter zake geldende beginselen; het gelijkheidsbeginsel is geschonden wanneer vaststaat dat er geen redelijk verband van evenredigheid bestaat tussen de aangewende middelen en het beoogde doel.

B.6.1. In een tweede middel voeren de verzoekende partijen een schending aan van het gelijkheidsbeginsel en het discriminatieverbod, op zichzelf genomen en in samenhang gelezen met de artikelen 13, 144, 145, 146, 159, 160 en 187 van de Grondwet en met artikel 6 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, in zoverre de decreetgever, door voor te schrijven dat de besluiten tot aanwijzing van het beschermde duingebied en de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden bij decreet moeten worden bekrachtigd, aan de eigenaars en houders van een zakelijk recht van een in een dergelijk gebied gelegen perceel de jurisdictionele waarborgen ontnemt die aan alle burgers worden geboden, zonder dat dit verschil in behandeling verantwoord is.

B.6.2. De decretale bekrachtiging van de besluiten van de Vlaamse Regering betreffende de aanwijzing van het beschermd duingebied en van de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden was ingegeven door de overweging dat een dergelijke aanwijzing vanuit praktisch oogpunt niet door de decreetgever zou kunnen geschieden. Aldus werd geoordeeld dat de Vlaamse Regering «dienaangaande de besluiten (moet) treffen en die dan in een ontwerp van decreet bij de Vlaamse Raad opnieuw voorleggen, waarna de besluiten dan kracht van decreet krijgen. Deze werkwijze wordt gevolgd omdat het vanuit legislatief oogpunt niet aangewezen is om alle percelen waarvoor het bouwverbod geldt, al in dit decreet op te nemen. Het komt erop aan snel te handelen en met dit decreet het principe van de bescherming vast te leggen. Het bouwverbod geldt enkel voor plaatsen waar er niet gebouwd is» (*Gedr. St., Vl. Raad, B.Z., 1992, nr. 96/10, p. 3*).

Aangezien de aanwijzing bij uitvoeringsbesluit, van percelen als beschermd duingebied of voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden resulteerde in een onmiddellijk bouwverbod, waarmee inzonderheid werd afgeweken van wetskrachtige bepalingen inzake ruimtelijke ordening en stedenbouw, deed zich een probleem van hiërarchie voor tussen wetgevende normen en uitvoeringsbepalingen, dat alleen door de decreetgever zelf kon worden opgelost (*Gedr. St., Vl. Raad, B.Z., 1992, nr. 96/10, p. 10*; zie eveneens *Gedr. St. ? Vl. Raad, 1994-95, nr. 632/4, p. 17*).

Bovendien werd voorzien in de decretale bekrachtiging van de uitvoeringsbesluiten teneinde de Vlaamse Raad er toe in staat te stellen de overeenstemming ervan met de bepalingen van het decreet van 14 juli 1993 na te gaan (*Gedr. St., Vl. Raad, 1992-1993, nr. 403/5, p. 12*).

B.6.3. De bij het – door artikel 2 van het bestreden decreet van 14 juli 1993 ingevoegde – artikel 52, § 3, van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud ingestelde procedure van bekrachtiging bij decreet is niet in strijd met de artikelen 10 en 11 van de Grondwet, door een controle van de decreetgever op de uitoefening van de machten die hij aan de Vlaamse Regering heeft verleend in te stellen in een aangelegenheid die hij vermag zelf te regelen. Uit hetgeen werd uiteengezet *sub* B.6.2 vloeit voort dat de in het decreet bepaalde bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering niet is ingegeven door de bedoeling aan de betrokken eigenaars van percelen een jurisdictionele waarborg te ontnemen die aan alle burgers wordt geboden, maar in hoofdzaak verantwoord is door de doelstelling van het decreet, te weten een vlugge en doeltreffende bescherming van de duinen en van de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden. Die maatregel is niet onevenredig met het nagestreefde doel.

Het tweede middel is niet gegrond.

B.7.1. Het derde middel is afgeleid uit de schending van het gelijkheidsbeginsel en het discriminatieverbod, in zoverre ten aanzien van eigenaars die door een bouwverbod worden getroffen in een gewestplan omwille van het behoud van het natuurschoon, vóór de vestiging van het bouwverbod een openbaar onderzoek dient te worden georganiseerd overeenkomstig de artikelen 9 en 13 van de wet van 29 maart 1962, terwijl voor de eigenaars die getroffen worden door een bouwverbod op grond van de bestreden decreten omwille van het behoud van het natuurschoon, geen enkele mogelijkheid wordt geschapen om bezwaren naar voren te brengen.

B.7.2. In tegenstelling tot wat de verzoekende partijen weerhouden, bestaat in de twee hypothesen wel een mogelijkheid tot het formuleren van bezwaren. De onderscheiden manier waarop het onderzoek wordt georganiseerd, onderzoek dat voorafgaat in het kader van de vaststelling of van de herziening van de gewestplannen en dat volgt na de inwerkingtreding van het bouwverbod krachtens de aangevochten bepalingen, wordt verantwoord door de doelstelling van het bestreden decreet, namelijk de onmiddellijke bescherming van de duingebieden en de landbouwgebieden die van belang zijn voor de duinen. Het verschil in behandeling dat aldus wordt gemaakt tussen twee categorieën van eigenaars is in redelijkheid verantwoord.

Het derde middel is niet gegrond.

...

B.9.1. Het vijfde middel is afgeleid uit de schending van het gelijkheidsbeginsel en het discriminatieverbod, in zoverre gronden die volgens het gewestplan een agrarische bestemming hebben, hun landbouwbestemming kunnen behouden, en gronden die gelegen zijn in een woongebied, hun bestemming verliezen, zonder dat de verschillende behandeling van de respectieve eigenaars zou zijn verantwoord.

B.9.2. De decreetgever heeft in hoofdorde de bescherming beoogd van de duingebieden en in de tweede plaats de bescherming van voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden. De oorspronkelijke bedoeling, namelijk de bescherming van enkel de «zichtbare duinen», werd luidens de parlementaire voorbereiding gewijzigd, zodat de bescherming werd uitgebreid tot de gebieden in de duinrand die voor het duingebied belangrijk zijn, zonder de bestemming van die gebieden te wijzigen: «Het duinengebied moet een natuurlijk geheel vormen. Daarom is het belangrijk om ook die stukken, die nu landbouwgrond zijn bij de bescherming te voegen. Maar dat houdt niet in dat men een bestemmingswijziging oplegt.» (*Gedr. St., VI. Raad*, B.Z., 1992, nr. 96/10, p. 7). Niettegenstaande de uitbreiding van het te beschermen gebied, lag het geenszins in de bedoeling van de decreetgever «de exploitatiemogelijkheden van de landbouwbedrijven te beperken. Het bouwen van een loods naast een landbouwbedrijf bijvoorbeeld mag niet worden onmogelijk gemaakt.» (*ibidem*, p. 6).

Gelet op de verantwoording van de uitbreiding van de bescherming van de maritieme duinstreek tot de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden, vermocht de decreetgever de bestemming van percelen die volgens het gewestplan een agrarische bestemming hebben, te handhaven, wegens de bijzondere aard van de percelen, de geringe impact van die handhaving van de bestemming op het nagestreefde doel en de sociaal-economische overwegingen die de handhaving van die bestemming verantwoordden.

Het door de verzoekende partijen aangeklaagde verschil in behandeling is redelijk verantwoord en evenredig met de door de decreetgever nagestreefde doelstelling.

Het vijfde middel is niet gegrond.

*In de zaak met rolnummer 735*

B.10.1. De verzoekende partij voert de schending aan van het gelijkheidsbeginsel en het discriminatieverbod wegens het niet-pertinente karakter van het gehanteerde onderscheidingscriterium en de onevenredigheid van de maatregel ten aanzien van het nagestreefde doel, doordat, eerste onderdeel, de criteria om een gebied als duingebied of voor het duingebied belangrijk landbouwgebied aan te wijzen, niet pertinent zijn, en doordat, tweede onderdeel, het perceel van de verzoekende partij niet voldeed aan die criteria.

B.10.2. Zoals blijkt uit de aanhef van het besluit, bediende de Vlaamse regering – en *mutatis mutandis* de gewestelijke decreetgever bij de bekrachtiging van dat besluit, zoals blijkt uit de parlementaire voorbereiding – zich bij de aanduiding van de verschillende gebieden als beschermd duingebied, van criteria die wetenschappelijk werden vastgesteld en waarbij het aardrijkskundige criterium niet als het exclusieve of het belangrijkste criterium werd aangewezen.

Het komt het Hof niet toe in een dergelijk geval zijn beoordeling van die criteria in de plaats te stellen van de beoordeling van de decreetgever, nu niet blijkt dat de aangehouden criteria manifest onredelijk zijn.

Het eerste onderdeel van het middel is niet gegrond.

B.10.3. Uit de door de Vlaamse Regering voorgelegde memorie en bijgevoegde stukken, die door de verzoekende partij niet worden betwist in een memorie van antwoord, blijkt dat het perceel dat aan de verzoekende partij in eigendom

toebehoort, beantwoordt aan de decretaal vereiste minimale voorwaarden voor aanwijzing als beschermd duingebied.

Het Hof ziet niet in welk opzicht de verzoekende partij in vergelijking met andere eigenaars gediscrimineerd zou zijn bij de toepassing van de criteria die aangewend zijn voor de aanwijzing van een perceel als beschermd duingebied.

Het tweede onderdeel van het middel is niet gegrond.

NOOT–Zie Flamey, P., en Empereur, E., «Het duinendecreet of de betonnering van de duinenbescherming», *R.W.*, 1994-95, 377; Defoort, P.J., «Het duinendecreet: een duidelijke beleidskeuze. Een reactie op P. Flamey en E. Empereur», *R.W.*, 1994-95, 1281. Zie voorts in dit nummer de kanttekening van P. Flamey en E. Empereur en het antwoord van P.J. Defoort, p. 339 e.v. en p. 341 e.v.

## HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 5 DECEMBER 1994

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Forrier

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaat: mr. Nelissen Grade

**Arbeidsduur – Nachtarbeid – Werkneemsters – Leidende functie – Vertrouwenspost – Controle- en inspectieopdrachten**

*Uit de artt. 36, § 1, tweede lid, 37 en 3 Arbeidswet, gecombineerd met de bepalingen van het K.B. 24 december 1968 betreffende de vrouwenarbeid en van het K.B. 10 februari 1965 tot aanwijzing van de personen die met een leidende functie of met een vertrouwenspost bekleed zijn in de particuliere sectors van 's Lands bedrijfsleven, volgt dat, voor de mannen en vrouwen die belast zijn met controle- of inspectieopdrachten welke geheel of gedeeltelijk buiten de normale arbeidsuren moeten worden verricht, nachtarbeid onder dezelfde voorwaarden toegestaan is.*

N.V. B. t/ E.

Gelet op het bestreden arrest, op 6 maart 1992 door het Arbeidshof te Brussel gewezen;

...

Overwegende dat artikel 36, § 1, eerste lid, van de Arbeidswet bepaalt dat werkneemsters geen nachtarbeid mogen verrichten; dat, krachtens artikel 36, § 1, tweede lid, van die wet, de Koning kan toestaan dat nachtarbeid door vrouwen wordt verricht in bepaalde bedrijfstakken, bedrijven of beroepen, voor het uitvoeren van bepaalde werken of voor bepaalde categorieën van werkneemsters;

Dat, krachtens artikel 5, E, 1°, van het koninklijk besluit van 24 december 1968 betreffende de vrouwenarbeid, nachtarbeid zonder beperking is geoorloofd voor de werkneemsters bedoeld in artikel 2, I, van het koninklijk besluit van 10 februari 1965 tot aanwijzing van de personen die met een leidende functie of met een vertrouwenspost zijn bekleed in de particuliere sectors van 's Lands bedrijfsleven voor de toepassing van de wet betreffende de arbeidsduur;

Dat, overeenkomstig artikel 2, I, 6), van voormeld koninklijk besluit van 10 februari 1965, als personen die met een lei-

dende functie of met een vertrouwenspost zijn bekleed, worden beschouwd de personen belast met de controle- of inspectieopdrachten, welke geheel of gedeeltelijk buiten de normale werkuren moeten worden uitgeoefend;

Overwegende dat artikel 37 van de Arbeidswet nachtarbeid voor andere werknemers dan werknemers en jeugdige werknemers verbiedt, behoudens voor de werknemers die niet vallen onder het toepassingsgebied van hoofdstuk III, afdeling II, zoals het is bepaald door of krachtens de artikelen 1, 3 en 4 van die wet;

Dat uit de artikelen 37 en 3 van die wet, gelezen in hun onderlinge samenhang, blijkt dat het verbod om nachtarbeid te verrichten niet geldt voor de in het koninklijk besluit van 10 februari 1965 aangewezen werknemers die een leidende functie uitoefenen of een vertrouwenspost bekleden;

Overwegende dat uit het vorenstaande volgt dat, wat het verrichten van nachtarbeid betreft, dezelfde voorwaarden gelden voor de mannen en vrouwen die belast zijn met controle- of inspectieopdrachten welke geheel of gedeeltelijk buiten de normale werkuren moeten worden uitgeoefend, als bedoeld in artikel 2, I, 6), van het koninklijk besluit van 10 februari 1965;

...

## HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 5 DECEMBER 1994

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: mevr. Bourgeois

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaat: mr. De Gryse

**Sociaal statuut zelfstandigen – Sociale zekerheid – Bijdragen – Vrijstelling – Gehuwde vrouwen – Weduwen – Gehuwde mannen – Weduwnaars – Discriminatie – Richtlijn 79/7 EEG – Gelijke behandeling – Rechtstreekse werking – Nationaal recht – Omzetting – Uiterste datum – Verzuim – Gevolg**

*Het beginsel van gelijke behandeling inzake sociale zekerheid houdt, overeenkomstig art. 4, lid 1, Richtlijn 79/7 EEG van 19 december 1978, in dat iedere vorm van discriminatie op grond van het geslacht uitgesloten is m.b.t. de verplichting tot premiebetaling. Daaruit volgt dat het voorbehouden in (oud) art. 37, § 1, Alg. Reglement Soc. Stat. Zelfst. van de mogelijkheid tot bijdragevrijstelling voor gehuwde vrouwen en weduwen, zonder dat die mogelijkheid bestond voor gehuwde mannen of weduwnaars, een verboden discriminatie op grond van het geslacht inhield.*

*Daar de Richtlijn 79/7 EEG rechtstreekse werking heeft en krachtens art. 8, lid 1, uiterlijk op 22 december 1984 in nationaal recht moest zijn omgezet, kan de in art. 37, § 1, Alg. Regl. S.S.Z. ingeschreven discriminatie ten nadele van mannen vanaf voornoemde datum geen uitwerking meer hebben.*

V. G. t/ R.S.V.Z.

Gelet op het bestreden arrest, op 4 oktober 1993 gewezen door het Arbeidshof te Brussel;

Over het middel: schending van (...)

doordat het arrest eiser veroordeelt tot betaling van de gevorderde sociale bijdragen op de volgende gronden: «De argumentatie van betrokkene berust op twee gronden; enerzijds zou hij de betwiste activiteit als bijberoep uitgeoefend hebben, omdat zijn hoofdberoep het beredderen van het huishouden betreft, anderzijds zou hij, via de toepassing van art. 37 A.R.S., vrijwillig verminderde bijdragen betalen, ware het niet dat die bepalingen slechts gelden voor gehuwde vrouwen, weduwen en studenten; deze beperking acht hij niet alleen strijdig met art. 6 van de Grondwet, maar tevens met de richtlijn 79/7/EEG. Het eerste ingeroepen argument houdt weinig steek, in die zin dat zich bezighouden met huishouding geen beroepsbezigheid is in de zin van de sociale wetgeving. Het tweede argument berust op de tegenstrijdigheid tussen art. 37 en de richtlijn 79/7/EEG; dit tweede argument wint nog aan kracht doordat, na het prejudiciële advies van het Luxemburgs Hof van Justitie de nationale wetgeving werd aangepast (K.B. 12 december 1991) en wel volgens het standpunt verdedigd door (eiser). Het prejudiciële advies van het Luxemburgse Hof van Justitie op 21 november 1990 gegeven, stelt wel degelijk vast dat de oude versie van art. 37 strijdig is met de richtlijn 79/7/EEG en dit advies heeft inderdaad geleid tot de aanpassing van de wettelijke bepalingen, hetgeen precies is wat de Europese richtlijn beoogt, namelijk de aanpassing door de nationale wetgever, die in dezen volledig bevoegd blijft, van de nationale wetgeving aan de in de richtlijn vermelde doelstellingen. Uiteraard kan volgens een algemene wetsbepaling deze wetwijziging van art. 37 niet doorgevoerd worden met terugwerkende kracht; derhalve was de nationale wetgeving wel van toepassing voor de periode waarover huidig geschil handelt, namelijk van 1982 tot 1988; de principes van art. 37 oude versie werden te dezen correct toegepast, zodat het hoger beroep ongegrond is»

...

Overwegende dat, krachtens artikel 37, § 1, van het koninklijk besluit van 19 december 1967 houdende algemeen reglement in uitvoering van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967, houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen, in de versie die aan zijn wijziging door het koninklijk besluit van 12 december 1991 voorafgaat, gehuwde vrouwen, weduwen en studenten die hierom verzoeken, kunnen worden gelijkgesteld met de personen bedoeld in artikel 12, § 2, van het voormelde koninklijk besluit nr. 38, welke personen geen of verminderde bijdragen tot het statuut der zelfstandigen verschuldigd zijn, indien hun bedrijfsinkomsten als zelfstandige een bepaald bedrag niet overschrijden;

Overwegende dat het middel aanvoert dat, nu gehuwde mannen en weduwnaars op de hiervoren omschreven gelijkstelling geen beroep kunnen doen, de voormelde bepaling van artikel 37, § 1, een discriminatie op grond van geslacht inhoudt, die strijdig is met het bepaalde in artikel 4, lid 1, van de richtlijn 79/7/EEG van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling op het gebied van de sociale zekerheid, dat iedere vorm van zulk een discriminatie uitsluit; dat, nu de Staat niet binnen de termijn van zes jaar, als opgelegd door artikel 8, lid 1, van die richtlijn, de nodige wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen in werking heeft doen treden om aan de richtlijn te voldoen, deze onvoorwaardelijke en voldoende nauwkeurige richtlijn rechtstreekse werking heeft, zodat het arbeidshof niet vermocht de door eiser aan-

gevraagde gelijkstelling, bedoeld in voornoemd artikel 37, § 1, te weigeren;

Overwegende dat, overeenkomstig artikel 4, lid 1, van de richtlijn 79/7/EEG van de Raad van 19 december 1978, het beginsel van gelijke behandeling inzake sociale zekerheid inhoudt dat iedere vorm van discriminatie op grond van geslacht uitgesloten is met betrekking tot de verplichting tot premiebetaling en de premieberekening;

Overwegende dat het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in zijn arrest van 21 november 1990 in de zaak C-373/89 van de Sociale Verzekeringskas voor Zelfstandigen «Integrity» tegen N. Rouvroy, bij de uitlegging van voormeld artikel 4, lid 1, voor recht heeft gezegd: «Artikel 4, lid 1, van de richtlijn 79/7/EEG van de Raad van 19 december 1978 betreffende de geleidelijke tenuitvoerlegging van het beginsel van gelijke behandeling van mannen en vrouwen op het gebied van de sociale zekerheid moet aldus worden uitgelegd, dat het zich verzet tegen een nationale wettelijke regeling die de mogelijkheid van gelijkstelling met personen die zijn vrijgesteld van betaling van sociale-zekerheidsbijdragen, voorbehoudt aan gehuwde vrouwen, weduwen en studenten, zonder in dezelfde vrijstellingsmogelijkheid te voorzien voor gehuwde mannen of weduwnaars die voor het overige aan dezelfde voorwaarden voldoen»;

Overwegende dat daaruit volgt dat de voornoemde bepaling van artikel 37, § 1, van het koninklijk besluit van 19 december 1967 een discriminatie inhoudt die door artikel 4, lid 1, van de richtlijn 79/7/EEG van de Raad van 19 december 1978, als uitgelegd door het Hof van Justitie, is uitgesloten;

Overwegende dat, krachtens artikel 8, lid 1, van voormelde richtlijn, deze richtlijn uiterlijk op 22 december 1984 in het nationaal recht moest omgezet zijn; dat de hiervoren bedoelde discriminatie in artikel 37, § 1, van het koninklijk besluit van 19 december 1967 na die datum geen uitwerking kan hebben;

Overwegende dat het arrest, door anders te oordelen, de voornoemde bepalingen en het algemeen rechtsbeginsel dat in het middel is aangewezen, schendt;

...

## HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 16 DECEMBER 1994

Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen

Rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. Bresseleers

Advocaten: mrs. De Gryse en Geinger

### **Borgtocht – Aard – Bijkomende verbintenis – Art. 2036 B.W. – Excepties betreffende de hoofdschuld**

*De verbintenis van de borg is naar haar aard een bijkomende verbintenis. Een beding krachtens hetwelk de borg ervan afziet de exceptie op te werpen dat de hoofdschuld betaald is, heeft tot gevolg dat de verbintenis van de borg volledig geabstraheerd wordt van de hoofdverbintenis en is in strijd met het wezen zelf van de borgtocht.*

U. e.a. t/ N. M.K.N.

Gelet op het bestreden arrest, op 29 september 1992 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

...

Overwegende dat uit het arrest blijkt dat: 1. verweerster pandhoudster was op de handelszaak van de thans gefailleerde N.V. D.; 2. de eisers zich hoofdelijk borg hebben gesteld voor de schulden van die vennootschap ten aanzien van verweerster; 2. Jan Bogaerts, curator van de gefailleerde vennootschap, door verweerster belast werd met de verkoop van de handelszaak; 4. de opbrengst van die verkoop voldoende opbracht om de schuld van de gefailleerde vennootschap volledig te delgen maar de curator de gelden niet volledig aan verweerster overmaakte; 5. als gevolg hiervan, verweerster de borgen heeft aangesproken;

...

Overwegende dat de verbintenis van de borg naar haar aard een bijkomende verbintenis is; dat hieruit inzonderheid volgt dat als de hoofdschuld betaald is, de borg ontslagen is;

Dat, krachtens artikel 2036 van het Burgerlijk Wetboek, de borg zich tegen de schuldeiser kan beroepen op alle excepties die aan de hoofdschuldenaar toekomen en die tot de schuld zelf behoren; dat hij inzonderheid kan opwerpen dat de hoofdschuld betaald is;

Dat een beding krachtens hetwelk de borg op voorhand ervan afziet de exceptie op te werpen dat de hoofdschuld betaald is, tot gevolg heeft dat de verbintenis van de borg volledig geabstraheerd wordt van de hoofdverbintenis en in strijd is met het wezen zelf van de borgtocht;

Overwegende dat het arrest beslist dat de curator opgetreden is als lasthebber van verweerster, dat de verkoop van de handelszaak voldoende opbracht om de schuldvordering van verweerster op de N.V. D. te dekken en dat de gelden in handen van de lasthebber werden betaald; dat het arrest hiermee te kennen geeft dat de hoofdverbintenis teniet is gegaan;

Dat het daarenboven oordeelt enerzijds dat de eisers hoofdelijke borgen waren, aldus aannemend dat het ging om accessoire verbintenissen, maar tevens dat, nu de eisers afgezien hebben van elke exceptie of elk middel dat de bevrijding van hun verbintenis tot gevolg kon hebben», zij de omstandigheid dat de schuld werd betaald niet als verweermiddel kunnen aanvoeren tegen de schuldeiser;

Overwegende dat de appelrechters, na de overeenkomst gesloten tussen de eisers en verweerster als een borgtocht te hebben gekwalificeerd, niet zonder schending van de artikelen 2011 en 2036 van het Burgerlijk Wetboek vermochten te beslissen dat de borgen op grond van het vorenbedoelde beding verbonden bleven, ook al was de hoofdschuld betaald;

...

### *NOOT – Variaties op de borgtocht*

1. Lange tijd stond de borgtocht zoals die gestalte kreeg in het B.W. model voor de persoonlijke zekerheidsovereenkomsten. De moderne rechtspraktijk laat echter een grote verscheidenheid zien. De gebondenheid van de toegevoegde schuldenaar kan verschillende gradaties aannemen, gaande van een zwakke verbindende kracht tot een volkomen zelfstandigheid van diens verbintenissen. Deze contractuele creativiteit heeft ertoe geleid dat de borgtocht een nogal «onzeker» zekerheidsrecht is geworden (Ph. Simler, «Les

solutions de substitution au cautionnement», *J.C.P.*, 1990, I, 3427).

In het midden van die glijdende schaal staat de klassieke borgtocht waar de verbintenissen van de borg nauw aansluiten bij die van de hoofdschuldenaar. Aan het ene uiterste bevinden zich dan de intentie- en patronaatsverklaringen. Terwijl aan het andere extreem de garantieovereenkomst moet worden gesitueerd. Maakt de borg de verbintenis van de hoofdschuldenaar tot de zijne, dan neemt de garant een geheel zelfstandige verbintenis op. De garant verbindt zich een overeengekomen bedrag te betalen zodra de voorwaarden vervat in de garantieovereenkomst in vervulling zijn gegaan in dier voege dat de excepties uit de gegarandeerde verbintenis niet kunnen worden opgeworpen. Ook hier is ruimte voor schakeringen. De sterkste positie wordt verleend wanneer de afroep van de garantie «op eerste verzoek» mogelijk is, d.w.z. zonder nadere formaliteiten, op loutere verklaring van de begunstigde van de garantie.

2. In het geannoteerde arrest wordt klare wijn geschonken. Een overeenkomst waarbij de toegevoegde schuldenaar afstand doet van excepties die het bestaan van de gewaarborgde schuldvordering betreffen (i.c. de betaling van de hoofdschuld), kan geen borgtocht zijn. Een dergelijke clausule is met de borgtocht onverzoenbaar.

Uit dit arrest kan echter geenszins worden afgeleid dat voortaan de persoonlijke zekerheidsovereenkomsten aan een typedwang worden onderworpen. Het Hof van Cassatie heeft alleen maar beslist dat het bestreden arrest de overeenkomst tussen partijen onmogelijk als een overeenkomst van borgtocht kan kwalificeren wanneer aan de borgen het recht wordt ontzegd om de exceptie van de betaling van de hoofdschuld op te werpen.

Op grond van de wilsautonomie blijft het ook verder geoorloofd om aan de gebondenheid van de toegevoegde schuldenaar een meer zelfstandig karakter te geven, waarbij hem een toenemend aantal excepties worden ontnomen ook albetreffen die de gewaarborgde rechtsverhouding. De rechtsgeldigheid van dergelijke garantieovereenkomsten werd op overtuigende wijze aangetoond (zie o.m. E. Wymeersch, «Borgtocht en garantie», in *Liber amicorum Jan Ronse*, Brussel, 1986, 655, e.v.; *Id.*, «Garanties op eerste verzoek», *T.P.R.*, 1986, 471 e.v.; L. Simont, «Les garanties indépendantes», *Bank.Fin.*, 1983, 579 e.v. en de verwijzingen aldaar). Er anders over oordelen zou overigens moeilijk verzoenbaar zijn met de erkenning van niet-tegenwerpbaarheid van excepties in andere drie-partijenverhoudingen zoals in de delegatieovereenkomst.

3. Of men met een borgtocht of met een garantieovereenkomst te doen heeft, is een vraag van uitlegging (zie J.F. Romain, «Principes d'interprétation et de qualification des garanties indépendantes», *T.B.B.R.*, 1989, 429 e.v.). De woordkeuze van de partijen is onvast. In de praktijk worden beide termen overigens vaak door elkaar gebruikt. De kwalificatie van borgtocht moet worden aangenomen wanneer het de bedoeling van partijen was de positie van de toegevoegde schuldenaar met die van de hoofdschuldenaar te verbinden.

4. Onzekerheid bestaat over de draagwijdte van een borgtocht «op eerste verzoek». Volgens een gedeelte van de rechtsleer gaat het hier om een «juridisch monster». Achter een dergelijke overeenkomst kan alleen een garantieovereenkomst schuil gaan (vgl. Ph. Malaurie en L. Aynes, *Les sûretés*, Parijs, 1992, 32-33, nr. 123).

Tegen die opvatting wordt betoogd dat de aanduiding «op eerste verzoek» niet noodzakelijk op een garantie hoeft te duiden. Zoals omgekeerd het opleggen van een bepaalde aanvoeringslast of motiveringsplicht niet onverzoenbaar is met het bestaan van een garantieovereenkomst (bijvoorbeeld: Cass. fr., 3 november 1992, *J.C.P.*, 1993, II, 22082). Zowel een garantie als een borgtocht kunnen «op eerste verzoek» worden bedongen (E. Wymeersch, o.c., *T.P.R.*, 1986, 664-665). Hiermee wordt dan bedoeld dat de borg gehouden is te betalen zonder dat aan de schuldeiser een nadere bewijslast wordt opgelegd nopens de omvang of de opeisbaarheid van de hoofdschuld. Strookt bij de garantieovereenkomst de mogelijkheid tot een afroep «op eerste verzoek» met de aard van de overeenkomst, dan is zulks bij de borgtocht op het eerste gezicht bevreemdend. De rechtsgeldigheid van een dergelijke borgtocht «op eerste verzoek» vindt niettemin steun in een belangrijk gedeelte van rechtspraak en rechtsleer (*adde*: Van Ryn & Heenen, *Principes*, IV, 520, nr. 655; *R.P.D.B.*, Compl. VII, «Les garanties bancaires autonomes», nr. 69). Ze wordt ook erkend in de ons omringende landen (voor Frankrijk: Cass. fr., 22 maart 1982, *D.*, 1982, I.R. 498; Cass. fr., 8 juni 1993, *D.*, 1995, somm., II; voor Duitsland: BGH, 2 Mei 1979, BGHZ, 74, 244; BGH 24 januari 1983, *NJW*, 1984, 923; BGH, 21 april 1988, *NJW*, 1988, 2610; N. Horn, «Bürgschaften und Garantien zur Zahlung auf erstes Anfordern», *NJW*, 1980, 2153 e.v.; P. Bydliński, «Moderne Kreditsicherheiten und zwingendes Recht», *AcP*, 1990, 165 e.v.).

Aldus wordt de geldigheid erkend van een borgtocht waarbij de borg zich verbindt de schuld te betalen zoals die blijkt uit de door de schuldeiser verstrekte opgave. Te denken valt aan een bank die verwijst naar een zgn. «boekenbeding» (bijvoorbeeld Kh. Brussel, 16 mei 1991, *J.T.*, 1991, 701, *Rev. Not. B.*, 1991, 257; zie ook Kh. Brussel, 15 november 1984, *T.B.H.*, 1985, 569). Geeft de borg gevolg aan de afroep en blijkt de hoofdschuld achteraf gebreken te vertonen, dan kan de borg het betaalde als onverschuldigd terugvorderen van de schuldeiser. Zoals bij de garantie kan ook hier de borg steeds betaling weigeren op grond van excepties die de openbare orde betreffen of wanneer de afroep gebeurt met bedrog of kennelijk misbruik van recht (bijvoorbeeld BGH, 21 april 1988, *gecit.*). Dat een borgtocht op «eerste verzoek» luidt, hoeft dus geenszins te betekenen dat men met een garantie te doen heeft. Slechts wanneer de partijen definitief bepaalde excepties hebben willen uitsluiten die de hoofdbintenis betreffen, staat men voor een garantie.

Het beding «op eerste verzoek» leidt enkel tot een procesuele of bewijsabstractie en tot een omkering van de processposities. Op die wijze wordt de schuldeiser beschermd tegen mogelijke chicanes. Deze promptte betaling zou ook kunnen worden verzekerd door de betaling van een geldsom tot zekerheid of door middel van een effectenpand. Achter een borgtocht «op eerste verzoek» gaat trouwens vaak de bedoeling van partijen schuil om deze voor de debiteur onereuze zakelijke zekerheid te vervangen door een persoonlijke zekerheid met dezelfde slagkracht (zie Y. Poulet, «Les incertitudes relative à la nature juridique de l'assurance-caution», *De Verz.*, 1979, (5), 22 e.v.). Dezelfde bekommernis ligt ook ten grondslag aan het ontstaan van de garantieovereenkomst. In beide gevallen gaat het immers om overeenkomsten «eerst betalen, dan praten», al vinden dit betalen en praten in verschillende verhoudingen plaats. Anders dan bij de

garantie is het bij de borgtocht «op eerste verzoek», de borgsolvens die het risico van de insolventie van de schuldeiser moet dragen. Bij de garantie rust die last op de hoofdschuldenaar.

5. Het causaal systeem van ons verbintenissenrecht staat een overeenkomst «eerst betalen, dan praten» niet in de weg. De betwistingen over de afwezigheid van een geldige oorzaak (en andere gebreken) worden immers niet uitgesloten, maar worden enkel uitgesteld tot na de betaling (De Page, *Traité*, II, 477, nr. 479quinquies; Dekkers, *Handboek*, II, 50, nr. 81).

De vraag rijst echter of het opnemen van een dergelijke clause wel verzoenbaar is met de borgtocht. Door de verdedigers wordt aangevoerd dat geen afbreuk wordt gedaan aan het accessoir karakter. De verbintenis van de toegevoegde schuldenaar blijft betrokken op de gewaarborgde schuldverhouding. De band met de gewaarborgde verbintenis wordt immers niet doorbroken. Aan de borg worden geen excepties ontnomen; de discussie hieromtrent wordt slechts uitgesteld tot na de betaling. In het geding dat zal worden gevoerd over de terugvordering van de betaalde bedragen, kan de borg alle verweermiddelen en excepties uit de valutaverhouding doen gelden om het onverschuldigd karakter van de betaling aan te tonen.

Nu het wezenlijk karakter van de accessoriteit van de verbintenis van de borg door het Hof van Cassatie sterk wordt benadrukt, kan hieraan voor ons recht toch getwijfeld worden. Men kan er immers niet omheen dat de betalingsverplichting van de borg wordt losgemaakt van de hoofdverbintenis. Tot aan zijn betaling is de gebondenheid van de borg duidelijk niet-accessoir (cf. S. Weth, «Bürgschaft und Garantie auf erstes Anfordern», *AcP*, 1989 (303), 324 e.v.).

Dat sluit echter niet uit dat op grond van het beginsel van de wilsautonomie, de mogelijkheid tot het sluiten van een dergelijke «borgtocht op eerste verzoek» als een geheel zelfstandige overeenkomst moet worden aangenomen. Indien men de garantieovereenkomst erkent, dan moet het natuurlijk ook mogelijk zijn om tussen borgtocht en garantieovereenkomst intermediaire vormen in het leven te roepen waarbij de verbintenis van de toegevoegde schuldenaar in meer of mindere mate wordt geabstraheerd van de onderliggende verhoudingen. Ook is het denkbaar dat de opeisbaarheid «op eerste verzoek» gestalte krijgt in een daartoe afzonderlijk gesloten overeenkomst. De borg kan immers jegens de schuldeiser bijkomende verbintenissen opnemen die ertoe strekken zijn betaling veilig te stellen (voor een goed voorbeeld: Hof Brussel, 11 maart 1971, *Pas.*, 1971, II, 186).

De rechtspraktijk heeft echter behoefte aan duidelijkheid. Zodra het beginsel van de accessoriteit wordt verlaten, kan een verwijzing naar de figuur van de borgtocht alleen maar misleidend werken omdat hierdoor de grenzen tussen borgtocht en garantie vervagen (I. Moreau-Margrève, «Les sûretés personnelles en droit belge», in *Les sûretés*, Brussel, 1984, (173), 257-258). Dat is duidelijk het geval met de «borgtocht op eerste verzoek». Op het theoretische vlak is het onderscheid met de garantieovereenkomst wel erg subtiel geworden. Wat de praktische uitwerking betreft, is het onderscheid zelfs nagenoeg niet bestaande. In de praktijk zal de borg na de betaling immers op grond van de onderliggende verhouding met de hoofdschuldenaar veelal gerechtigd zijn om onverwijld verhaal te nemen op deze laatste. De hoofdschuldenaar zal derhalve, net zoals bij de garantie, de last en het ri-

sico van de terugvordering van de schuldenaar moeten dragen. Kortom: de term «borgtocht op eerste verzoek» kan het best de wereld uit.

Eric Dirix

## HOF VAN CASSATIE

3e KAMER – 30 JANUARI 1995

Voorzitter: de h. Marchal

Rapporteur: de h. Dhaeyer

Openbaar ministerie: mevr. De Raeve

Advocaten: mrs. Bützler en Simont

### Arbeidsongeval – Vergoedingen – Aanpassingsbijslagen – Interest

*De bijslagen verschuldigd krachtens art. 58, § 1, 7°, Arbeidsongevallenwet, als toepasselijk vóór de wijziging bij K.B. nr. 530 van 31 maart 1987, zijn uitkeringen bedoeld in de Arbeidsongevallenwet waarop, krachtens art. 42, derde lid, van rechtswege interest verschuldigd is vanaf het tijdstip waarop zij eisbaar worden.*

L.C.M. t/ Fonds voor Arbeidsongevallen

Gelet op het bestreden arrest, op 24 mei 1993 door het Arbeidshof te Antwerpen, afdeling Hasselt, gewezen;

...

Overwegende dat, luidens de bepalingen van artikel 42, tweede lid, van de Arbeidsongevallenwet, de Koning bij een in Ministerraad overlegd besluit kan bepalen onder welke voorwaarden, volgens welke modaliteiten en met welke periodiciteit de jaarlijkse vergoedingen en vervallen renten, evenals de bijslagen betaald worden; dat luidens de bepalingen van het derde lid op de in de wet bedoelde uitkeringen van rechtswege interest verschuldigd is vanaf het ogenblik waarop zij eisbaar worden;

Dat, krachtens de bepalingen van artikel 58, § 1, 7°, van voormelde wet, zoals zij te dezen toepasselijk zijn, verweerder tot taak heeft «bijslagen, waarvan het bedrag en de toekenningsvoorwaarden worden bepaald door de Koning, te verlenen aan sommige categorieën van getroffen en hun rechthebbenden»;

Dat die bijslagen uitkeringen zijn bedoeld in de Arbeidsongevallenwet waarop krachtens het derde lid van voormeld artikel 42 van rechtswege interest verschuldigd is vanaf het ogenblik waarop zij eisbaar worden;

Overwegende dat het arrest, door te oordelen dat op de bijslagen geen interest verschuldigd is «tenzij bijzondere wetgeving», de in het middel aangehaalde bepalingen schendt;

...

**HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN**

6e KAMER – 4 JANUARI 1994

Voorzitter: de h. van Gelder

Raadsheren: de h. Thys en mevr. Vanstraelen

Advocaten: mrs. van der Steichel loco Roelens en Bijmens

**Verjaring – Bevrijdende verjaring – Art. 2272, derde lid, B.W. – Begrip «koopman» – Einde van de verjaring – Art. 2274, tweede lid, B.W. – Contractueel instrumentum als enig geschrift**

*Als «koopman» in de zin van art. 2272, derde lid, B.W. en van art. 5 van de wet van 1 mei 1913 dient te worden beschouwd degene die voedingsmiddelen of andere producten verkoopt die courant worden gebruikt.*

*Een handelaar die boeken verkoopt aan niet-handelaars, valt onder de toepassing van art. 2272, derde lid, B.W. en van de artt. 2 en 5 van de wet van 1 mei 1913.*

*Art. 2274, tweede lid, B.W., waarin wordt bepaald dat de in art. 2272 B.W. bedoelde verjaring slechts ophoudt te lopen indien er een afgesloten rekening, een onderhandse of een authentieke schuldbekentenis bestaat, is niet van toepassing wanneer het enige geschrift waarover de schuldeiser beschikt, het contractuele instrumentum zelf is.*

N.V. W. t/ C.

Overwegende dat door het bestreden vonnis (Rb. Hasselt, 16 januari 1990) de vordering niet toelaatbaar werd verklaard om volgende redenen: de gevorderde bedragen werden gevorderd wegens een openstaande schuld van aankoop van de Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie; verweerster zegt betaald te hebben; bij overeenkomst van 4 november 1978 werd bepaald dat verweerster 48 opeenvolgende maandelijkse bedragen van 934 fr. zou betalen vanaf 1 december 1978; zij zei alle aflossingen betaald te hebben en riep de verjaring in, die begon te lopen vanaf 1 december 1982; zij kan de betalingen niet meer bewijzen; eiseres werpt op dat de voorwaarden voor de verjaring niet vervuld zijn; de verjaring is ingetreden na verloop van één jaar vanaf 1 december 1983 en er is geen stuiting noch opschorting aangetoond; eiseres vordert het bedrag pas einde 1987, nadat de verjaring verlopen was; het feit dat verweerster de betalingen niet kan aantonen, is niet relevant; gelet op de verjaring is de vordering niet toelaatbaar;

...

Overwegende dat de dagvaarding op 22 november 1988 werd betekend;

...

Overwegende dat appellante geen enkel stuk overlegt in verband met de betalingen van geïntimeerde noch van enige aanmaning, hoewel het totale bedrag reeds einde 1982 had moeten betaald worden;

Overwegende dat het logisch overkomt dat appellante geen stukken meer heeft bewaard omdat er betaald werd en dat geïntimeerde geen bewijzen heeft bewaard omdat zij zes jaar voordien de laatste afbetaling had gedaan;

...

Overwegende dat het echter duidelijk is dat de wet van 1 mei 1913 en art. 2272 B.W. moeten worden onderzocht;

Overwegende dat art. 2272 B.W. o.m. zegt dat de rechtsvorderingen «van kooplieden, wegens de koopwaren die zij verkopen aan personen die geen koopman zijn», verjaren door verloop van een jaar;

Overwegende dat art. 2272, derde lid, B.W. op een vermoeden van betaling steunt en geen middel van onontvankelijkheid is (Wilms, W., *De kwijtende verjaring*, Prolegomena 8, Brussel, 1985, Swinnen, randnummer 1, blz. 69);

Overwegende dat de bepaling van art. 2272, tweede lid, B.W. moet worden aangevuld met art. 5 van de wet van 1 mei 1913 (Wilms, o.c., randnummers 14, blz. 87-88);

Overwegende dat een «koopman» in de zin van art. 2272, derde lid, B.W., een «koopman» is in de zin van art. 5 van de wet van 1 mei 1913; dat het hier echter geenszins gaat over een «ambachtsman»;

Overwegende dat de «koopman» die bedoeld wordt in art. 2272, derde lid, B.W. (en art. 5 W. 1 mei 1913) zelden of nooit een geschreven overeenkomst opstelt en de schuldenaar evenzeer geen kwijting krijgt (De Page, H., VII, (volume II), randnummer 1344);

Overwegende dat traditioneel, als «koopman» wordt beschouwd, degene die voedingswaren verkoopt of andere producten die courant worden gebruikt (bv. een kruidenier, slager, «kolenboer» e.d.) (Wilms, o.c., l.c.; zie ook Van Oevelen, A., «Algemeen overzicht van de bevrijdende verjaring en de vervaltermijnen in het Belgisch Privaatrecht», *T.P.R.*, 1987, randnummer 41, blz. 1800 e.v.);

Overwegende dat een tekst die duidelijk is, niet voor interpretatie vatbaar is;

Overwegende dat «koopman» of «kooplieden» die waren verkochten aan «bijzonderen, die geen kooplieden zijn», handelaars zijn; dat trouwens in het Wetboek van Koophandel (o.a. boek I, titel I) de titel «Kooplieden» wordt gebruikt, terwijl in de hedendaagse taal eerder de term «handelaars» wordt gebruikt;

Overwegende dat een handelsvennootschap (N.V.) als handelaar moet worden beschouwd (Brussel, 12 december 1959, *Pas.*, 1961, II, 77);

Overwegende dat een handelaar die boeken verkoopt aan niet-handelaars, onder de toepassing valt van art. 2272, derde lid, B.W. en onder de artt. 2 en 5 van de wet van 1 mei 1913;

Overwegende dat de termijn van verjaring wordt vastgesteld in art. 5 van laatstgenoemde wet;

Overwegende dat de verjaringstermijn reeds lang voor de inmorastelling verlopen was en er geen schorsing noch stuiting plaats heeft gehad;

Overwegende dat appellante, subsidiair, verwijst naar art. 2274, tweede lid, B.W., waarin wordt gezegd dat de verjaring slechts ophoudt te lopen, indien er een afgesloten rekening, een onderhandse of authentieke schuldbekentenis bestaat;

Overwegende dat art. 2274, tweede lid, B.W. niet van toepassing is wanneer het enige geschrift waarover de schuldeiser beschikt, het contractuele instrumentum zelf is, quod in casu;

Overwegende dat de verjaring in ieder geval is ingegaan vóór de inmorastelling;

...

## HOF VAN BEROEP TE GENT

---

7e KAMER – 8 SEPTEMBER 1994

Voorzitter: de h. Degraeve

Raadsheren: de hh. Staessens en Delbeke

Advocaten: ms. Cornelis en Lescrauwaert

### Faillissement – Kosten en honorarium curator – Warranhouder

*De curator die gewarranteerde goederen heeft verkocht, kan jegens de warrantheouders aanspraak maken op het bevoorrecht karakter van zijn kosten en honorarium met betrekking tot de tegeldemaking van die goederen. Die kosten en honorarium dienen bij voorrang voorafgenomen te worden op de verkoop-opbrengst.*

N.V. B. t/ Faillissement N.V. M.

Op 12 december werd de N.V. M. in staat van faillissement verklaard en appellante werd opgenomen in het bevoorrecht passief voor 72.313.710 frank, onder meer als warranhouder van een partij conserven.

De in het bedrijf van de gefailleerde aangetroffen voorraad aan conserven was tot beloop van 88 procent voorwerp van warrants, waarvan een derde in het voordeel van de appellante, zodat slechts 12 procent tot de boedel behoorde.

Appellante heeft het initiatief van de tegeldemaking van haar onderpand aan de curators overgelaten. Evenmin als de andere warranhouder heeft zij de rechten uitgeoefend die haar als pandhoudend schuldeiser toegekend worden door de artikelen 13, 14 en 15 van de wet van 18 november 1862 tot invoering van het warrantstelsel.

De curators hebben alle aangetroffen conserven globaal verkocht en de opbrengst is ontoereikend om *alle* schuldeisers te voldoen.

Appellante is het niet eens met het voorstel van de curators om alle algemene beheerskosten, uitgaven en honoraria van de curatele op de in artikel 561 Faill.W. bepaalde wijze van het gerealiseerd bedrag af te trekken, derwijze dat ze, naar evenredigheid van hun aandeel, ten laste vallen van de twee warrantheouders en dus tot beloop van een derde te hare laste. Met de curators is zij vrijwillig voor de eerste rechter verschenen met het oog op beslechting van het aldus gerezen geschil.

...

### Beoordeling

De door de curators voorgestane aanrekening van alle beheerskosten op de opbrengst uit tegeldemaking van de hele conservenvoorraad, met inbegrip van de goederen die voorwerp zijn van warrant, is strijdig met de artikelen 17 en 21 van de Hypotheekwet en met de aard van het bijzonder voorrecht van de warrantheouders (cf. Cass., 13 september 1991, R.W., 1991-92, 581).

Niettemin komt ook de staande gehouden stelling van de appellante ongegrond voor.

De warrantheouders hebben niets ondernomen om tot tegeldemaking van hun onderpand te komen. Verzilvering op grond van de wet van 18 november 1862 tot invoering van het warrantstelsel zou, luidens zijn artikel 17, meegebracht heb-

ben dat de vracht, de kosten van verkoop, de pakhuishuur en de verschotten voor het behoud van de zaak te hunnen laste gebleven zouden zijn.

Zelfs indien aangenomen wordt dat hun onderpand buiten de massa viel, blijft het een feit dat zij de tegeldemaking ervan aan de curators overgelaten hebben en dat zij profijt gehaald hebben uit de prestaties van de curators en uit de onkosten en uitgaven die door hen aan de (globale) tegeldemaking van de conservenvoorraad besteed hebben. De desbetreffende onkosten en honoraria van de curators moeten als gerechtskosten aangemerkt worden (Cass., 7 juni 1888, Pas., 1888, I, 256).

Nu het onderpand van de beide warrantheouders perfect aanwijsbaar is en eenvoudig neerkomt op een percentage (88%) van de totale conservenvoorraad, kunnen die kosten en honoraria even precies berekend worden op een eender percentage (88%) van het totaal bedrag ervan.

Daaruit volgt dat de curatele, die daarover geen standpunt inneemt, de gemaakte kosten en uitgaven en de honoraria die specifiek betrekking hebben op de realisatie van het onderpand van de warrantheouders en hun tot voordeel gestrekt hebben, zonder moeite en op correcte wijze afzonderlijk kunnen berekenen. De staat ervan dient getaxeerd en het nut ervan gewaardeerd te worden door de rechtbank die het faillietverklarend vonnis gewezen heeft. Bij beoordeling van het nut wordt het voordeel voor de bijzonder bevoorrechte warrantheouders *in concreto* gemeten aan de opbrengst van de tegeldemaking van hun onderpand en niet door loutere toepassing van de schaal die door de rechtbank gehanteerd wordt om prestaties van curators en vereffenaars te remunereren.

Eenmaal getaxeerd en naar nut gewaardeerd, moeten die kosten en honoraria, als gerechtskosten, bij voorrang voorafgenomen worden op de prijs van de tegeldemaking van die goederen, dus op 88 procent van de totale opbrengst, vóór elke aanspraak dus van de warrantheouders. Die gerechtskosten zijn immers bevoorrecht met een voorrecht dat voorrang heeft op het hunne. De rechtvaardiging en maatstaf van dit voorrecht zijn uitsluitend gelegen in het belang van de warrantheouders, door wie die kosten gedragen moeten worden.

Vruchteloos doet appellante gelden dat zij voorrang heeft op de algemene en/of gewone schuldeisers. Die voorrang geldt niet ten aanzien van de gerechtskosten die specifiek op de tegeldemaking van haar onderpand betrekking hebben. De *specificiteit* van het nut van de gemaakte kosten en in rekening gebrachte honoraria moet beoordeeld worden in functie van het te gelde gemaakte onderpand en niet in hoofd van de schuldeisers. Het faillissement verbetert noch verslechtert de toestand van de bijzonder bevoorrechte schuldeisers en de warrantheouders hoeven geen kosten te dragen voor de tegeldemaking van het bijzonder of algemeen onderpand van andere schuldeisers of van de boedel.

---

## HOF VAN BEROEP TE GENT

14e KAMER – 14 APRIL 1995

Voorzitter: de h. Top

Advocaten: mrs. Batsleer, Lammen en Slabbinck

**Beslag en executie – Bevoegdheid tot executie (hoedanigheid) – Vermeldingen in de akte van tenuitvoerlegging**

*De partij die een uitvoerbare titel verkrijgt nadat de onderliggende rechtsverhouding is gewijzigd, kan zelf tot executie overgaan in eigen naam en voor rekening van de nieuwe eigenaar-rechtsopvolger, en is niet verplicht die wijziging te vermelden.*

B.V.B.A. J. t/ Van de L. en Van de G.

Het geschil betreft de uitvoering van een in hoger beroep gewezen vonnis van de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brugge van 15 februari 1990, dat enerzijds beslist dat «er vooralsnog geen reden tot ontbinding van de huurovereenkomst ten laste van appellante en ten voordele van eerste geïntimeerde» bestaat», doch anderzijds zegt dat de huurovereenkomst ten laste van appellante «rechtens ontbonden wordt» bij niet-betaling van de huurprijs uiterlijk de tiende dag na een van de vastgestelde vervaldagen (1/1, 1/4, 1/7 en 1/10).

Het vonnis veroordeelt appellante in dat geval tot betaling van een wederverhursingsvergoeding van 139.657 frank en van een bezettingsvergoeding van 1.500 frank per dag vanaf de ontbinding tot de dag van de verlating van het goed, met de gerechtelijke interesten op de wederverhursingsvergoeding vanaf de ontbinding.

Het vonnis machtigt tevens eerste geïntimeerde appellante uit te drijven, indien deze het huurgoed niet verlaten mocht hebben binnen acht dagen na de betekening van het vonnis.

Anderzijds wordt eerste geïntimeerde, op tegenvordering, veroordeeld om aan appellante 15.000 frank schadevergoeding (wegens waterschade) te betalen, vermeerderd met de moratoire interesten van 20 augustus 1987 en de gerechtelijke interesten vanaf 13 oktober 1989.

Luidens het vonnis zijn de kosten van beide aanleggen ten laste van appellante.

Op 28 september 1990 laat eerste geïntimeerde het vonnis betekenen met bevel tot:

1) betaling van 165.917 frank (13.996 huurachterstal + 12.264 afrekening centrale verwarming + 139.657 wederverhursingsvergoeding, zoals nadien verduidelijkt in een brief van 2 oktober 1990), met 124.740 frank bezettingsvergoeding (1.500 frank per dag van 16 juli 1990 tot 28 september 1990), met bepaalde rente en kosten;

2) verlating van het huurgoed binnen acht dagen, op gevaar anders er te worden uitgedreven, zoals in het vonnis bepaald.

Op 30 oktober 1990 werd, op vrijwillige verschijning voor de eerste rechter, door appellante een vordering ingeleid tegen eerste geïntimeerde, ertoe strekkend het bevel ongegrond te doen verklaren, omdat er geen achterstallen waren in de betaling van de huurprijs en dus ook geen huurontbinding ingetreden kon zijn, tevens tot veroordeling van eerste geïntimeerde tot betaling van 50.000 frank schadevergoeding wegens tergende uitvoering.

Op 6 november 1990 kwam tweede geïntimeerde vrijwillig in het geding tussen, verklarende het geding voor eerste geïntimeerde «voor zoveel als nodig» te hervatten en in eigen naam voort te zetten ter regularisering van de procedure, daar zij bij akte van verdeling na echtscheiding van 6 april 1989 eigenares is geworden van het bedoelde huurgoed.

In een conclusie van 30 oktober 1990 had appellante immers een tussenvordering ingesteld, strekkende tot de nietigverklaring van de akte betekening – bevel uitgaande van eerste geïntimeerde, die geen eigenaar meer was.

*I. De executiegerechtigde*

Eerste geïntimeerde beschikt over een uitvoerbare titel, die hij echter verkregen heeft toen hij geen eigenaar meer was van het gehuurde goed. Hij bevindt zich dus in een toestand die niet fundamenteel anders is dan wanneer de eigendomsoverdracht zich na de uitspraak van het vonnis had voorgedaan. In beide gevallen bestaat immers de uitvoerbare titel op zijn naam, maar de onderliggende rechtsverhouding is gewijzigd.

Daaruit volgt dat de uitvoering in beginsel toekomt aan tweede geïntimeerde, de nieuwe eigenaar en rechtsopvolger van eerste geïntimeerde in de rechten die het vonnis hem toekent (de Leval, G., *Traité des saisies*, 1988, 415; Dirix en Broeckx, A.P.R., *Beslag*, 1992, 100, nr. 166). Wel kan tweede geïntimeerde slechts uitvoeren na vervulling van de voorschriften voor de tegenwerpbaarheid van de overdracht, die tot gevolg heeft dat de rechten uit het vonnis op haar zijn overgegaan.

Tweede geïntimeerde is evenwel niet verplicht zelf tot uitvoering over te gaan. Niets belet dat eerste geïntimeerde dit voor haar doet, te meer daar hij de uitvoerbare titel verkreeg nadat de onderliggende rechtsverhouding reeds gewijzigd was. Hij is niet verplicht dit bekend te maken. Hij kan dus nog steeds in eigen naam uitvoeren, maar dan voor rekening van tweede geïntimeerde.

In casu handelt eerste geïntimeerde in feite als naamleener, in volledig akkoord met tweede geïntimeerde en krachtens een stil mandaat, dat voldoende blijkt uit haar schriftelijke verklaring van 31 oktober 1990. De essentie van naamlening is immers dat het mandaat niet aan derden bekend wordt gemaakt. Het optreden van eerste geïntimeerde is overigens volkomen wettig, daar uit niets blijkt dat de naamlening de rechten of de belangen van appellante schaadt of tot doel heeft bindende voorschriften te omzeilen.

Daaruit volgt dat het adagium «Nul ne plaide par procureur» hier helemaal niet van toepassing is. Naamlening is immers een van de duidelijke uitzonderingen op deze regel (*R.P.D.B.*, «Action», nr. 86; *R.G.J.B.*, 1980, 422, nr. 6).

De eerste rechter heeft dus terecht geoordeeld dat eerste geïntimeerde wel degelijk kon uitvoeren op basis van het gewezen vonnis en dat de vrijwillige tussenkomst van tweede geïntimeerde in dit uitvoeringsgeschil wel ontvankelijk is, doch ongegrond, nu gedinghervatting hier totaal overbodig is. Tweede geïntimeerde legt zich bij deze beslissing neer.

Dit brengt tevens mee dat de akte betekening – bevel van 28 september 1990 rechtsgeldig op verzoek van eerste geïntimeerde werd betekend, handelend in eigen naam, maar in feite voor rekening van tweede geïntimeerde, hetgeen geenszins vermeld diende te worden.

*NOOT–Naamlening bij executie na opvolging in het geldend te maken recht*

*I. Feitenshets.* Een huurgeschil wordt gevoerd tussen de verhuurder (echtgenoot) en de huurder. Tijdens het geding wordt de echtgenote eigenares van het verhuurde goed bij akte van verdeling na echtscheiding. Het geding wordt ge-

woon voortgezet tussen de gedingpartijen (dus zonder de echtgenote). De echtgenoot-verhuurder verkrijgt een veroordeling, alsook meer bepaald de ontbinding van rechtswege in geval van wanbetaling van meer dan tien dagen van de nog te vervallen driemaandelijke huurtermijnen. Na een dergelijke wanbetaling gaat hij over tot betekening en tenuitvoerlegging van het vonnis. De huurder vordert ongegrondverklaring van het bevel voor de beslagrechter, en werpt onder meer op dat de akte van betekening en bevel nietig zou zijn omdat zij uitging van een partij die geen eigenaar meer was en dus geen hoedanigheid meer had om het vonnis ten uitvoer te leggen.

Tot daar een zeer beknopte samenvatting van de feitelijke elementen vereist voor de annotatie van het arrest van het Hof te Gent van 14 april 1995 (deze noot heeft enkel op het eerste deel van het arrest, «I. De executiegerechtigde» betrekking). Een dergelijke betwisting kan meerdere vragen oproepen, waarover hierna kort enige aanduidingen volgen.

**II. Eigendom van de rechten waarvoor een uitvoerbare titel werd verkregen.** a) Overgang van de materiële rechten. Een eerste vraag die kan rijzen is wie van beide echtgenoten – de echtgenoot die de veroordeling verkreeg, dan wel de echtgenote die hangende het bodemgeschil eigenares is geworden – *materieelrechtelijk* (dus los van de processuele vragen) recht heeft op de huurgelden en op de ontbinding van de huur (wie is als het ware «eigenaar» van de vordering op de huurgelden). Deze vraag is niet gerezen in het arrest, omdat er blijkbaar geen betwisting was over het feit dat het de echtgenote was die deze rechten had. De niet-betaalde huurgelden dateerden immers alle van na de datum van de verdeling waardoor zij eigenares was geworden. In beginsel (behoudens andersluidende afspraak tussen de partijen bij de eigendomsoverdracht) komen deze schuldvorderingen dan ook toe aan de nieuwe eigenaar. Schuldvorderingen uit een huurovereenkomst zijn immers in beginsel *kwalitatieve rechten*, d.w.z., zij gaan als *accessorium* mee met de hoedanigheid (kwaliteit) van eigenaar.

Het vonnis van de beslagrechter evenwel, waartegen hoger beroep, oordeelde dat de bodemrechter de rechten van partijen had bepaald, zonder daarbij te preciseren of het om het recht op tenuitvoerlegging ging, dan wel om de eigendom zelf van de vordering. Zo dit laatste bedoeld werd, is deze beoordeling in het vonnis, anders dan in het arrest, niet juist.

Het arrest daarentegen verduidelijkt terecht dat de nieuwe eigenaar rechtsopvolger is in de rechten die het (bodem) vonnis toekent.

b) Tegenwerpbaarheid van die overgang. Het arrest voegt daaraan toe: «Wel kan (de nieuwe eigenaar) slechts uitvoeren na vervulling van de voorschriften voor de tegenwerpbaarheid van de overdracht, die tot gevolg heeft dat de rechten uit het vonnis op haar zijn overgegaan». Als dusdanig is deze stelling niet onjuist, maar gaarne voeg ik daar toch een precisering aan toe. *In casu* ging het om (kwalitatieve) rechten van de eigenaar jegens de huurder. Welke voorschriften moeten nu voor de tegenwerpbaarheid van de eigendomsoverdracht aan een huurder worden nageleefd? In ieder geval niet de overschrijving van de overdrachtsakte overeenkomstig art. 1 Hyp.W. De overschrijving is immers enkel vereist voor de tegenwerpbaarheid van de overdracht aan derden met een concurrerend zakelijk recht (met inbegrip van de schuldeisers in geval van samenloop). Dat de

huurder niet wordt beschermd door art. 1 Hyp.W., werd duidelijk beslist door het cassatie-arrest van 8 april 1957 (onder meer in *R.C.J.B.* 1958, 95 met kritische noot van J. Dabin). De rechten (voor de verplichtingen is de zaak veel ingewikkelder; daar zijn er immers verschillende regels naar gemeen recht, in de Pachtwet, in de Handelshuurwet en in de Woninghuurwet) van de eigenaar van het verhuurde goed gaan ten aanzien van de huurder reeds over zodra de eigendom overgaat tussen partijen (of juist: zodra deze overdracht vaste datum heeft verkregen). Wel zal de huurder bevrijdend betalen aan de oude eigenaar zolang deze als schijnschuldeiser kan gelden.

**III. Bevoegdheid tot executie in eigen naam voor andermans rekening (middellijke vertegenwoordiging bij tenuitvoerlegging).** a) Principiële geldigheid van naamlening bij proces- en executiehandelingen. Tot daar de vraag wie «eigenaar» is van de schuldvordering op de huurder. De vraag die *in casu* is gerezen, is evenwel of die rechten door een andere persoon – meer bepaald de vorige eigenaar – kunnen worden uitgeoefend *in eigen naam*, en wel meer in het bijzonder wanneer deze rechten reeds voor de eigendomsovergang het voorwerp waren van een geding tussen de vorige eigenaar en de huurder, en het deze vorige eigenaar is die, bij gebreke van gedinghervatting, ook de veroordeling (uitvoerbare titel) heeft verkregen.

Deze andere persoon kan de rechten natuurlijk niet voor eigen rekening uitoefenen, maar alleen voor rekening van de gerechtigde. Om dat te kunnen doen – en dit zowel wanneer het in eigen naam gebeurt als wanneer het in naam van de eigenaar gebeurt – moet hij de nodige vertegenwoordigingsmacht hebben (die ook op de wet of op schijnvertegenwoordiging kan berusten). Zoals het arrest stelt, gaat het bij handelen in eigen naam om «naamlening»: naamlening in enge zin, wanneer het mandaat niet aan derden wordt bekendgemaakt, naamlening in ruime zin, wanneer men openlijk in eigen naam voor andermans rekening handelt (zo bv. de *commissionair*). Meer algemeen spreekt men van «middellijke vertegenwoordiging».

Deze naamlening of middellijke vertegenwoordiging is mogelijk voor het verrichten van rechtshandelingen van materieel recht (daarbij gaat het om de vertegenwoordigingsbevoegdheid), maar evengoed voor het verrichten van proceshandelingen (daarbij gaat het om de procesbevoegdheid, traditioneel hoedanigheid genoemd). Zij is dus ook mogelijk voor de tenuitvoerlegging van een vonnis of arrest, en dit ongeacht de vraag of dit nu een materieelrechtelijke of een procesrechtelijke rechtshandeling is. Het is dan ook ten onrechte dat sommige rechtspraak (zie bv. Beslagrechter Doornik, 29 november 1985, *J.C.J.*, art. 1494, 1/17, F, als aangehaald door J.-L. Ledoux, «Les saisies, Chronique de jurisprudence (1983-1988)», *J.T.*, 1989, 609, nr. 96) de hoedanigheid om ten uitvoer te leggen van de schuldeiser die intussen door zijn verzekeraar is vergoed, afwijst, aangezien deze persoon ondanks de subrogatie van de verzekeraar als naamlener kan optreden, zoals ook in de praktijk erg gebruikelijk is.

De principiële geldigheid van naamlening voor proceshandelingen werd nogmaals bevestigd door de cassatiearresten van 25 november 1993 (*R.W.*, 1993-94, 257 en bijbehorende bijdrage van K. Broeckx, = *Proces & Bewijs* 1994, met artikel M.E.Storme; zie ook mijn eerdere bijdrage in *R.W.*, 1993-94, 172 e.v.), al is bij de formulering van de «uitzonde-

ringen» verwoord in die arresten enige kritiek m.i. wel op haar plaats. Ik verwijs daarvoor naar mijn desbetreffende bijdrage («De bescherming van de wederpartij en van het dwingend recht bij middellijke vertegenwoordiging, m.b. naamgeving, in het burgerlijk procesrecht, en de betwistbare verwoording daarvan in de cassatiearresten van 25 november 1993», *Proces & bewijs*, 1994, 53 e.v.).

b) Overzicht van mogelijke situaties. Nu rijzen enkele meer specifieke vragen in elk van de typische situaties die men bij deze «uitoefening» in eigen naam kan onderscheiden. Ik meen er een zestal te kunnen aangeven, in drie categorieën, waarbij de geannoteerde zaak tot de tweede situatie behoort:

– de vraag of men – in eigen naam – een geding kan voortzetten over rechten die in de loop van het geding op een ander zijn overgegaan (onder c);

– de vraag of men nog – in eigen naam – de tenuitvoerlegging kan vervolgen van een uitvoerbare titel waarbij men (proces)partij is, indien het recht waarop deze betrekking heeft na de uitspraak op een ander is overgegaan, en de zeer analoge vraag of men – in eigen naam – een nieuw geding, met inbegrip van een rechtsmiddel (hoger beroep, voorziening in cassatie e.d.m.), kan inleiden over rechten die reeds bij de inleiding aan een ander toekomen (onder d);

– en ten slotte de vraag of men – in eigen naam – de tenuitvoerlegging kan vervolgen van een uitvoerbare titel waarbij men (proces)partij is, ook al was men op het ogenblik van de uitspraak niet meer de gerechtigde (eigenaar) van het recht, en de zeer analoge vraag of men – in eigen naam – een rechtsmiddel kan instellen, ook al was men op het ogenblik van de bestreden beslissing niet meer de gerechtigde (eigenaar) van het recht (onder c).

c) Opvolging in het materiële recht tijdens een geding. De vraag of men – in eigen naam – een geding kan voortzetten over rechten die in de loop van het geding op een ander zijn overgegaan werd door mij uitvoerig behandeld in een eerdere bijdrage in dit tijdschrift (M.E. Storme, «Rechtsopvolging onder bijzondere titel tijdens het geding in België en Nederland», *R.W.*, 1993-94, 169), waarnaar ik kortheidshalve kan verwijzen. Daarin luidde het besluit onder meer dat, bij opvolging in een (materieel) recht tijdens het geding, de rechtsvoorganger (procespartij) de vertegenwoordigingsmacht – en dus de bevoegdheid of hoedanigheid verder te procederen – behoudt zolang de rechtsopvolger er niet naar behoren kennis van geeft dat deze macht (bevoegdheid) zou zijn vervallen (behoudens gevallen van kenbaar bedrog door de vertegenwoordiger gepleegd) (*R.W.*, 1993-94, 181 nr. 18). Dit betekent enerzijds dat de wederpartij er zolang van mag uitgaan dat de rechtsvoorganger bevoegd blijft om in eigen naam over het recht te procederen, en daarbij geen enkele onderzoeksplicht heeft betreffende een mandaat van die procespartij. Anderzijds betekent het dat de rechtsvoorganger die het geding voortzet, daartoe zolang ook de hoedanigheid behoudt, zonder enig mandaat te hoeven bewijzen.

d) Opvolging in het materiële recht tussen uitspraak en rechtsmiddel c.q. tenuitvoerlegging in. Die regels gelden blijkbaar niet onverkort wanneer het recht, waarop de tenuitvoerlegging of het rechtsmiddelgeding betrekking heeft, eerst na de uitspraak op een ander is overgegaan. Dit volgt althans uit de cassatierechtspraak betreffende de hoedanigheid die wordt vereist om een rechtsmiddel in te stellen (zie de verwijzingen in mijn bijdrage in *R.W.*, 1993-94, 184 nr. 22).

Een rechtsmiddel leidt namelijk tot een nieuw geding en wordt voor onze vraag – nl. de vertegenwoordigingsbevoegdheid in het geding of hoedanigheid – niet beschouwd als een voortzetting van het oude. Bij de inleiding van dat nieuwe geding moet de hoedanigheid dus telkens opnieuw aanwezig zijn, zonder dat men op het voortbestaan ervan in een vorig geding kan terugvallen. Hetzelfde geldt ook bij de tenuitvoerlegging, die weliswaar geen nieuw geding vormt (zij het dat zij mogelijk tot een geding voor de beslagrechter kan leiden), maar die evenmin als voortzetting van het geding kan worden beschouwd.

Aan de actiefzijde (d.i. hoedanigheid vereist van de eiser) is dit volkomen gerechtvaardigd: de procespartij die in eigen naam een rechtsmiddel wil instellen of een vonnis ten uitvoer wil leggen nadat hij geen eigenaar meer is van het recht, moet bewijzen dat hij daartoe mandaat heeft (over de mogelijke bronnen van de vorderings- of procesbevoegdheid, zie mijn bijdrage in *R.W.*, 1993-94, 175 e.v.). Vanzelfsprekend moet hij wél nog kunnen optreden indien hij dit mandaat effectief heeft, aangezien naamgeving in het proces zowel als bij de tenuitvoerlegging in beginsel mogelijk is. M.i. moet een voldoende hoedanigheid niet alleen aanvaard worden wanneer er effectief mandaat was, maar ook indien de bevoegdheid van de rechtsvoorganger door de rechtsopvolger wordt bekrachtigd op het ogenblik waarop ze wordt betwist, aangezien de bekrachtiging terugwerkt. Ook hiertegen wordt wel eens gezondigd. In beginsel is wel vereist dat de hoedanigheid van rechtsopvolger wordt vermeld, doch deze vermelding kan slechts tot nietigheid leiden voor zover het verzuim de belangen van de wederpartij schaadt (toepassing van art. 861 Ger. W., krachtens art. 1042 Ger. W. onder meer ook toepasselijk bij voorziening in cassatie).

Toch heeft de partij tegen wie een rechtsmiddel wordt ingesteld of tegen wie een vonnis ten uitvoer wordt gelegd, er belang bij om bij de minste twijfel de hoedanigheid van de appellant of executant te betwisten. Dit blijkt uit een cassatiearrest van 3 februari 1989 (Cass., 3 februari 1989, *Arr.*, nr. 328, *R.W.*, 1989-90, 13): een aansprakelijke (in casu zijn W.A.M.-verzekeraar) die krachtens een vonnis aan het slachtoffer had betaald, werd na die betaling nogmaals aangesproken door het ziekenfonds als gesubrogeerde, omdat de subrogatie vóór de betaling zou hebben plaatsgevonden. Het Hof te Gent wees de vordering af omdat het vonnis was uitgevoerd en de *actio judicati* dus ongegrond was, doch dit arrest werd vernietigd met de overweging dat «de derde die de getroffene (na subrogatie) niettemin nog vergoedt, tegen de verzekeringsinstelling niet kan aanvoeren dat hij daardoor zijn schuld jegens de getroffene betaalt». M.i. had deze situatie dienen te worden opgelost op grond van het leerstuk van de schijnvertegenwoordiging: indien de subrogatie uit niets bleek, is het niet aanvaardbaar dat de schuldenaar die een veroordeling uitvoert en aan de tegenpartij betaalt, een tweede keer kan worden aangesproken door een derde die intussen in de vordering van die tegenpartij is gesubrogeerd. Maar dit arrest toont wel aan dat, zolang evenwel de hoogste rechtspraak op dit punt niet de nodige duidelijkheid brengt, de veroordeelde er belang bij heeft de hoedanigheid van de executant te betwisten (en het geld te kantonneren tot er zekerheid is over de vraag of de executant bevoegd is).

Aan de passiefzijde, d.i. bij de vraag of de verweerder de juiste hoedanigheid heeft om in het geding te worden betrokken, wordt dit alles wél reeds gecorrigeerd door de leer van

de schijnvertegenwoordiging. Dat deze leer ook op de hoedanigheid van een verweerder in een geding betrekking heeft, blijkt namelijk uit het bekende arrest in de zaak van de *Usines à Cuivre et à Zinc* (Cass., 20 juni 1988, *R.W.*, 1989-90, 1425 noot A. Van Oevelen), dat precies op een dergelijke situatie betrekking had. Wanneer een appellant of eiser tot cassatie er rechtmatig op vertrouwt dat de wederpartij nog steeds de hoedanigheid bezit om in eigen naam te produceren, dan dient het tegen die partij gericht rechtsmiddel op dit punt dan ook toelaatbaar te zijn.

Voor zover omgekeerd de rechtsopvolger als eiser c.q. executant wil optreden of als verweerder (geïntimeerde, executieplichtige, e.d.m.) betrokken moet worden, is het voldoende dat de akte vermeldt dat dit geschiedt in die hoedanigheid en zijn er geen verdere formaliteiten vereist. (Volgens E. Dirix en K. Broeckx, *APR*, *tw.Beslag*, nr. 455, evenwel zou de rechtsopvolger steeds zijn verkrijgingstitel mee moeten betekenen. Wellicht is dit een verschrijving en wordt bedoeld dat in de betekening melding moet worden gemaakt van de titel (in de zin van oorzaak van eigendom) – bv. «in de hoedanigheid van erfgenaam» of «in de hoedanigheid van eigenaar krachtens koop» e.d. G. De Leval, *Traité des saisies*, Luik 1988, 414-415 (waarnaar Dirix en Broeckx) verwijzen, spreekt niet van een betekening maar van een doen kennen van de handeling krachtens welke men de rechten van de oorspronkelijke schuldeiser kan uitoefenen. Volgens De Leval zou het bewijs wel op voorhand geleverd moeten worden, m.i. echter slechts in geval van betwisting. Juister is m.i. de stelling van het geannoteerde arrest dat enkel de formaliteiten voor de tegenwerpbaarheid van de overdracht moeten worden vervuld. Het onderscheid blijkt m.i. ook uit de cassatierechtspraak betreffende het oude art. 1690 B.W.: in zijn arrest van 28 oktober 1994, *R.W.*, 1993-94, 1122, besliste het Hof dat art. 1690 enkel betekening eiste van het feit zelf van de cessie, en niet van de cessieakte. Hetzelfde geldt m.i. ook bij de overname van executie door de cessionaris, en zo ook bij alle andere gevallen van rechtsopvolging. Het is eerst wanneer de rechtsopvolging wordt betwist (en het beslag om die reden wordt aangevochten voor de beslagrechter), dat de opvolger daarvan het bewijs moet leveren). Wel heeft de geëxecuteerde eventueel recht op informatie over de valuta-verhouding tussen rechtsvoorganger en rechtsopvolger, voor zover deze nodig is voor de uitoefening, bij de executie, van zijn materieelrechtelijke rechten (bv. schuldvergelijking).

e) Bevoegdheid tot executie of instellen van een rechtsmiddel bij opvolging in het materiële recht tijdens het voorafgaande geding. De vraag die in het geannoteerde arrest aan bod komt, bevindt zich tussen beide voorgaande situaties in. Het is de vraag wie de tenuitvoerlegging kan vervolgen van een uitvoerbare titel wanneer de (proces)partij op het ogenblik van de uitspraak niet meer de gerechtigde (eigenaar) van het recht is. Zij is te vergelijken met de vraag wie een rechtsmiddel kan instellen en tegen wie een rechtsmiddel kan worden ingesteld, wanneer de desbetreffende partij reeds op het ogenblik van de bestreden beslissing niet meer de gerechtigde (eigenaar) was van het betwiste recht.

Het geannoteerde arrest beslist terecht dat deze situatie niet fundamenteel verschillend is van de voorgaande (onder d) besproken), en dat naamlening – het in eigen naam executeren door de rechtsopvolger – hier zelfs *a fortiori* mogelijk is.

Dit betekent dat ook in deze situatie de procespartij die in eigen naam een rechtsmiddel wil instellen of een vonnis ten uitvoer wil leggen nadat hij geen eigenaar meer is van het recht, moet bewijzen dat hij daartoe mandaat heeft, al kan dit mandaat ook – zoals *in casu* werd aangenomen – stilzwijgend zijn verleend, en al moet aan een bekrachtiging achteraf wel terugwerkende kracht worden toegekend. Om de bovengenoemde reden heeft de wederpartij er evenwel ook in deze situatie belang bij de hoedanigheid van de executant te betwisten. Dat dit *in casu* is gebeurd, kon men de executieplichtige dan ook niet ten kwade duiden, zolang de rechtsopvolger dienaangaande geen standpunt had ingenomen.

Moet in deze situatie melding gemaakt worden van de hoedanigheid? Bij het instellen van een rechtsmiddel in beginsel wel, al is de sanctie hier slechts een relatieve nietigheid (zie d). Volgens het geannoteerde arrest is deze vermelding niet nodig bij de tenuitvoerlegging. Gezien de algemene strekking van art. 43 Ger.W., dat de vermelding van de hoedanigheid lijkt te vereisen voor elke betekening waarbij men in eigen naam voor andermans rekening optreedt, en waarnaar in art. 1389 Ger.W. (beslagexploot) uitdrukkelijk wordt verwezen, lijkt dit niet juist, al is het praktische verschil niet zo groot, nu in ieder geval belangenschade moet worden bezwen.

Dat betekent verder dat aan de passiefzijde minstens de leer van de schijnvertegenwoordiging dient te worden toegepast. M.i. moeten we evenwel verdergaan en deze situatie op dit punt gelijkstellen met de eerste situatie (rechtsopvolging tijdens het geding). Wanneer tijdens een voorafgaand geding de wederpartij (geïntimeerde e.d.) de hoedanigheid had om verder te procederen na rechtsopvolging in het materiële recht (zij het wegens het loutere stilzitten van de rechtsopvolger), waarom zou men dan moeten twijfelen of zij deze hoedanigheid nog bezit wanneer men na de beëindiging van dat geding een rechtsmiddel wil instellen of het vonnis wil executeren? M.i. heeft ook hier de appellant c.q. executant geen onderzoeksplicht.

*IV. Rechtsgevolgen wanneer de rechtsopvolger bevoegd is in eigen naam te executeren.* Een laatste aspect dat ik hier ter sprake wil brengen zijn de rechtsgevolgen van het optreden van een naamlener bij executie. Deze zijn in beginsel dezelfde als bij naamlening in het proces in het algemeen (zie daarvoor mijn genoemde bijdrage in *Proces & Bewijs* 1994, p. (53) 54-55) en kunnen als volgt worden samengevat. Daarbij kunnen we, naar analogie met «formele procespartij» en «materiële procespartij», spreken van «formele executant» en «materiële executant»:

– *executierechtelijk* (d.i. voor de toepassing van de specifieke regels van het executierecht betreffende de verhouding tussen executant en persoon tegen wie wordt geëxecuteerd) ontstaat er *geén rechtstreekse verhouding* tussen de materiële executant (de materieelrechtelijk gerechtigde), aan wie de formele executant zijn naam heeft geleend, en de persoon tegen wie wordt geëxecuteerd; daardoor zijn bv. de kosten die ten laste komen van de executant, ten laste van de formele executant (of hij die op de materiële executant kan verhalen, hangt af van de verhouding tussen hen);

– *de gegrondheid van de executie* evenwel wordt bepaald door de *achterliggende verhouding* tussen materiële executant en verweerder (*behoudens eventuele vertrouwensbescherming* van de verweerder); de executie produceert ook *rechtstreeks*

gevolgen voor de materiële executant: de opbrengst wordt geïnd voor rekening van de materiële executant; indien deze geldig vertegenwoordigd is, is hij ten gevolge van deze beginselen bij het executieproces géén derde, kan hij niet als derde tussenkomen of derdenverzet aantekenen en is hij geboden aan het gezag van gewijsde (dit verklaart ook waarom in de geannoteerde beslagzaak de eerste rechter de tussenkomst van de materiële partij ongegrond verklaarde, nu deze alleen tussenkwam om het geding te hervatten *voor zover nodig*);

– voor zover nodig voor de uitoefening bij de executie van zijn materieelrechtelijke rechten (bv. schuldvergelijking – zie voor het belang daarvan het geannoteerde arrest) heeft de verweerder *recht op informatie over de achterliggende verhouding*.

Matthias-E. Storme

K.U.Leuven en Universiteit Antwerpen

## BURGERLIJKE RECHTBANK TE HASSELT

9e KAMER – 5 APRIL 1995

Voorzitter: de h. Smeets

Advocaten: mrs. D'Hulster loco Similon en Vandenbossche loco Poncin

### Consumentenbescherming – Verkoop ten huize – Voorafgaand Verzoek

*Van de bewering dat de consument vooraf en uitdrukkelijk om het bezoek van de verkoper verzocht heeft, dient de verkoper het ondubbelzinnige en sluitende bewijs te leveren.*

*Dat bewijs wordt niet geleverd door een voorgedrukte, alleen door een van de kopers ondertekende verklaring die dezelfde datum draagt als de overeenkomst.*

B.V.B.A. E. t/ W. en D.

Te hunnen huize voerden verweerdere op 9 juli 1993 onderhandelingen met een afgevaardigde van eiseres, onderhandelingen die toen resulteerden in de ondertekening van een bestelbon waarbij zij aan eiseres opdracht gaven aan hun woning dakwerken uit te voeren voor een bedrag van 754.717 fr. meer 6% B.T.W. of in totaal 800.000 fr.

Op vrijdag 9 juli 1993 betaalden verweerdere een voorschot van 5.000 fr. en kwamen zij met de vertegenwoordiger van eiseres overeen dat zij aan deze op maandag 12 juli 1990 voor de middag een bijkomend voorschot van 195.000 fr. zouden betalen, hetgeen echter niet geschiedde.

Op 13 juli 1993 verzonden verweerdere aan eiseres immers een aangetekende brief, waarbij zij, onder verwijzing naar de artt. 86, 87 en 88 van de wet van 14 juli 1991 op de handelspraktijken, meedeelden te willen afzien van de overeenkomst.

Na enige verdere briefwisseling, liet eiseres bij geregistreerd exploit van 11 mei 1994 overgaan tot dagvaarding van verweerdere tot solidaire betaling van een schadevergoeding wegens annulatie van 108.207 fr., zijnde 15% van 754.717 fr. of 113.207 fr. verminderd met het voorschot van 5.000 fr., met de gerechtelijke interesten en de kosten.

Bij conclusie neergelegd ter griffie op 15 december 1994, stelden verweerdere een tegeneis in tot betaling van een schadevergoeding van 100.000 fr. met gerechtelijke interesten.

### Ontvankelijkheid

Verweerdere werpen de territoriale onbevoegdheid van deze rechtbank op.

Verweerdere wonen in België doch niet in dit arrondissement, de overeenkomst die aan de basis ligt van de onderhavige vordering werd ten huize van verweerdere gesloten en de verbintenissen van eiseres dienen ook aldaar te worden uitgevoerd.

Hiertegen voert eiseres aan dat de tussen partijen gesloten overeenkomst de exclusieve territoriale bevoegdheid bedingt van de rechtbanken van het arrondissement Hasselt.

Ofschoon verweerdere zich, zoals hierna zal worden uiteengezet, uitdrukkelijk beroepen op de nietigheid van de ingeroepen overeenkomst op grond van de artikelen 86 t/m 88 van de wet van 14 juli 1991 op de handelspraktijken, dient elk prejudicieel onderzoek van de grond van de zaak afgewezen met het oog op de beslechting van een territoriaal bevoegdheidsincident afgewezen te worden (zie o.a. Laenens, J., «De bevoegdheid (1979-1992)», *T.P.R.*, 1993, n° 24 e.v., blz. 1497). De eventuele nietigheid van het contract laat de toepassing van het erin opgenomen bevoegdheidsbeding onverkort (Brussel, 16 maart 1989, *J.T.*, 1989, 600).

Op grond van het in de door eiseres aangevoerde overeenkomst opgenomen bevoegdheidsbeding dient deze rechtbank zich territoriaal bevoegd te verklaren.

Eiseres betwist de ontvankelijkheid van de tegeneis niet.

De rechtbank bemerkt geen andere redenen die tot ambtshalve op te werpen onbevoegdheid aanleiding zou kunnen geven.

De eisen dienen derhalve ontvankelijk te worden verklaard.

### Hoofdeis

Partijen zijn het erover eens dat de door eiseres aangevoerde overeenkomst werd gesloten ten huize van verweerdere en eiseres betwist niet dat het voorwerp van deze overeenkomst, het restaureren van een dak, valt onder het begrip «verkoop van een produkt en/of een dienst» in de zin van de wet van 14 juli 1991.

Eiseres voert echter aan dat in casu art. 87, a, van die wet toepasselijk is, namelijk dat het bezoek van haar verkoper ten huize van verweerdere voorafgaand en uitdrukkelijk werd gevraagd door verweerdere zelf. Van deze bewering dient eiseres echter het ondubbelzinnige en sluitende bewijs te leveren (zie Kh. Leuven, 7 juni 1993, *Jaarboek Handelspraktijken 1993*, blz. 291).

Te dezen beroept eiseres zich op een voorgedrukte en enkel door verweerder sub 1 ondertekende verklaring, waarbij deze verweerdere op 9 juli 1993 uitdrukkelijk aan eiseres vraagt een van haar verkopers af te vaardigen om met hem te zijnen huize te onderhandelen over de werken voorwerp van bovenvermelde overeenkomst.

Dit stuk levert echter niet het vereiste bewijs op aangezien in art. 87, a, sprake is van een verzoek dat *voorafgaat* aan het bezoek ten huize, terwijl de door eiseres bijgebrachte verkla-

ring dezelfde datum draagt als de overeenkomst waarop eiseres zich beroept en derhalve hoogstens als «gelijktijdig» verzoek beschouwd kan worden.

Nu de in art. 87, a, N.W.H.P. voorkomende uitzondering in casu niet van toepassing is, dient vastgesteld te worden dat de door eiseres aangevoerde overeenkomst van 9 juli 1993 niet het voorkomende in art. 88 N.W.H.P. opgelegde verzakingsbeding bevat, terwijl verweerders middels hun brief van 13 juli 1993, d.w.z. binnen de in art. 88 N.W.H.P. bepaalde termijn, te kennen hebben gegeven van deze verzakingsmogelijkheid gebruik te willen maken.

Derhalve is, op grond van art. 88, laatste lid, N.W.H.P., de door eiseres aangevoerde overeenkomst nietig zodat de vordering van eiseres ongegrond dient te worden verklaard.

#### Tegeneis

De tegenvordering tot betaling van een schadevergoeding van 100.000 fr. komt in casu hoe dan ook als schromelijk overdreven voor. Verweerders bewijzen bovendien niet dat zij door de enkele sluiting van de nietige overeenkomst concreet schade hebben geleden.

Wel zou kunnen aanvaard worden dat eiseres het betaalde voorschot van 5.000 fr. zou dienen terug te betalen, hetgeen verweerders echter niet vorderen.

Derhalve dient de tegeneis ongegrond te worden verklaard.

#### NOOT-De huis-aan-huisverkoop

1. *De feiten.* Een gehuwd paar ondertekent thuis op 9 juli 1993 een bestelbon waarmee zij de uitvoering van werk aan het dak bestellen. Het paar betaalt onmiddellijk een voorschot van 5.000 fr. en verbindt zich ertoe om een bijkomend voorschot van 195.000 fr. te betalen op 12 juli 1993. Het paar bedenkt zich echter en verzendt op 13 juli 1993 een aangetekende brief waardoor het van de overeenkomst afziet. De aannemer van het dak dagvaardt hierop het gehuwde paar tot betaling van schadevergoeding wegens annulatie van de overeenkomst. Het paar beroept zich echter op de artt. 86 e.v. van de wet «betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument» van 14 juli 1991 (W.H.P.C.) waarin de «verkopen aan de consument gesloten buiten de onderneming van de verkoper» gereglementeerd zijn.

2. *De verkoop aan de consument gesloten buiten de onderneming van de verkoper enerzijds en de ambulante activiteiten anderzijds.* In de artikelen 86 t.e.m. 92 W.H.P.C. wordt een consumentenbescherming georganiseerd voor bepaalde vormen van verkoop buiten de onderneming van de verkoper. Hierdoor werd de regeling van deze verkoopmethoden in twee afzonderlijke wetten behouden.

Er is immers enerzijds de wet «betreffende de uitoefening van ambulante activiteiten en de organisatie van openbare markten» van 25 juni 1993 (B.S., 30 september; deze wet van 25 juni 1993 trad in werking op 13 juni 1995; zie K.B. van 3 april 1995, B.S., 3 juni 1995). Door deze wet van 25 juni 1993 worden bepaalde vormen van ambulante handel verboden en andere vergunningsplichtig gemaakt. Ten tijde van de inwerkingtreding van de W.H.P.C. werden de ambulante activiteiten geregeld door de wet «betreffende de uitoefening van de ambulante activiteiten» van 13 augustus 1986 (B.S., 24 september 1986), die op 13 juni 1995 opgeheven werd (cf. supra K.B. van 3 april 1995; zie, over de wet van 13 augustus

1986; De Vroede, P., en Flamee, M., *Handboek Belgisch Economisch Recht*, Antwerpen, Kluwer, 1988, 201-230, nrs. 452-531; Swennen, H., *Handelspraktijken, Dienstmerken, Ambulante handel*, Antwerpen, Kluwer, 1989, 56-82.)

Anderzijds is er bovendien de consumentrechtelijke bescherming in de W.H.P.C. voor bepaalde vormen van verkoop buiten het bedrijf van de verkoper (zie, over deze bescherming in de W.H.P.C., Swennen, H., «Bepaalde Handelspraktijken», in *De Nieuwe Wet Handelspraktijken*, Stuyck, J. en Wytinck, P. (red.), Brussel, Story-Scientia, 1992, 105, nr. 77; De Vroede, P., «Verkopen aan de consument gesloten buiten de onderneming van de verkoper» in *Het nieuwe in wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument*, De Vroede, P. (red.), Brugge, Die Keure, 1992, p. 143-145, nrs. 264-270; De Brouwer, L., «Les ventes réglementées», in *Les pratiques du commerce et la protection et l'information du consommateur*, Brussel, Editions du Jeune Barreau de Bruxelles, 1991, 98-103, nrs. 62-72.)

Het toepassingsgebied van beide wetten is echter niet gelijklopend. Zo spreekt de W.H.P.C. over de «verkopen» aan een consument van «produktendiensten» tot stand gebracht door een «verkoper» (in de zin van art. 1, 6°, W.H.P.C.), terwijl als ambulante activiteit beschouwd wordt elke «verkoop, tekoopaanbieding of uitstalling met het oog op de verkoop» van «produkten» aan de consument, door een «handelaar» buiten de vestigingen vermeld in zijn inschrijving in het handelsregister of door een persoon die niet over een dergelijke vestiging beschikt (art. 2 van de wet van 25 juni 1993).

Hoewel de ambulante activiteiten betrekking hebben op produkten, kan de Koning de diensten bepalen die als ambulante activiteiten aangemerkt worden en onder het toepassingsgebied van de wet van 25 juni 1993 vallen.

Merkwaardig is tevens dat beide wetten onder de bevoegdheid van een verschillende minister vallen: de W.H.P.C. valt onder de bevoegdheid van de minister van Economische Zaken (art. 1, 8°, W.H.P.C.), terwijl de wet betreffende de ambulante activiteiten van 25 juni 1993 onder de bevoegdheid van de minister van Middenstand valt (art. 1, 5° wet van 25 juni 1993).

3. *Verkopen die onder art. 86, § 1, W.H.P.C. vallen.* In art. 86, § 1, W.H.P.C. wordt het toepassingsgebied van de verkopen buiten het bedrijf van de verkoper bepaald. Het betreft namelijk:

1° de verkoop ten huize van de consument of van een andere consument alsook op de arbeidsplaats van de consument

2° tijdens een door of voor de verkoper georganiseerde excursie

3° op salons, beurzen en tentoonstellingen (op voorwaarde dat de betaling in dat geval niet contant gebeurt en dat de prijs hoger is dan 8.600 fr.).

In de geannoteerde uitspraak beriep het gehuwde paar zich op art. 86, § 1, 1°, W.H.P.C. teneinde aanspraak te kunnen maken op de consumentenbescherming geregeld in de artt. 88 e.v. W.H.P.C.

In art. 87 W.H.P.C. werden echter een aantal verkopen uit het toepassingsgebied van de wet gesloten.

Zo valt o.m. niet onder het toepassingsgebied van de artt. 88 e.v. W.H.P.C. «de verkopen bedoeld in art. 86 § 1, 1°, m.b.t. een produkt of een dienst waarvan de consument het bezoek van de verkoper voorafgaandelijk en uitdrukkelijk gevraagd

heeft, met de bedoeling te onderhandelen over de aankoop van dat produkt of van die dienst». Daaraan werd echter toegevoegd dat het door de consument gegeven akkoord met een door de verkoper telefonisch voorgesteld bezoekaanbod geen voorafgaand verzoek vormt (art. 87, a, W.H.P.C.).

De bewijslast van het voorafgaande verzoek rust bij de verkoper, die dient aan te tonen dat het initiatief voor het bezoek van de verkoper aan huis van een consument ondubbelzinnig en uitsluitend van de consument uitgaat. De Rechtbank van Koophandel te Leuven oordeelde reeds dat een voorgedrukte briefkaart waarop de consument had aangekruist inlichtingen te wensen omtrent «nieuwbouw» en dit via «het bezoek van een vertegenwoordiger» enkel een verzoek tot informatie bleek, waardoor de uitzondering van art. 87, a, W.H.P.C. niet toepasselijk was. In een noot onder dit vonnis stelt De Vroede dat de bewijsvoering van het bestaan van de bedoeling tot onderhandelen, die ten laste van de verkoper gelegd wordt, een haast onmogelijke opgave is. Volgens De Vroede zal enig houvast gezocht moeten worden in de begeleidende omstandigheden. In de bewuste zaak zouden er volgens de rechtbank geen begeleidende omstandigheden geweest zijn waaruit de wil tot contracteren aan de kant van de consumenten afgeleid kon worden. De Vroede betwist deze stellingname en meent dat de wil tot contracteren van de consumenten wel degelijk afgeleid kon worden uit het feit dat de consumenten tijdens het bezoek van de vertegenwoordiger een bestelbon ondertekend hebben en een voorschot betaald hebben. Volgens De Vroede heeft de rechtbank een weinig overtuigende doch consumentvriendelijk vonnis gegeven, waardoor het door de wetgever gemaakte onderscheid tussen een ongevraagde en een door de consument uitgelokte aanwezigheid van de verkoper ongedaan gemaakt wordt, en waardoor m.a.w. de uitzondering van art. 87, a, W.H.P.C. geschrapt zou mogen worden (Kh. Leuven, 1 juni 1993, *Handelspraktijken*, 1994, nrs. 66-71, *Jaarboek Handelspraktijken*, 1993, 291; *D.C.C.R.*, 1994, 527, noot De Vroede, P.).

In het geannoteerde vonnis oordeelde de Rechtbank van Eerste Aanleg te Hasselt dat het uitdrukkelijk verzoek van de consument om een bezoek ten zijnen huize «voorafgaand» aan en dus niet gelijktijdig met het bezoek mag zijn. Hier werd een ondertekende verklaring bijgebracht die echter niet als een voorafgaand verzoek in de zin van art. 87, a, W.H.P.C. beschouwd kon worden, aangezien ze op dezelfde datum opgesteld werd als de dag waarop het bezoek ook effectief plaatsvond.

Aangezien de uitzondering vermeld in art. 87, a, W.H.P.C. niet opgeworpen kon worden, diende de verkoop te beantwoorden aan de wettelijke bepalingen vervat in de artt. 88 e.v. W.H.P.C..

Er dient opgemerkt te worden dat in de wet van 25 juni 1993 betreffende de uitoefening van de ambulante activiteiten en de organisatie van openbare markten een analoge uitsluiting uit het toepassingsgebied voorkomt. In de wet van 25 juni 1993 wordt bepaald dat niet aan de wet onderworpen zijn «de verkopen en de dienstverleningen, die ten huize van de consument plaatsvinden, op voorwaarde dat het de verkoop van een produkt of dienst betreft, waarvoor de consument voorafgaand en uitdrukkelijk het bezoek van de verkoper gevraagd heeft om te onderhandelen over de verkoop van het produkt of de dienst. De aanvaarding door de consument van een bezoeksaanbod, dat telefonisch geformu-

leerd wordt door de verkoper, wordt niet als een voorafgaande aanvraag beschouwd» (art. 5, 8°, b van de wet van 25 juni 1993).

4. *De wettelijke regeling voor de verkopen gesloten buiten de onderneming van de verkoper en de verhouding tot het Europees recht.* Door de artikelen 88 e.v. W.H.P.C. werd de richtlijn 85/5771 EEG van de Raad van 20 december 1985 betreffende de bescherming van de consument bij buiten verkoopruimten gesloten overeenkomsten (*Pb.L.* 372, 1985, p. 31) omgezet in het interne recht.

De omzettingstermijn was evenwel reeds op 23 december 1987 verstreken zodat de omzetting door België te laat gebeurde. Ook in Italië geschiedde de omzetting van deze richtlijn te laat (pas op 15 januari 1992) en dit gaf aanleiding tot een prejudiciële vraag bij het Hof van Justitie over de horizontale rechtstreekse werking van de EG-richtlijn van 20 december 1985. Het Hof van Justitie oordeelde dat de prejudiciële vraag of de consument in een geding met een handelaar een beroep kan doen op de nog niet omgezette bepalingen van de richtlijn 85/577 EEG van de Raad van 20 december 1985 betreffende de bescherming van de consument bij buiten verkoopruimten gesloten overeenkomsten, meer bepaald de bepalingen inzake het recht van afstand (bedenktijd), negatief beantwoord dient te worden.

Volgens het Hof moet de nationale rechter evenwel de bepalingen van nationaal recht zoveel mogelijk uitleggen in het licht van de bewoordingen en het doel van de richtlijn en dus richtlijnconform interpreteren. (H.v.j., 14 juli 1994, *D.C.C.R.*, 1995, 267, noot Straetmans, G., «Horizontale rechtstreekse werking voorgoed uitgesloten?»).

5. *De wettelijke bescherming van de consument: de bedenktijdregeling en de geschreven overeenkomst.* De bescherming van de consument is dubbel. Enerzijds dient er, op straffe van nietigheid, vóór of uiterlijk bij de levering van het produkt of het verlenen van de dienst, een geschreven overeenkomst te worden opgesteld. In deze geschreven overeenkomst dienen een aantal verplichte vermeldingen opgenomen te worden (echter niet op straffe van nietigheid), evenals een «verzakingsbeding», in vet gedrukte letters en in een kader los van de tekst op de voorzijde van de eerste bladzijde, dat wel op straffe van nietigheid voorgeschreven is (art. 88 W.H.P.C.).

Anderzijds beschikt de consument over een bedenktijd van zeven dagen te rekenen vanaf de dag die volgt op die van de ondertekening van het contract (art. 89 W.H.P.C.). Tijdens deze periode kan de consument door middel van een aangetekende brief, van de koop afzien, zonder kosten of schadevergoeding (art. 89, tweede lid en art. 91 W.H.P.C.).

6. *Verkopen aan de consument gesloten buiten de onderneming van de verkoper enerzijds en verkopen op afstand anderzijds.* Deze wettelijke bescherming is analoog aan de bescherming met betrekking tot de verkopen op afstand (artt. 77 t.e.m. 83 W.H.P.C.).

Toch zijn er twee opmerkelijke verschilpunten (Ponet, B. en Lamon, H., «Postorderbedrijven en de Wet Handelspraktijken: consumentenbescherming of vrij verkeer van goederen?», noot onder Antwerpen, 29 juni 1993, *Limb. Rechtsl.*, 1993, 187). Bij de verkoop op afstand dient de consument tevens een 'document' te ontvangen, waarin een aantal vermeldingen opgenomen moeten worden. Dit document dient tevens een «verzakingsbeding» te bevatten. De sanctie bij ontstentenis van vermelding van het «verzakingsbeding» is echter niet de nietigheid, doch bestaat erin dat het produkt ge-

acht wordt niet op voorafgaand verzoek van de consument te zijn geleverd, waardoor de consument het geleverde produkt niet dient te betalen, noch terug te zenden. (art. 79, § 2, W.H.P.C.). Deze sanctie is dezelfde als bij afgedwongen aankoop (art. 76 W.H.P.C.).

Een tweede verschil heeft betrekking op de bedenktijd. Bij verkopen op afstand geldt eveneens een bedenktijd van zeven dagen, doch die dient berekend te worden vanaf de dag die volgt op die van de levering (art. 78 W.H.P.C.).

*Béatrice Ponet LUC*  
(Limburgs Universitair Centrum)

## ARBEIDSRECHTBANK TE ANTWERPEN

2e KAMER – 7 JANUARI 1994

Voorzitter: de h. Van Kerckhoven

Rechters in sociale zaken: de hh. Maan en Dielis

Openbaar ministerie: de h. D'Halleweyn

Advocaten: mrs. Beernaert loco De Baene en Schroeyers

**1. Taalgebruik – Sociale zaken – Taaldecreet – Werking in de tijd – Rechten van de mens – Taalgebruik – Bestuurszaken – Taalwet – Toepassing – Nietigheid – Belang – 2. Arbeidsovereenkomst – Zeelieden – Toepassingsfeer – Bepaald schip**

*1. Het taaldecreet 1973 kan, gelet op art. 7 E.V.R.M., geen terugwerkende kracht hebben op een arbeidsovereenkomst gesloten vóór de inwerkingtreding van dit decreet. De Taalwet Bestuurszaken 1963 is van toepassing, zodat de nietigheid niet ambtshalve door de rechter vastgesteld wordt maar door een belanghebbende gevorderd moet worden.*

*2. De arbeidsovereenkomst tussen reder en zeeman moet betrekking hebben op dienst aan boord van een welbepaald schip.*

H. t/ N.V.C.

Gelet op het tussenvonnis van 4 september 1992, waarbij de rechtbank het debat heropende «teneinde partijen toe te staan te concluderen in verband met het decreet van 19 juli 1973, alsmede de sedertdien gewezen arresten van het arbeidshof, de wet van 3 augustus 1963 op het gebruik der talen in bestuurszaken, de wet van 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken, art. 2 van het Burgerlijk Wetboek en art. 7 van de wet van 13 mei 1955 ter bekrachtiging van de conventie ter vrijwaring van de rechten van de mens, alsmede de partijen toe te staan alle andere middelen en argumenten in dit verband voor te brengen».

Partijen concluderen niet in verband met art. 2 van het Burgerlijk Wetboek en art. 7 van de wet van 13 mei 1955 ter bekrachtiging van de conventie ter vrijwaring van de rechten van de mens. Nochtans bepalen elk van deze artikelen dat de wet alleen beschikt voor de toekomst en dat zij geen terugwerkende kracht heeft. Aan art. 7 van de conventie kan bovendien geen enkele wijziging gebracht worden, zelfs niet door een wet, zelfs niet door de Grondwet. Aangezien het «taaldecreet» van 19 juli 1973 strafrechtelijk in sancties voorziet, valt het onder de toepassing van de wet van 13 mei 1955. De arbeidsovereenkomst van 24 oktober 1969 kan der-

halve niet strijdig zijn met het Taaldecreet van 19 juli 1973, dat in 1969 niet bestond.

Wat betreft de wet van 3 augustus 1963 op het gebruik der talen in bestuurszaken, voorziet deze wet niet in een nietigheid die ambtshalve opgeworpen moet worden (in tegenstelling met het Taaldecreet), maar bepaalt art. 58 dat de nietigheid moet worden gevorderd door de belanghebbende.

In geen van de conclusies door de eisende partij voorgesteld wordt deze nietigheid gevorderd.

De arbeidsovereenkomst van 24 oktober 1969 is derhalve geldig.

Om als arbeidsovereenkomst voor zeelieden te kunnen gekwalificeerd worden, moet de overeenkomst tussen reder en zeeman betrekking hebben op dienst aan boord van een welbepaald schip.

Uit de stukken blijkt dat de eiser telkens een nieuwe aanstelling kreeg voor dienst aan boord van een welbepaald schip.

Deze aanstellingen gebeurden overeenkomstig de wet van 5 juni 1928 en voldoen aan alle vereisten, onder meer de artt. 15 en 26 door deze wet gesteld. Zij werden door eiser aangevaard en uitgevoerd, en zijn derhalve rechtsgeldig.

Het is duidelijk steeds de bedoeling geweest van de partijen de overeenkomsten te sluiten op basis van de wet van 5 juni 1928.

Een dergelijke bedoeling is niet strijdig met de openbare orde en elke andere interpretatie zou afbreuk doen aan art. 1133, art. 1134 en art. 1156 van het Burgerlijk Wetboek en tot loutere willekeur aanleiding geven.

De verschillende aanstellingen kregen trouwens kracht van wet door het afsluiten van de monsterrol (art. 28, wet van 5 juni 1928).

Het feit dat de arbeidsovereenkomst van 24 oktober 1969 niet de naam vermeldt van een welbepaald schip, heeft niet tot gevolg dat hierdoor een arbeidsovereenkomst voor bedienden is ontstaan, aangezien, zoals gezegd, de latere volkomen geldige aanstellingen aan alle voorwaarden van de wet van 5 juni 1928 voldoen en overeenkomen met de bedoeling van de partijen.

De eventuele arbeid te land, tussen twee reizen in, heeft geen invloed op het voortbestaan van de huurovereenkomst wegens scheepsdienst, vanaf het ogenblik dat de nieuwe reis aangevat wordt (art. 28 en 51 wet van 5 juni 1928; Senaat, Doc. 236, 25/26, blz. 905).

De opzegging gedaan bij brief van 27 april 1987 op grond van de wet van 5 juni 1928 is derhalve geldig.

NOOT – Wat de terugwerkende kracht van het taaldecreet betreft: cf. de rechtspraak geciteerd door De Weerdt, I., *Taalgebruik in het bedrijfsleven*, Antwerpen, Maarten Kluer, 1980, nrs. 232 et seq. Zie ook De Weerdt, I., «25 jaar taalgebruik in het bedrijfsleven, privaatrechtelijk bekeken», *T.P.R.*, 1989, (123), 142-143; Blanpain, R., «De terugwerkende kracht van het Taaldecreet van 19 juli 1973» (noot onder *Arbrb. Brussel*, 11 maart 1975), *R.W.*, 1975-76, 115-117; Renard, R., *Talen in bestuurszaken, in de bedrijven en in de sociale betrekkingen* in *A.P.R.*, Gent, Story Scientia, 1983, nr. 469. De rechtbank steunt haar krachtige afwijzing van de terugwerkende kracht op art. 7 E.V.R.M. (goedgekeurd door België bij wet van 13 mei 1953), rekening houdend met de strafrechtelijke beteugeling door het taaldecreet. De invloed van het Fromagerie Franco-Suisse – Le Ski-arrest is hier duidelijk

voelbaar (Cass., 27 mei 1971, *J.T.*, 1971, 460, en *R.W.*, 1971-72, 424; Salmon, J.J.A., «Le conflit entre le traité international et la loi interne en Belgique à la suite de l'arrêt rendu le 27 mai 1971 par la Cour de cassation», *J.T.*, 1971, 509-520 en 529-535).

Voor het taalgebruik in de koopvaardij: De Weerdt, I., «Taalgebruik in het zeerecht», *R.W.*, 1985-86, 200-202. Specifiek wat de arbeidsverhoudingen betreft: Libert, H., «Arbeidsovereenkomst voor zeelieden», nrs. 77-79, in *Arbeidsrecht*, Blanpain, R., (red.), Brugge, Die Keure, 1993.

Wat de dienst aan boord van een welbepaald schip betreft: *ibid.*, nr. 86.

H. Libert

## VREDEGERECHT TE ANTWERPEN

6e KANTON – 25 APRIL 1994

Rechter: mevr. Claesen

Advocaten: mrs. Verstraete, Portocarero en Rombaut

**Medeëigendom – Appartementsmedeëigendom – Basisakte – Tegenwerpbaarheid aan huurder – Beding betreffende de bestemming van privatieve gedeelten – Klaslokalen – Verenigbaarheid met standing van het gebouw**

*Als de huurder van een appartement zich in de huurovereenkomst ertoe verbindt de basisakte van het appartementsgebouw na te leven, ontstaat er aldus een beding ten gunste van een derde, zijnde de gemeenschap van medeëigenaars. Deze laatste kunnen dan ook geldig een rechtsvordering instellen tegen de huurder.*

*Als in de basisakte van een appartementsgebouw is bepaald dat de privatieve gedeelten kunnen worden bestemd voor de uitoefening van alle mogelijke beroepsactiviteiten of tot inrichting van kantoren voor openbare diensten of parastatale instellingen, valt de inrichting en het gebruik van klaslokalen onder deze ruime omschrijving.*

*De verhuur van een privaat gedeelte van een appartementsgebouw aan een school kan op zichzelf niet worden beschouwd als een aantasting van of een reël gevaar voor de standing van dat gebouw.*

N.V. A. t/ C.V. C. en ARGO

### In feite

Eerste gedaagde is eigenaar van een gedeelte van de tweede verdieping van het gebouw (...), gelegen in de sokkel van dit gebouw, dat op deze sokkel een smallere opbouw van twaalf verdiepingen heeft.

Toen eiseres vernam dat eerste gedaagde overwoog een huurovereenkomst te sluiten met tweede gedaagde om er klassen van een kunsthumaniora onder te brengen, schreef zij op 25 juni 1993 dat zulk een verhuur mogelijk zekere overlast in verband met onderhoud van de gemene delen zou kunnen veroorzaken, en verzocht ze eerste gedaagde de nodige garanties te vragen aan de schooldirectie.

Op 22 juli 1993 schreef eiseres aan eerste gedaagde dat de basisakte op de tweede verdieping enkel kantoren voorziet,

en verzocht ze dat in verband hiermee «alle voorzorgen» zouden worden genomen.

Op 19 augustus 1993 werd tussen eerste en tweede gedaagde een huurovereenkomst gesloten, aanvang nemend op 1 augustus 1993; deze voorziet gebruik van het gehuurde voor theoretisch onderricht van de hoogste klassen van een kunsthumaniora.

Eiseres schreef op 23 september 1993 dat bezwaren werden geuit door de eigenaars van appartementen tegen het betrekken van de bewuste ruimten door een school, wat onder meer in strijd werd geacht met de basisakte.

Nadat op 5 oktober 1993 een algemene vergadering van de medeëigenaars was gehouden, bevestigde eiseres op 8 oktober 1993 aan eerste gedaagde dat de meerderheid op deze vergadering besliste dat verhuring aan een school niet in overeenstemming is met de tekst van de basisakte, en vroeg ze dat geen huurcontract met tweede gedaagde zou worden ondertekend.

Bij exploten van 22 november en 7 december 1993 werd de procedure ingeleid tot ontbinding der huurovereenkomst.

### In rechte

#### Toelaatbaarheid

Tweede gedaagde werpt de ontoelaatbaarheid van de vordering op, in zoverre ze tegen haar is gericht, aangezien ze geen partij was bij de basisakte.

Bij tussenvonnissen werd de vordering, ook tegen tweede gedaagde, reeds ontvankelijk verklaard.

Terecht merkt eiseres bovendien op dat basisakte en reglement van medeëigendom werden overgeschreven bij de hypotheekbewaarder, zodat ze tegenwerpbaar zijn aan derden.

De verhuurder, door dit reglement gehouden, kon aan de huurder enkel de rechten overdragen, waarover hij zelf beschikte. De huurster verbond er zich in de huurovereenkomst toe de basisakte na te leven, zodat aldus een beding ten gunste van een derde, de gemeenschap van eigenaars, ontstond (Aeby, F., *La propriété des appartements*, nr. 383; noot J. Herbots bij Vred. St.-Jans-Molenbeek 1 december 1992, *R.W.*, 1992-93, 889-890).

Aldus konden de medeëigenaars geldig een vordering instellen tegen een huurder (Aeby, F., *La propriété des appartements*, nr. 202).

Tweede gedaagde stelt dat eiseres geen reeds verkregen en dadelijk belang heeft op het ogenblik van het inleiden der procedure.

Eiseres meent dat intussen wel degelijk concrete hinder is ontstaan, zodat voldaan is aan de artt. 17 en 18 van het Gerechtelijk Wetboek.

Ten onrechte meent tweede gedaagde dat rechtsverwerking bij eiseres is ingetreden: uit de brief van eiseres van 8 oktober 1993 blijkt dat zij op dat ogenblik nog niet op de hoogte was van het feit dat reeds een huurcontract met bestemming schoollokalen was gesloten; er kan dan ook niet staande worden gehouden dat zij tot 8 oktober 1993 akkoord was gegaan met de verhuur aan tweede gedaagde met deze bestemming.

### Ten gronde

#### a) Basisakte en reglement van medeëigendom

De basisakte beschrijft als privatieve delen, behorend tot de tweede verdieping van de sokkel: kantoorruimten gemerkt «kantoor 1» en «kantoor 2 met débarras».

Het reglement van medeëigendom omschrijft in artikel 9 de bestemming van de privatieve kavels; hierbij worden deze

in drie categorieën verdeeld, namelijk appartementen, benedenverdieping en eerste niveau boven het gelijkvloers.

De tweede verdieping van de sokkel wordt aldus niet uitdrukkelijk voorzien.

Een wijzigende akte van 13 juni 1978 vult echter deze leemte aan: «alle hoegenaamde bepalingen... betreffende kantoren en/of andere privatieve kavels gelijkvloers van de sokkel zullen eveneens van toepassing zijn op de kantoren en/of op andere privatieve kavels van de tweede verdieping van de sokkel»; aldus zullen *ondermeer* artikel 8 en 28 van het reglement van medeëigendom van toepassing zijn op de privatieve kavels van de tweede verdieping van de sokkel.

Aldus wordt artikel 9 van de basisakte geenszins gewijzigd, en wordt het verbod, opgelegd door artikel 7.2, nageleefd. Evenzeer is krachtens de aangehaalde wijzigende bepaling artikel 9, II, van dit reglement toepasselijk op de kantoren en/of privatieve kavels van de tweede verdieping van de sokkel. Artikel 9, II bepaalt: «De benedenverdieping mag bestemd worden voor woning, kantoor of de uitoefening van een vrij beroep of voor luxewinkels met uitstalramen, voor zover deze bewoningen verenigbaar zijn met de standing van het gebouw. De verdieping gelijkvloers zal eveneens bestemd kunnen worden tot uitoefening van *commerciële activiteiten*, zowel groothandel als kleinhandel, tot de uitoefening van alle *mogelijke beroepsactiviteiten* (bank, kantoor, vennootschap) of tot de inrichting van kantoren voor openbare diensten en parastatale instellingen».

Aldus wordt de toepasselijkheid van artikel 9 IV, die beperkt aanwendingsmogelijkheden voorziet, uitgesloten.

Artikel 9, II, behelst de ruimst mogelijke omschrijving betreffende vestigingsmogelijkheden in appartementsgebouwen. Het inrichten en gebruiken van klaslokalen valt binnen deze omschrijving, en moet worden toegelaten, mits wordt voldaan aan de bij hetzelfde artikel gestelde voorwaarde van «verenigbaarheid met de standing van het gebouw».

Eiseres stelt dat volgens de wijzigende akte de *kantoren* op de tweede verdieping van de sokkel onderworpen zijn aan de bepalingen van de basisakte en het reglement van medeëigenaars zoals de *kantoren*, gevestigd op de benedenverdieping; aldus zouden op de tweede verdieping enkel kantoren mogen worden ingericht voor openbare diensten en parastatale instellingen, en niet voor commerciële activiteiten.

De term «kantoren» wordt enkel gebruikt in tegenstelling tot (niet-commerciële) appartementen, autoboxen, winkels en dergelijke; overigens vermeldt de wijzigende akte niet enkel «kantoren», maar ook «kantoren en/of andere privatieve kavels».

Ter gelegenheid van de plaatsopneming kon worden vastgesteld dat de grote oppervlakte van de tweede verdieping van de sokkel zo is geconstrueerd dat ze zich tot de meest diverse functies leent.

Een school kan worden ingedeeld volgens het geval, bij meerdere van de door artikel 9, II toegelaten activiteiten, namelijk «alle mogelijke beroepsactiviteiten», «commerciële activiteiten» «kantoren voor openbare diensten»;

Artikel 9, III, bepaalt limitatief voor welke inrichtingen op de benedenverdieping een uitdrukkelijke toelating tot exploitatie in het gebouw is vereist; een school wordt hierbij niet genoemd; deze bepaling is evenzeer als artikel 9, II, duidelijk van toepassing op de tweede verdieping van de sokkel, krachtens de wijzigende akte van 13 juni 1978;

b) *Verenigbaarheid met de standing van het gebouw:*

Op zich kan verhuring aan een school niet worden beschouwd als een aantasting of een reëel gevaar voor deze standing. Bovendien werden van meetaf door partijen maatregelen genomen opdat de bestemming van de gehuurde ruimten als leslokalen geen hinder, overlast en aantasting van de standing van het gebouw tot gevolg zou hebben (brief eerste gedaagde van 10 september 1993 en artikel 3 van het huurcontract): verplaatsing van de leerlingen werd tot een minimum beperkt en gebeurt onder begeleiding, en enkel de laatstejaarsklassen werden in het pand ondergebracht, en dit uitsluitend voor theoretisch onderricht.

Ter gelegenheid van de plaatsopneming kon worden vastgesteld dat de toegang tot de leslokalen vanaf de straat gebeurt door een aparte ingang, enkel gebruikt door de leerlingen en de Provinciale Touristische Federatie, waarbij de leerlingen de afgesloten hall van het appartementsgebouw niet betreden, en dat zij niet de liften, maar de trappen gebruiken om de lokalen te bereiken.

Deze lokalen waren in onberispelijke staat, en tweede gedaagde verklaarde dat het gedeelte van de gemeenschappelijke delen van het gebouw, zijnde een open toegangsruimte, aan de straat palend, die door de leerlingen wordt betreden, dagelijks op haar kosten wordt onderhouden.

Werknemers van de Touristische Federatie verklaarden dat ze, nadat de lokalen reeds maanden in gebruik waren genomen, en hoewel de Federatie op dezelfde verdieping in de onmiddellijke omgeving is gevestigd, geen hinder van de jongeren ondervonden.

Andere huurders worden blijkbaar door eiseres ervaren als niet strijdig met de standing van het gebouw, namelijk een autotoonzaal, een sportschool, een administratiekantoor en een verzekeringskantoor.

Enkele klassen van een school passen in ditzelfde concept, en deze laatste moet als huurster worden geduld; overigens is het duidelijk dat tweede gedaagde er bestendig streng zal dienen op toe te zien dat geen overlast wordt bezorgd aan de medeëigenaars.

Er wordt geen bewijs voorgelegd dat in het verleden overlast zou zijn veroorzaakt, die de normaal te dulden hinder van nabuurschap zou overstijgen.

Het feit dat 63 eigenaars zogenaamde klachtbrieven schreven overtuigt niet, daar slechts enkele van die brieven concreet klachten in verband met de aanwezigheid van de school bevatten; of deze klachten gefundeerd zijn is niet bevestigd.

Overigens vormen deze enkele personen slechts een miniem gedeelte van de eigenaars of bewoners van het gebouw.

Terecht merken gedaagden op dat, waar sommige eigenaars gewagen van waardeverlies van hun appartement, men moet bedenken dat ook langdurige leegstand van de bewuste ruimten (namelijk zes jaar vooraleer aan tweede gedaagde verhuurd werd) eveneens een waardevermindering van het gebouw tot gevolg heeft;

...

## RECHTSPRAAK IN KORT BESTEK

Arbitragehof, 6 juni 1995

*Belasting over de toegevoegde waarde – Art. 92, tweede lid, W.B.T.W. – Artt. 10 en 11 Grondwet*

Bij arresten van 29 juni 1994 heeft het Hof van Beroep te Antwerpen een vraag gesteld betreffende de bestaanbaarheid van art. 92, tweede lid, W.B.T.W. met de artt. 10 en 11 Gw. Het arbitragehof beslist:

«B.4. De bepaling van artikel 92, tweede lid, van het B.T.W.-Wetboek strekt ertoe de rechten van de Schatkist veilig te stellen tegen dilatoire beroepen. De wetgever vermag te oordelen dat, om die doelstelling te bereiken, in de mogelijkheid moet worden voorzien om de consignatie te vorderen van een geldsom, tot de betaling waarvan de appellant door een rechterlijke beslissing is veroordeeld.

«B.5. Een algemeen rechtsbeginsel van de dubbele aanleg bestaat niet. Weliswaar is de wetgever verplicht, wanneer hij in het rechtsmiddel van het hoger beroep voorziet, geen discriminerende ontvankelijkheidsvereisten te stellen.

«B.6. Ten deze stelt de wetgever de toegang tot de rechter in hoger beroep afhankelijk van de consignatie van de sommen die krachtens het vonnis van de rechtbank van eerste aanleg verschuldigd zijn.

«Een dergelijke inperking van het recht om hoger beroep in te stellen kan niet als kennelijk onevenredig ten aanzien van het nagestreefte doel worden aangezien, in zoverre artikel 92, tweede lid, van het B.T.W.-Wetboek aldus wordt geïnterpreteerd dat het aan de bevoegde administratie de zorg laat rekening te houden met de concrete gegevens van elke zaak, met inbegrip van de financiële toestand van de belastingplichtige, om na te gaan of de consignatie al dan niet aangewezen is om de wettelijke doelstelling te verwezenlijken.

«Daarentegen heeft genoemde bepaling in de interpretatie die de verwijzende rechter eraan heeft gegeven, waarin de bevoegde administratie in ieder geval de verplichting heeft de consignatie te vragen, ongeacht de concrete situatie van de belastingplichtige, tot gevolg dat in geen enkele hypothese een rechtzoekende die niet over de noodzakelijke middelen beschikt om de gevraagde consignatie te verrichten een ontvankelijk hoger beroep vermag in te stellen. Aldus bemoeilijkt de wetgever op een discriminerende manier de uitoefening van het recht op een eerlijke behandeling van de zaak.»

(Voorzitter: de h. De Grève – Rapporteurs: de hh. Arts en Delruelle – Advocaten: mrs. Smeets loco Vandeborgh en Le Fèvre ds Ten Hove – Arrest nr. 44/95)

NOOT – Zie Arbitragehof, 18 november 1992, *R.W.*, 1992-93, 1054; Arbitragehof, 10 juni 1993, nr. 43/93.

#### Hof van Cassatie (1e Kamer), 10 december 1993

*Koop – Onroerend goed – Benadeling – Art. 1678 B.W. – Bewijs – Verslag van drie deskundigen – Beoordelingsmacht van de feitenrechter*

Het middel van de eisers tegen het bestreden arrest (Hof Brussel, 27 november 1991) wordt als volgt verworpen:

«Overwegende dat de regel van artikel 1678 van het Burgerlijk Wetboek, volgens welke het bewijs van benadeling van meer dan zeven twaalfden niet kan worden geleverd dan door een verslag van drie deskundigen, geen afbreuk doet aan de onaantastbare beoordeling door de feitenrechter van

de in het deskundigenverslag vervatte en alle andere aangevoerde feitelijke gegevens; dat de rechter op grond daarvan, al dan niet na het bevelen van een nieuw of aanvullend deskundigenonderzoek, kan beslissen of er een dergelijke benadeling is of niet;

«Overwegende dat de appelrechters die oordelen dat een andere verdeling in loten gevolgd moet worden dan door het college van deskundigen werd geadviseerd en die, op grond van gegevens in het verslag van het college van deskundigen met betrekking tot de waarde van de voor- en achtergrond, de venale waarde van het bedoelde perceel bepalen, zonder een nieuw of aanvullend deskundigenonderzoek te bevelen, de in het middel aangewezen wetsbepalingen niet schenden.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Waûters – Openbaar ministerie: de h. du Jardin – Advocaten: mrs. De Bruyn en De Gryse – In de zaak: S. e.a. t/M. e.a.)

NOOT – Zie Cass., 4 maart 1926, *Pas.*, 1926, I, 275. Zie ook Cass., 25 juni 1982, *R.W.*, 1984-85, 682.

#### Hof van Cassatie (2e Kamer), 14 december 1993

*Onrechtmatige daad – Schade en schadeloosstelling – Peildatum – Beïnvloeding van schade door latere gebeurtenis – Blijvende arbeidsongeschiktheid – Bepaald door datum van overlijden van de getroffen*

Het bestreden arrest (Hof Antwerpen, 18 september 1992) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat het middel gericht is tegen de beslissing waarbij aan verweerder schadevergoeding wordt toegekend wegens blijvende arbeidsongeschiktheid van drie procent van zijn inmiddels overleden echtgenote;

«Overwegende dat de rechter, om de vergoeding van de door een onrechtmatige daad veroorzaakte schade te bepalen, zich moet plaatsen op het tijdstip van zijn beslissing; dat bij de beoordeling van die schade geen rekening mag worden gehouden met latere gebeurtenissen die aan de onrechtmatige daad en aan de schade zelf vreemd zijn en die de toestand van de schadelijder verbeterd of verergerd hebben; dat echter wel rekening dient te worden gehouden bij die beoordeling met een latere gebeurtenis die hoewel zij vreemd is aan de onrechtmatige daad, de hierdoor veroorzaakte schade beïnvloedt;

«Dat de schade die aldus voortvloeit uit een blijvende arbeidsongeschiktheid, ingeval de schadelijder overlijdt, niet meer bepaald wordt op grond van de waarschijnlijke levensduur doch door de datum van het overlijden daar toepassing van de waarschijnlijkheid enkel gerechtvaardigd is bij gebrek aan zekerheid.»

(Voorzitter: de h. Holsters – Rapporteur: mevr. Bourgeois – Openbaar ministerie: de h. Bresseleers – Advocaat: mr. De Bruyn – In de zaak: N.V. D. t/ D.)

NOOT – Zie Cass., 20 juni 1977, *R.W.*, 1978-79, 171.

## Hof van Cassatie (2e Kamer), 1 februari 1994

*Onrechtmatige daad – Oorzakelijk verband – Samenlopende fouten van derde en slachtoffer – Door naaste familieleden van het slachtoffer bij repercussie geleden schade*

Het bestreden arrest (Hof Brussel, 9 december 1992) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat de appelrechters, na eerst op strafgebieid de eerste eiser schuldig te hebben verklaard aan het hem ten laste gelegd misdrijf van onopzettelijke doding bij een verkeersongeval, op burgerlijk gebied oordelen dat het slachtoffer zelf een fout heeft begaan, zodat één derde van de aansprakelijkheid te zijnen laste moet blijven, en de eerste, de tweede en de derde eiser in solidum veroordelen tot vergoeding van de volledige door de eerste, de tweede, de derde en de vierde verweerder, naaste familieleden van het slachtoffer, en de vijfde verweerster, in de rechten van het slachtoffer gesubrogeerd verzekeraar, ten gevolge van deze onopzettelijke doding geleden materiële of morele schade;

«Overwegende dat, wanneer de schade is veroorzaakt door de samenlopende fouten van een derde en die van het slachtoffer, deze derde en de voor hem civielrechtelijk aansprakelijke personen de door de naaste familieleden van het slachtoffer bij repercussie geleden schade slechts moeten vergoeden in evenredigheid met het aandeel van de derde in de aansprakelijkheid van het ongeval;

«Dat het bestreden arrest derhalve, nu het aanneemt dat één derde van de aansprakelijkheid ten laste van het slachtoffer moet blijven, maar niettemin de eerste eiser, beklaagde, en de tweede en de derde eiser, civielrechtelijk aansprakelijke partijen, tot vergoeding van de volledige door de eerste, de tweede, de derde en de vierde verweerder bij repercussie geleden schade en door de vijfde verweerster gedane betalingen veroordeelt, de artikelen 1382 en 1383 van het Burgerlijk Wetboek schendt.»

(Voorzitter: de h. D'Haenens – Rapporteur: de h. Huybrechts – Openbaar ministerie: de h. D'Hoore, eerste advocaat-generaal – Advocaat: mr. Verbist – In de zaak: W. e.a. t/ Q. e.a.)

NOOT – Zie Cass., 15 april 1980, *R.W.*, 1980-81, 2725; 16 september 1980, *R.W.*, 1980-81, 2751; 14 april 1981, *R.W.*, 1981-82, 1491.

## Hof van Cassatie (1e Kamer), 2 maart 1995

*Verzekering – Motorrijtuigen – Veroorzaker van het ongeval overleden – Vordering van zijn nabestaanden tegen de W.A.M.-verzekeraar tot vergoeding van begrafeniskosten en morele en materiële schade – Ongegrondheid – Verweer geen niet-tegenwerpbare exceptie – «B.A. plus»-polis*

Het eerste middel van eiseres tegen het bestreden arrest (Hof Luik, 8 november 1993) wordt als volgt gegrond verklaard:

«Wat het eerste onderdeel betreft:

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat het slachtoffer van het litigieuze ongeval, echtgenoot van verweerster en va-

der van verweerder, als enige aansprakelijk is voor dat ongeval aan de gevolgen waarvan hij is overleden;

«Overwegende dat de begrafeniskosten een last van de nalatenschap zijn en ten laste vallen van het vermogen van het slachtoffer; dat, derhalve, de verweerders voor die kosten enkel vergoeding kunnen krijgen, in zoverre het slachtoffer zelf een vergoeding had kunnen krijgen van eiseres;

«Overwegende dat de schade die de persoon aan zichzelf berokkent, geen aanleiding geeft tot burgerrechtelijke aansprakelijkheid, zodat de verzekeraar die, zoals te dezen, enkel de burgerrechtelijke aansprakelijkheid dekt, niet gehouden is tot vergoeding van die schade;

«Dat het arrest de beslissing waarbij eiseres veroordeeld wordt tot terugbetaling van de begrafeniskosten aan verweerster, niet naar recht verantwoordt;

«Wat het tweede onderdeel betreft:

«Overwegende dat de verweerders vergoeding eisen van de door hen ten gevolge van het overlijden van het slachtoffer geleden morele en materiële schade;

«Overwegende dat de voornoemde schade weliswaar hen zelf treft, maar dat het hier een schade bij repercussie betreft, die haar grond enkel vindt in de tussen hen en het overleden slachtoffer bestaande familie- en genegenheidsbanden; dat wegens die banden waarop het recht op vergoeding gegrond is, dat recht wordt aangetast door de persoonlijke aansprakelijkheid van het slachtoffer, in zoverre eiseres die aansprakelijkheid aan het slachtoffer had kunnen tegenwerpen om hem geen vergoeding toe te kennen voor zijn eigen schade;

«Dat uit het antwoord op het eerste onderdeel volgt dat het slachtoffer, die als enige aansprakelijk is voor het ongeval, van eiseres geen vergoeding had kunnen krijgen voor de schade die hij zichzelf door zijn eigen fout berokkend had;

«Dat het arrest de beslissing volgens welke eiseres in haar hoedanigheid van verzekeraar van de burgerlijke aansprakelijkheid inzake motorrijtuigen ertoe gehouden was om aan de verweerders, rechthebbenden van het overleden slachtoffer, een vergoeding toe te kennen voor de morele en de materiële schade die zij bij repercussie hebben geleden ten gevolge van het door dat ongeval veroorzaakte overlijden van hun rechtsvoorganger, niet naar recht verantwoordt.»

Het bestreden arrest verwierp het verweer van eiseres ook met een beroep art. 11 W.A.M.-wet 1956. Het tweede middel, dat daartegen is gericht, is eveneens gegrond:

«dat eiseres, door te betwisten dat die schade voor vergoeding in aanmerking kwam, geen 'exceptie of verval voortvloeiende uit de wet of de overeenkomst van verzekering' opwierp.»

Ten slotte wordt ook het derde middel, dat art. 37 van de «B.A. plus»-polis betreft, gegrond verklaard:

«Overwegende dat artikel 37 van de 'B.A. Plus'-polis weliswaar de dekking van de verzekering uitbreidt tot de echtgenoot van de bestuurder en diens rechthebbenden, doch nergens het bedrag bepaalt tot beloop waarvan hun schade kan worden vergoed; dat het arrest, nu het beslist dat 'de bepalingen van de B.A. Plus verzekering de verzekeraar niet het recht geven om de fout van de bestuurder Bruno B. tegen te werpen aan de verweerders', wanneer zij terugbetaling vorderen van de begrafeniskosten en een vergoeding voor de schade, die zij bij repercussie geleden hebben ten gevolge van het overlijden van hun rechtsvoorganger, aan de boven-

genoemde bepaling een voorwaarde toevoegt die zij niet bevat en de verbindende kracht ervan schendt.»

(Voorzitter: de h. Sace – Rapporteur: de h. Rappe – Openbaar ministerie: de h. Piret – Advocaat: mr. Van Ommeslaghe – In de zaak: N.V. G. t/ V. en B.)

### Hof van Cassatie (1e Kamer), 9 maart 1995

*Gemeenschap en gewest – Rechtsopvolging – Hangende procedure – Vonnis alleen t.a.v. de Staat – Rechtsgeldig hoger beroep van het gewest*

Het bestreden arrest (Hof Brussel, 28 september 1992) wordt om de volgende redenen vernietigd:

«Overwegende dat het arrest vaststelt dat: 1. de Rechtbank van Eerste Aanleg te Brussel op 29 september 1989 uitspraak heeft gedaan betreffende een vordering tot herziening inzake onteigening van gronden die eigendom waren van de verweerders; 2. alleen de Belgische Staat op 14 maart 1989 verscheen toen de zaak in beraad werd genomen, en niet het Vlaamse Gewest, hoewel de financieringswet van 16 januari 1989 reeds van kracht was en het Vlaamse Gewest inzake onteigeningen wettelijk de Belgische Staat had opgevolgd; 3. de voornoemde rechtbank uitspraak deed ten aanzien van de Belgische Staat;

«Dat het arrest oordeelt dat het hoger beroep door eiser ingesteld niet ontvankelijk is nu eiser geen partij was voor de rechtbank van eerste aanleg;

«Overwegende dat, krachtens de artikelen 57, § 5, eerste lid, en 82 van de Financieringswet, de Gemeenschappen en Gewesten sedert 1 januari 1989 de rechten en verplichtingen overnemen betreffende de hen krachtens het eerstgenoemde artikel overgedragen goederen, te dezen de autosnelwegen, met inbegrip van de rechten en verplichtingen verbonden aan hangende en toekomstige gerechtelijke procedures;

«Dat hieruit volgt dat het Vlaamse Gewest rechtsgeldig hoger beroep kon instellen; dat hieraan niet afdoet dat alleen de Belgische Staat, ook na 1 januari 1989, verscheen was voor de eerste rechter.»

(Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen – Rapporteur: de h. Verougstraete – Openbaar ministerie: de h. De Swaef – Advocaten: mrs. Claeys Bouaert en Geinger – In de zaak: Vlaams Gewest t/ De V. e.a.)

## KANTTEKENING

### En dan nu iets totaal anders: moet er nog zand zijn?

In nummer 38 van de vorige jaargang verscheen van de hand van de heer Pieter-Jan Defoort een bijdrage over het duinendecreet, met als titel «Het Duinendecreet: een duidelijke beleidskeuze (Een reactie op P. Flamey en E. Empereur)».

Hoewel wij niet de enigen waren die een (eerste) kritische bespreking hebben gewijd aan de juridische knelpunten inzake het duinendecreet (men leze Lietaer, Y., «Het duinendecreet», *Milieurecht Info*, 1993, nr. 11, 9; Martens, B., «Openbaar onderzoek duinendecreet», *Milieurecht Info*, 1993, nr. 11, 12; Martens, B., «Stedebouw-

rechtelijke implicaties van het duinendecreet en het grinddecreet», in *Recente ontwikkelingen inzake ruimtelijke ordening en stedebouw*, Leuven, die Keure, 1994, 89; Lust, S., «Beschouwingen rond de invloed van de duinenbescherming op bestaande bouwvergunningen», noot onder Brussel, 23 november 1994, *R.W.*, 1994-1995, 1126; Lust, S., «Invloed van het duinendecreet op stedebouwkundige vergunningen», *T.B.P.*, 1995, 19; Martens, B., «Het duinendecreet», *Milieurecht Info*, 1995, nr. 2, 6), wordt in bovenvermelde bijdrage het betoog grotendeels toegespitst op de weerlegging van een aantal juridische standpunten die wij vertolkt hebben in onze bijdrage, die verschenen is in nummer 12 van de vorige jaargang (Flamey, P. en Empereur, E., «Het duinendecreet of de betonnering van de duinenbescherming», *R.W.*, 1994-95, 377-388).

Gezien de bij wijlen scherpe en suggestieve toon van de heer Defoort, lijkt het ons noodzakelijk bij wijze van kanttekening de volgende beknopte reactie te formuleren. Naar aanleiding van de artikelsgewijze bespreking van het duinendecreet hadden wij immers een aantal gedachten ontwikkeld die zich in wezen concentreren rond een drietal knelpunten.

1. *Invloed van het bouwverbod ter bescherming van de duinen op voordien verleende bouwvergunningen.* In onze bijdrage stonden wij op het standpunt dat het bouwverbod zonder invloed is op eerder verstrekte bouwvergunningen, op grond van het leerstuk der verkregen rechten, die voortspuiten uit de afgifte van de vergunning (over het feit dat een bouwvergunning subjectieve rechten schept die definitief zijn verkregen op het ogenblik waarop de bouwvergunning wordt uitgereikt, zie Cass., 10 september 1981, *Arr. Cass.*, 1981-1982, 52, met noot, en *R.W.*, 1982-1983, 88; Cass. 3 december 1985, *Arr. Cass.*, 1985-1986, 475, *R.W.* 1986-1987, 274; R.v.St., nr. 6.091, 21 februari 1958; R.v.St., nr. 9.207, 27 februari 1962; R.v.St., nr. 13.829, 9 december 1969; R.v.St., nr. 18.574, 23 november 1977; R.v.St., nr. 23.831, 20 december 1983, *De Gem.*, 223, met noot, en *T.B.P.*, 1985, 145, met noot, R.v.St., nr. 23.832, 20 december 1983, *De Gem.*, 1984, 133, met noot, en *R.W.*, 1984-1985, 1992; R.v.St., nr. 885, 29 oktober 1992; De Suray, J., *Droit de l'urbanisme et de l'environnement*, II, Permis de bâtir, Brussel, Bruylant, 1989, 404 en 470; Flamme, M.A., *Droit administratif*, I, Brussel, Bruylant, 1989, nr. 386bis, Heeren, G., *Juridische aspecten van het grondbeleid*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1982, 99, Vekeman, R., *Ruimtelijke ordening en stedebouw*, Antwerpen, Kluwer rechtswetenschappen, 1983, nr. 108). Volgens deze leer kunnen individuele rechtshandelingen, die subjectieve rechten scheppen, niet worden ingetrokken tenzij, onder meer, de wet het anders bepaalt.

Het belangrijkste tegenargument van de heer Defoort lijkt daarin te bestaan dat het bouwverbod, hoewel opgelegd door toedoen van de publikatie van het duinenbesluit, dat de opname van de gronden in de beschermde zones concretiseert, een decretale grondslag heeft, nu de organisatie van het bouwverbod in het duinendecreet zelf wordt geregeld.

Die werkwijze van de decreetgever lijkt ingegeven te zijn om discussies te vermijden, die zich heden nog steeds voordoen naar aanleiding van de invloed van een opname van gronden in een beschermingsbesluit, op grond van de wetgeving inzake monumenten en landschappen, op eerder verleende bouwvergunningen. Het minste wat over dat laatste gezegd kan worden is dat de rechtspraak van de Raad van State en van het Hof van Cassatie niet in dezelfde lijn liggen (zie, voor de recente rechtspraak van de Raad van State dat bouwvergunningen in beginsel definitief en onaantastbaar zijn, ook al wordt nadien een beschermingsbesluit genomen, R.v.St., nr. 38.820, 25 februari 1992; R.v.St., nr. 39.979, 3 juli 1992; R.v.St., nr. 39.263, 30 april 1992; R.v.St., nr. 40.885, 29 oktober 1992; vergelijk met de rechtspraak van het Hof van Cassatie: Cass., 1 februari 1977, *Arr. Cass.*, 1977, I, 607; Cass., Verenigde Kamers, 19 maart 1980, *Arr. Cass.*, 1979-80, II, 894, met strijdige conclusie van advocaat-generaal Liekendaal; voor een bespreking van beide cassatiearresten: Draye, A.M., *Monumenten en landschappen in België, juridische aspecten*, Antwerpen, Maklu Uitgevers, 1993, 118 en 209-210).

Het enkele feit dat het bouwverbod, dat voortvloeit uit de publikatie van het duinenbesluit, een decretale grondslag zou hebben, lijkt ons evenwel niet relevant te zijn, nu het bouwverbod zelf tot stand komt ingevolge publikatie van het duinenbesluit, wat slechts een reglementair, en geen decretaal karakter heeft. Beschermingsbesluiten hebben immers ook een decretale of wettelijke grondslag.

Meteen is de deur open voor nieuwe discussies, naar analogie met wat het geval is inzake de monumentenwetgeving. Overigens wordt

algemeen, ook door bovenvermelde commentator, de datum van 17 september 1993, zijnde de datum van inwerkingtreding van het duinenbesluit, en dus niet die van het duinendecreet, als scharnierdatum opgegeven bij het nagaan van de invloed van het bouwverbod op «voordien» verleende bouwvergunningen.

Niet de decretale grondslag van het bouwverbod, – hetgeen overigens ernstig genuanceerd dient te worden, op grond van het voorgaande – doch wel wat de decreetgever precies heeft gezegd omtrent het bouwverbod, kan in eerste instantie een antwoord bieden op de gestelde vraag.

De vraag naar de invloed van het bouwverbod is immers afhankelijk van de reikwijdte van het bouwverbod, en daarover lijken alvast noch de wettekst, noch de tekstgeschiedenis op beslissende wijze tot het besluit te nopen dat het bouwverbod eveneens van toepassing is op eerder verleende bouwvergunningen (zie ook Lust, S., «Invloed van het duinendecreet op stedenbouwkundige vergunningen», *T.B.P.*, 1995, p. 21, nr. 11).

Aannemen dat het bouwverbod wel slaat op eerder verleende vergunningen, komt, om redenen van tekstexegese en tekstgeschiedenis, neer op dansen op een slappe koord. Bovendien staat zulks haaks op het standpunt van sommige leden van de Commissie van de Vlaamse Raad dat voordien verleende bouwvergunningen wel nog uitgevoerd zouden mogen worden, voor zover de werken vóór de fatale datum van 17 september 1993 een begin van uitvoering zouden hebben gekregen (*Gedr. St., Vl. Raad*, B.Z., 1993, 403, nr. 5, 11). Hoe dat te rijmen is met de opvatting dat de bouwvergunning zou moeten wijken voor de latere, hogere rechtsnorm, lijkt ons dan ook een raadsel, nu de enkele uitvoering van de bouwvergunning geen objectief criterium zou kunnen zijn om af te wijken van de voorgestelde regel.

Wij zijn er ons wel van bewust dat zowel de grammaticale als de wetshistorische interpretatie van het duinendecreet daarover geen absolute duidelijkheid verschaffen.

Om die reden kan een in de rechtsleer alternatief voorgesteld gezichtspunt uitkomst bieden, namelijk door de vraag te bekijken door middel van het leerstuk van de werking van de wet in de tijd (Lust, S., «Beschouwingen rond de invloed van de duinenbescherming op bestaande bouwvergunningen», *R.W.*, 1994-95, 1128, nrs. 8 e.v.).

Indien moet worden aangenomen dat het bouwverbod onmiddellijke werking heeft, en bijgevolg niet alleen van toepassing is op bouwaanvragen die worden ingediend na de totstandkoming van het bouwverbod, doch eveneens van toepassing is op de rechtsgevolgen van voordien verleende bouwvergunningen, dan dient deze werking in de gegeven omstandigheden getemperd te worden op grond van het rechtszekerheidsbeginsel (zie over de rechtszekerheid als grondwettelijk beginsel, Suetens, L.P., «De invloed van het Arbitragehof op het grondwettelijk recht», *R.W.*, 1993-1994, 1317-1318). Dat beginsel verzet er zich tegen dat afbreuk wordt gedaan aan (de verkregen rechten van) de voordien verleende bouwvergunningen (over de rechtszekerheid zie Coremans, H. en Van Damme, M., *Beginselen van wetgevingstechniek en behoorlijke regelgeving*, Administratieve rechtsbibliotheek, die Keure, 1994, 78, nr. 138: «Normen horen klaar en van blijvende aard te zijn en dienen zich, in de regel, ervan te onthouden in de verworven toestanden tussenbeide te komen»).

Volgens auteur Lust zou een «maximalistische» interpretatie van het bouwverbod, in die zin dat het eveneens zou slaan op voordien verleende bouwvergunningen, strijdig met dat rechtszekerheidsbeginsel zijn, nu een dergelijke interpretatie een maatregel met zich zou brengen die discriminatoir is ten aanzien van de houders van deze bouwvergunningen en die onevenredig is met het beoogde doel van de decreetgever.

Het is dan ook verwonderlijk dat de heer Defoort deze pertinente stellingname (die overigens aansluit bij het standpunt dat wij hebben verdedigd, een standpunt dat tot hertoe, voor zover ons bekend, werd aangenomen in de rechtspraak; zie Vz. Rb. Veurne, 9 maart 1994, AR 3357; Vz. Rb. Veurne, 9 maart 1994, AR 3358; Vz. Rb. Brussel, 17 maart 1994, AR. 94/1087 en 94/2037; Vz. Rb. Brussel, 17 maart 1994, AR 94/1089 en 94/2036; Vz. Rb. Brussel, 17 maart 1994, AR 94/1088 en 04/2034; Vz. Rb. Brussel, 1 april 1994, AR 94/2098; Vz. Rb. Veurne, 6 april 1994, AR 3384; Vz. Rb. Veurne, 11 januari 1995, AR 3525; Brussel, 23 november 1994, Ref. 159/94, *A.J.T.*, 1994-95, 216; Brussel, 23 november 1994, ref. 160/94; Brussel, 23 november 1994, ref. 161/94, *R.W.*, 1994-95, 1124 (tegen voormelde arresten van het hof van beroep is cassatieberoep aangetekend)) volledig onvermeld laat en also het juridisch debat enigszins verenigt.

Evenzo dient naar ons gevoel de door de commentator toegejuichte stelling, als zou de rechtskracht van de bouwvergunning slechts beperkt zijn tot de constitutieve, tijdelijke opheffing van een veralgemeende erfdienstbaarheid non aedificandi, ernstig tussen haakjes geplaatst te worden, nu deze stelling doorkruist wordt zowel door het leerstuk van de verkregen rechten, die voortvloeien uit de afgifte van de bouwvergunning als door de grondwettelijke tempering van de onmiddellijke werking van de wet in de tijd. Over de vraag of een vergunning rechtscheppend dan wel rechtsbevestigend is van aard, bestaat trouwens geen eensgezindheid (zie Lindemans, D., «De stilzwijgende bouw- en verkavelingsvergunning», *R.W.*, 1978-79, 352, noot 62 en de aldaar geciteerde rechtspraak; Paques, M., *De l'acte unilatéral au contrat dans l'action administrative*, Story-Scientia, 1991, 96, nr. 76).

Ten slotte nog dit: van een decreetsbepaling, die voorheen verleende individuele akten zou tenietdoen, mag verwacht worden dat ze duidelijk en ondubbelzinnig is. Het feit dat alle rechters die zich tot nu toe over de draagwijdte van het bouwverbod hebben uitgesproken, tot het oordeel kwamen dat voorheen verleende bouwvergunningen uitvoerbaar blijven, spreekt de stelling van de heer Defoort tegen, namelijk dat het tegendeel de «enige zinvolle betekenis» is die aan de betrokken decreetsbepaling kan gegeven worden.

2. *De schadevergoedingsregeling ter leniging van de gevolgen van het bouwverbod.* Hoewel de commentator volledig aan deze kwestie voorbijgaat, kan de schadevergoedingsregeling toch bezwaarlijk als onbelangrijk afgedaan worden. Wellicht zal veel te maken hebben met de omstandigheid dat de decreetgever, ter gelegenheid van de bekrachtiging van de definitieve bescherming in het tweede duinenbesluit, het duinendecreet op een aantal punten heeft gewijzigd (decreet van 21 december 1994 houdende bekrachtiging van het besluit van de Vlaamse Regering van 16 november 1994 betreffende de definitieve aanwijzing van de beschermde duingebieden en van de voor het duingebied belangrijke landbouwgebieden en houdende wijziging van de wet van 12 juli 1973 op het natuurbehoud, *B.S.*, 30 december 1994).

Meer in het bijzonder is met voormelde decreetswijziging groten-deels tegemoet gekomen aan de in onze bijdrage verwoorde juridische-technische bezwaren, geformuleerd vanuit eerdere praktijkervaringen met de wettelijke planschaderegeling en vanuit de bekommernis om de oorspronkelijk voorziene schadevergoeding met derwijze beperkt te zien dat deze niet meer beantwoordt aan de wens van de decreetgever om een voorafgaande en billijke schadevergoeding te organiseren (*Beknopt Verslag, Vl. Raad*, 16 december 1994, 17).

Het ware wenselijk geweest die wijzigingen onder de aandacht van de lezer te brengen.

Naar aanleiding van de opgeworpen schending van het gelijkheidsbeginsel, doordat de schadevergoeding op grond van het bestreden decreet pas gevorderd kon worden na verloop van vijf jaar en slechts vier vijfde van het bedrag van de door de overheid zelf vastgestelde schade kon bedragen, stelt het Arbitragehof in zijn zopas gewezen arrest overigens vast dat de bestreden bepaling van het duinendecreet betreffende de schadevergoeding intussen werd gewijzigd bij decreet van 21 december 1994, dat de paragrafen 1 tot 4 van artikel 54 van de wet van 12 juli 1973 heeft vervangen (Arbitragehof, nr. 41/95, 6 juni 1995, in dit nummer).

3. *De wetgevingstechniek van de decretale bekrachtiging van de duinenbescherming.* Zoals bekend, werden de opeenvolgende duinenbesluiten van de Vlaamse Regering, waarbij respectievelijk de voorlopige en de definitieve beschermingsgebieden werden vastgelegd, achtereenvolgens bekrachtigd bij decreet van de Vlaamse Raad.

Ons bijzonder punt van kritiek tegen die legistische werkwijze kwam hierop neer dat, tengevolge van de decretale bekrachtiging, de rechtsbescherming bij de Raad van State tegen het reglementair vastleggen van de beschermingsgebieden ongedaan wordt gemaakt, nu de Raad van State zich noodzakelijkerwijze onbevoegd zal moeten verklaren om kennis te nemen van een beroep tot nietigverklaring gericht tegen voormelde duinenbesluiten, wanneer deze besluiten na bekrachtiging door de Vlaamse Raad decretale rechtskracht hebben verkregen (*R.v.St.*, nr. 44.464, 13 oktober 1993; *R.v.St.*, nr. 44.465, 13 oktober 1993).

Deze kritiek is, in strijd met de vooronderstelling van de heer Defoort, geen opportunistiekritiek, doch wel wetskritiek, of, anders gezegd, kritiek op de bekrachtigingstechniek van de Vlaamse wetgever. De vraag die vanuit grondwettelijke hoek rijst, is of het de wet-

gever volledig soeverein toekomt te beslissen over de wijze waarop de wetgever wetgevend te werkgaat, dan wel of de wetgever daarbij rekening dient te houden met de regels van de gelijkheid en de niet-discriminatie (Simonart, H., en Salmon, J., «Les validations législatives et le contrôle de la Cour d'Arbitrage», *J.T.*, 197 e.v., en in het bijzonder nr. 43: «La première question est dès lors celle de savoir si le législateur peut de manière discrétionnaire et sans savoir à fournir de motifs, décider de choisir telle option plutôt que telle autre ou si, au contraire, les principes d'égalité et de non-discrimination l'obligent à s'expliquer à ce propos.»).

Vertaald naar de bekrachtigingstechniek, dient vastgesteld te worden dat een aantal betuuden vroeg of laat geconfronteerd zullen worden met een onbevoegdheidsverklaring door de Raad van State, waardoor hen hun rechtsbescherming voor de Raad wordt ontnomen, of waardoor zij, in de plastische bewoordingen van artikel 13 van de Grondwet, worden afgetrokken van de rechter die de (Grond)wet hun toekent. Kan in redelijkheid gezegd worden dat er een objectieve grondslag bestaat voor deze discriminerende behandeling, en zo ja, bestaat er evenredigheid tussen het beoogde doel en de opgelegde maatregel?

Volgens het Arbitragehof was de decretale bekrachtiging van de duinenbesluiten ingegeven door de overweging, terug te vinden in de wetgeschiedenis (*Gedr. St., VI. Raad, B.Z.*, 1992, nr. 96/10, 3), dat een aanwijzing als duingebied of voor de duinen belangrijk landbouwgebied vanuit praktisch oogpunt niet door de decreetgever zou kunnen geschieden en dat de Vlaamse Raad in staat moest kunnen worden gesteld om de overeenstemming van de duinenbesluiten met het duinendecreet na te gaan (overwegingen B.6.2 en B.6.3 van voormeld arrest).

Op de vraag of de gevolgen van deze werkwijze geen discriminerende werking teweegbrengt op het vlak van de rechtsbescherming voor de Raad van State, antwoordt het Arbitragehof dat het niet de bedoeling was de betrokken eigenaars een jurisdictionele waarborg te ontnemen die aan alle burgers wordt geboden (overweging B.6.3 van voormeld arrest), zonder verder na te gaan of het doorkruisen van de bevoegdheid van de Raad van State ingevolge de bekrachtiging niet *ipso facto* een ongelijke behandeling met zich brengt, waarbij het beoogde doel (vlotte en doeltreffende bescherming van de duinen) slechts bereikt wordt door het opleggen van een onevenredig strenge maatregel (het realiseren van een bouwverbod dat decretaal bekrachtigd wordt).

Het Arbitragehof gaat hiermee voorbij aan andere passages in de parlementaire voorbereiding waaruit ons inziens afgeleid kan worden dat het ontnemen van het vernietigingstoezicht van de Raad van State minstens mede werd beoogd bij de invoering van de decretale bekrachtiging (onder meer *Gedr. St., VI. Raad, B.Z.*, 1992, nr. 96/10, 5: «Andere beschermingsmaatregelen, zoals bijvoorbeeld de klassering, maken het voorwerp uit van voortdurende betwistingen, dat zal nu niet meer gebeuren»).

Het zij zo. Dit neemt niet weg dat de wetgevingstechniek van de opeenvolgende bekrachtigingen van reglementaire besluiten, waarbij de beschermingsgebieden worden vastgelegd, blijft bevreemden, in acht genomen dat de techniek van de bekrachtiging slechts zinvol is, wanneer de wetgever ertoe geroepen zou zijn om na te gaan of de uitvoerende macht binnen de perken van de haar verleende volmacht is gebleven, in zaken waarvoor de uitvoerende macht normaal niet bevoegd is.

Aannemen dat de federale of regionale wetgever te allen tijde de bekrachtigingstechniek zou vermogen toe te passen, holt het grondwettelijk systeem van de gewone opdrachtwetten of -decreten integendeel volledig uit (zie daarover Popelier, P., «Legislative 'validation': een kwestie van wetgevingstechniek», in Adams, M. en Wintgens, L.J., *Wetgeving in theorie en praktijk*, Maklu, Antwerpen, 1994, 77 e.v. en in het bijzonder hfdst. IV, voetnoot 52: «Elke bekrachtiging van een besluit dat uit zijn aard niet tot het grondwettelijk aan de wetgever voorbehouden domein behoort, is in deze optiek bekritiseerbaar»). Het behoort immers tot de essentie van de bevoegdheid van de uitvoerende macht de wetskrachtige normen «uit te voeren», omdat de wetgever zelf niet alles op een praktische en concrete wijze kan uitvoeren, en het behoort evenzeer tot de essentie van de rechtsmacht van de Raad van State om na te gaan of dergelijke uitvoeringsbesluiten al dan niet aangetast zijn door machtoverschrijding, zonder dat de wetgever dit a posteriori dient te controleren.

Bij de beoordeling van de proportionaliteit van dergelijke bekrachtigingstechniek tegenover het wettig doel waarmee de wetge-

ver een ongelijke behandeling rechtvaardigt, geven wij nog dit ter overweging. Kan het nog tot de beginselen van behoorlijke regelgeving beschouwd worden (zie daarover Popelier, P., «Behoorlijke rechtsbedeling als beginsel van zorgvuldig optreden: overwegingen bij een terechtwijzing», *R.W.*, 1994-1995, 876 e.v., en in het bijzonder nr. 10; Rimanque, K., *De regel is niet altijd recht*, Kluwer Rechtswetenschappen, 1990, 13, nr. 26), wanneer de bestuurde de volgende stappen dient te zetten om op adequate wijze zijn rechten te vrijwaren, wanneer hij geconfronteerd wordt met een onregelmatige aanwijzing van zijn grond als beschermingszone: annulatieberoep bij de Raad van State tegen de voorlopige bescherming in het eerste duinenbesluit, annulatieberoep bij het Arbitragehof tegen de decretale bekrachtiging van de voorlopige bescherming, annulatieberoep bij de Raad van State tegen de definitieve bescherming in het tweede duinenbesluit, annulatieberoep bij het Arbitragehof tegen de decretale bekrachtiging van de definitieve bescherming, en idem voor diegenen wier grond voor het eerst werd beschermd in het tweede duinenbesluit? En wee diegene die een rechtstrap durft over te slaan, want daar dreigt al het verlies aan belang.

Pluraliteit van jurisdicties kan naar omstandigheden contra-productief werken (zie Van Orshoven, P., «Administratieve rechtbanken? Ja en neen. Pleidooi voor jurisdictioneel monisme», *R.W.*, 1994-95, 897 e.v.). Het hanteren van een bekrachtigingstechniek, buiten echte volmachten om, creëert dergelijke omstandigheden en dreigt uiteindelijk tot onbehoorlijke rechtsbedeling te leiden.

Men heeft betoogd dat het gevaarlijk (sic) is te wijzen op de ongewone werkwijze van de bekrachtigingstechniek, omdat een kritische opstelling ten aanzien van de wetgever zou leiden tot een «Gouvernement des juges» (Defoort, P.-J., o.c., 1285, nr. 11).

Gevaarlijk wordt het integendeel, wanneer men grondwettelijke wetskritiek als onbehoorlijk afdoet, onder het mom van kritiek op het beleid, en wanneer men kritiek op het onmogelijk maken van een adequate rechtsbescherming als kies beschouwt.

Er gaat iets fundamenteels fout in de conceptie van de scheiding van de elkaar in evenwicht houdende machten, wanneer de rechtsbescherming beperkt wordt tot de toegang tot het Arbitragehof, waar er, zoals bekend, slechts ruimte is voor een beperkt grondwettigheidsstoezicht ten aanzien van de bekrachtigde beschermingsbesluiten en wanneer het loutere wettigheidsstoezicht alzo buiten spel wordt gezet, onder het mom dat dit toezicht reeds voor rekening van de wetgever is genomen.

4. De bijdrage van de heer Defoort vergt nog een kanttekening van een heel andere aard. Terwijl het venijn in de regel in de staart zit, zit het hier in de voetnoot.

In voetnoot twee wekt de respondent de indruk dat hij het eens is met het door hem geciteerde lid van de Vlaamse Raad en dat is jammer (Defoort, o.c. 1281, nr. 1, voetnoot 2, waar verwezen wordt naar de wetgeschiedenis van het tweede bekrachtigingsdecreet). Men zou zo immers de impressie kunnen krijgen dat de bijdrage veeleer een polemie wil opstarten. Zonder daaraan mee te willen doen, menen wij toch dat op zijn minst de volledige passage in het beknopt verslag vermeld had mogen worden. Tijdens het debat werd het door de heer Defoort aangehaalde lid van de Commissie, zelf advocaat, passend van antwoord gediend, o.a. door oud-staffhouder Van Rompaey: «Ik ben oud-staffhouder. Het is onduidelijk dat confraters-juristen die hier niet aanwezig zijn, worden aangevallen. Iemand trachten te beïnvloeden, is vooralsnog niet strafbaar. We moeten ons maar op een wijze manier laten beïnvloeden.» (*Beknopt verslag, VI. Raad*, 16 december 1994, 21).

Peter Flamey  
Els Empereur

#### Antwoord van P.J. Defoort

Op de reactie van P. Flamey en E. Empereur op mijn artikel over het Duinendecreet (Defoort, P.J., «Het Duinendecreet: een duidelijke beleidskeuze», *R.W.*, 1994)95, 1281-1292), wens ik nog zeer beknopt als volgt te antwoorden.

I. M.b.t. de verleende en nog niet uitgevoerde bouwvergunningen. De auteurs P. Flamey en E. Empereur verwijten mij dat ik de stellingname van S. Lust, zoals uiteengezet in haar bijdrage «Beschouwingen rond de invloed van de duinenbescherming op bestaande bouwvergunningen», noot onder Brussel, 23 november 1994, *R.W.*, 1994-95, 1124-1130, volledig onvermeld laat. In deze bijdrage betoogt deze auteur dat de zgn. «maximalistische interpretatie» van het bouwverbod (zoals door mij bepleit) zou indruisen tegen het (grondwettelijke) rechtszekerheidsbeginsel. In eerste instantie stelt S. Lust dat het

bouwverbod «minimalistisch» geïnterpreteerd zou moeten worden, omdat volgens de rechtspraak van het Arbitragehof gekozen moet worden voor een grondwetsconforme interpretatie wanneer een tekst voor diverse interpretaties vatbaar is. Indien men daarentegen toch zou moeten vaststellen dat de wettekst ondubbelzinnig een «maximalistisch» bouwverbod voorschrijft, zou de rechter een prejudiciële vraag kunnen (moeten) stellen aan het Arbitragehof over de overeenstemming van een dergelijk bouwverbod met de Grondwet, en meer bepaald met het rechtszekerheidsbeginsel.

Inderdaad ben ik niet ingegaan op deze stellingname, om de eenvoudige reden dat mijn bijdrage reeds op 3 februari 1995 verstuurd werd naar de redactie van het *R.W.*, terwijl de bijdrage van S. Lust pas verschenen is op 15 april 1995. Ook haar bijdrage «Invloed van het Duinendecreet op de stedenbouwkundige vergunningen», verschenen in het januari-nummer van *T.B.P.*, is pas verschenen enkele dagen nadat ik mijn bijdrage reeds verstuurd had, nl. op 7 februari 1995.

Bij dezen wens ik vooralsnog kort in te gaan op de rechtszekerheidstheorie.

Allereerst merk ik op en wens te onderstrepen, dat ook S. Lust tot de vaststelling komt dat de zgn. «maximalistische interpretatie» de meest voor de hand liggende is: «Het principe van de onmiddellijke toepassing van de wet pleit dus eerder voor een maximalistische interpretatie van het bouwverbod, waarbij dat verbod geldt ongeacht regelmatig verleende bouwvergunningen. Het betreft immers een «volledig» bouwverbod, wat inhoudt dat alle verdere bouwwerken in de betrokken gebieden uit den boze zijn behoudens andersluidende bepalingen» (Lust, S., *l.c.*, *R.W.*, 1994-95, 1128-1129). Voor een uitvoerige argumentatie ter ondersteuning van de maximalistische interpretatie, zie Defoort, P.J., *l.c.*, nrs. 20-23. M.i. is het decreet dus niet voor verschillende interpretaties vatbaar, zodat het enkel eventueel aan het Arbitragehof zou toekomen om de grondwettigheid van het bouwverbod na te gaan.

Met het oog op een eventuele toetsing van het bouwverbod aan het rechtzekerheidsbeginsel moet benadrukt worden dat dat geen absoluut beginsel is, maar dat afwijkingen mogelijk zijn indien het nagestreefde doel geoorloofd is, en indien de aangewende middelen in evenredigheid zijn met dat doel (zie bv. Arbitragehof, nr. 59/93, 15 juli 1993, *B.S.*, 16 september 1993; *T.B.P.*, 1994, 120).

In casu kan er geen enkele discussie bestaan over het feit dat het nagestreefde doel van het Duinendecreet, – nl. een vlugge en doeltreffende bescherming van de duinen – geoorloofd is (cf. Arbitragehof, nr. 41/95, 6 juni 1995, in dat nummer, inzonderheid overweging B.6.3; Lust, S., *l.c.*, *R.W.*, 1994-95, 1129; Lust, S., *l.c.*, *T.B.P.*, 1995, 24).

De enige vraag die daarna nog beantwoord dient te worden is de evenredigheidsvraag. S. Lust meent dat het aangewende middel (een onmiddellijk en volledig bouwverbod) ten aanzien van de slachtoffers (de houders van een regelmatige bouwvergunning), niet in evenredigheid staat met het (geoorloofde) doel. De auteur motiveert haar mening door te overwegen dat het voordeel van de gemeenschap niet in verhouding staat met het nadeel van de gedupeerde eigenaars, gelet op het uiterst beperkte aantal gevallen waarin het probleem zich voordoet.

Die stellingname wordt door mij niet gevolgd. Zoals het Arbitragehof bevestigde in voornoemd arrest, was de doelstelling van het Duinendecreet een vlugge en doeltreffende bescherming van de duinen. Deze doelstelling werd als geoorloofd beschouwd. Welnu, men kan m.i. niet ontkennen dat een bescherming van de duinen slechts doeltreffend is, indien het bouwverbod onmiddellijk van kracht is. Men dient echter vast te stellen dat de kennisname van het nakende bouwverbod bij de eigenaars en projectontwikkelaars blijkbaar aanleiding gaf tot een verhoogde bouwkoorts, die gepaard ging met een opvallend vlotte medewerking en vlijt bij de gemeentebesturen bij het afleveren van bouwvergunningen (cf. Defoort, P.J., *l.c.*, nr. 23). Indien men zou aanvaarden dat deze bouwvergunningen nog daadwerkelijk uitgevoerd mogen worden, zou dit onmiskenbaar leiden tot een uitholling van de geoorloofde doelstelling van de decreetgever, nl. een doeltreffende bescherming van de duinen.

Het argument dat door S. Lust wordt aangehaald, nl. dat het probleem zich slechts bij een uiterst beperkt aantal gevallen voordoet, overtuigt absoluut niet. Allereerst preciseert S. Lust niet wat moet verstaan worden onder een «uiterst beperkt aantal gevallen». Maar bovendien kan zelfs een «uiterst beperkt aantal gevallen» een duinengebied volledig bezoedelen. Eén gebouw midden in een duinengebied kan dit gebied vanuit de invalshoek van het natuurbehoud –

en dit is de invalshoek van het Duinendecreet – immers waardeloos maken.

Zij tot slot nog opgemerkt dat zowel S. Lust als P. Flamey en E. Empereur volledig voorbijgaan aan het feit dat het nadeel dat de eigenaars lijden door het bouwverbod, gecompenseerd wordt door de schadevergoedingsregeling.

*II. M.b.t. de schadevergoedingsregeling.* Ik ben inderdaad niet ingegaan op de schadevergoedingsregeling, niet omdat dat aspect onbelangrijk zou zijn, maar omdat de kritiek van Mrs. P. Flamey en E. Empereur reeds achterhaald was door een ingetreden decreetswijziging.

*III. M.b.t. de wetgevingstechniek van de decretale bekrachtiging.* Ik beperk mij ertoe te verwijzen naar het arrest van het Arbitragehof nr. 41/95 van 6 juni 1995 (in dit nummer), dat volkomen het standpunt bevestigt dat door mezelf bepleit werd.

8 augustus 1995

Pieter-Jan Defoort

## BOEKEN

L. VAN OUYTRIVE en E. ENHUS (red.), **Internationale politiesamenwerking-Europol**, Brussel, Centrum voor politiestudies V.Z.W., 1994, 142 pp.

Europol is een door de lidstaten van de Europese Gemeenschappen opgerichte politieorganisatie, met zetel in Den Haag, die zonder zelf operationeel te zijn, concrete politieoperaties, gevoerd door de lidstaten met betrekking tot de bestrijding van de drughandel, moet ondersteunen. Europol roept veel vragen op. Is het ja dan nee een orgaan van de Europese Gemeenschappen? Is het Hof van Justitie bevoegd om het te controleren? Wat is de plaats van deze boorling naast andere initiatieven zoals Interpol en Schengen? Begin 1995 dook een boekje op, dat antwoorden geeft op deze vragen. Het bevat de neerslag van twee studienamiddagen rond deze problematiek. De studiedagen werden twee jaar voordien te Brussel gehouden.

De «tijdsdecalage» maakt het werk enigszins onevenwichtig. In die periode is veel veranderd. Twee bijdragen, een van P. Zanders en een ander van A. Van Rie, destijds allebei hogere officieren, de eerste bij de rijkswacht, de tweede bij de gerechtelijke politie, gaan in op de weerslag en de mogelijkheden van Europol op de werking van de Belgische politiekorpsen. Goed idee, zo'n forum voor politiemensen. Te veel gebeurt over de hoofden van deze betrokkenen heen. Justitie en politie worden meer en meer de inzet van verkiezingsprogramma's, waarbij de behoefte aan een eigen programma de behoefte aan een goed justitie- en politiebeleid schijnt te overstijgen. Dat is zo in eigen land, dat is ook zo in Europa. Van Rie onderstreept het tweemaal: Europol is een dienst die zeker niet door de politie is gevraagd. Zanders getroost zich meer moeite om een nuttige bestaansreden te formuleren, en dit los van allerlei puur politieke motieven die de echte achtergrond van het verhaal vormen. Uit zijn analyse komt naar voren dat grensoverschrijdende criminaliteit het best grensoverschrijdend wordt aangepakt en dat op dit vlak Interpol, opgericht in 1923, niet de geëigende structuur vertoont. Beide auteurs geven nuttige aanwijzingen om Europol af te stemmen op de echte doelgroep: de politiediensten van de Europese lidstaten. Zowel Zanders als Van Rie zijn sinds 1994 «overgeplaatst» naar de Algemene Politiesteundienst (opgericht bij K.B. van 11 juli 1994, *B.S.*, 30 juli 1994). Deze APSD vormt voortaan het Belgisch steunpunt voor internationale politiesamenwerking. In de APSD zijn de drie Belgische politiediensten voor het eerst gelijk vertegenwoordigd. Vooral de Rijkswacht wordt alzo «recht» gedaan. Over deze nieuwe structuur en de mogelijkheden voor de internationale samenwerking, geeft voorliggend boekje weinig informatie.

De twee bijdragen van prof. L. Van Ouytrive zijn geschreven in augustus 1994 en geven de opvattingen weer van een bevoorrecht getuige over de ontstaansgeschiedenis, de huidige (zwakke) juridische basis voor Europol en de conventie die wordt voorbereid op Europees niveau en Interpol echt moet lanceren. Nog zo'n getuige is Maarten de Jong, lid van de groep Europese ambtenaren en politie-officieren die Europol «maken». Zijn bijdrage is kort en erg schematisch. Van een hoger niveau is de bijdrage van P. Duinslaeger, een van 's lands twee nationale magistraten, die de visie van het parket ver-

tolkt en nadenkt over welke vorm een gerechtelijke controle op Europol moet aannemen. Eerder dan een rol voor het Europees Hof van Justitie ziet hij een rol weggelegd voor de rechterlijke en administratieve organen (privacycommissies) in de onderscheiden lidstaten.

Het boek bevat twee bijlagen: een met relevante passages uit het Verdrag van Maastricht en een met het ministerieel akkoord over de oprichting van de «Europol Drugs Unit» getekend door de Europese ministers op 2 juni 1993 te Kopenhagen. De tekst van de ontwerpconventie is niet opgenomen. Elk juridisch boek over wetteksten zou deze in bijlage moeten opnemen. Men vindt in de kunstliteratuur toch ook geen bespreking van bijvoorbeeld een antieke kast uit de zeventiende eeuw, zonder afbeelding van de kast in kwestie.

Het boekje is een uitgave van het Centrum voor Politiestudies, een samenwerkingsverband tussen de Vlaamse universitaire Criminologiedepartementen (KUL, UIA, VUB, UG, Limburg), de Vlaamse Politiecholen, de Rijswacht school en School voor Criminologie en Criminalistiek van het Ministerie van Justitie. (De School voor Criminologie van de VUB neemt de distributie van het eerste boekje waar.) Permanente vorming van het officierenkader en het bevorderen van politiestudies behoren tot de taakomschrijving van het samenwerkingsverband. In april 1995 werd een studienamiddag gehouden over «het Schengenenakkoord en de Belgische politiediensten». Een snellere verspreiding van de congresstukken en een grotere waakzaamheid wat betreft leesbaarheid en taalgebruik moet tot de mogelijkheden van dit nuttig initiatief behoren.

Paul De Hert

J. VAN STEENBERGE (red.), **Medisch beroepsgeheim en verzekering**, Brugge, Die Keure, 1994, 142 pp.

Het Informatiecentrum Menselijke Schade van de universiteit Antwerpen organiseerde op 24 april 1993 een studiemiddag voor verzekeringsartsen over de (toen) nieuwe wetgeving op de verzekeringsovereenkomsten, en het tijdschrift *Medi-Ius* deed dit hoofdzakelijk voor huisartsen op 1 juni 1993. In dit boek zijn de beschikbare teksten van de verschillende voordrachten en toespraken opgenomen. Het betreft meer bepaald zeven bijdragen. F. Van Neste behandelt de grondslagen van het medisch beroepsgeheim; D. Freriks de verzekeringswet van 25 juni 1992 en het medisch beroepsgeheim; H. Claassens de nieuwe verzekeringswet en de medische expertise vanuit het standpunt van een verzekeringsjurist; M. Justaert het medisch beroepsgeheim in de sociale verzekeringen; R. Deberdt het medisch beroepsgeheim en de orde der geneesheren; F. Robben de bescherming van de persoonlijke levenssfeer bij de verwerking van medische persoonsgegevens en P. Goris de nieuwe verzekeringswet en de medische informatie. Ook zijn drie bijlagen opgenomen, alle adviezen of richtlijnen van de nationale raad van de orde in verband met de behandelde problematiek.

Zowel wat de vorm als de inhoud betreft is het duidelijk aan te zien dat het gaat om een bundeling van teksten voorbereid voor studiedagen voor een niet juridisch gevormd publiek. De overlappingen zijn talrijk. Nieuwe gezichtspunten zijn nauwelijks te vinden. Teleurstellend is vooral het ontbreken van kritische bedenkingen (behalve bij Deberdt, maar die zijn bekend; overigens is zijn bijdrage te lang en spreektaal eerder dan schrijftaal) bij artikel 95 van de wet op de verzekeringsovereenkomsten vanuit het gegeven dat in de heden-daagse samenleving levensverzekeringen dikwijls geen voorwerp van vrije keuze meer uitmaken. Toch beweren sommige auteurs zonder enig voorbehoud dat uiteindelijk de verzekerde zelf beslist welke medische informatie zal worden prijsgegeven en welke niet. Een dergelijke reductie van de werkelijkheid leidt noodzakelijk tot simplistische oplossingen.

De waarschuwing van Van Neste dat de wetgever in dit geval in het andere uiterste dreigt te vallen is blijkbaar voor dovemansoren uitgesproken.

Herman Nys

I. KOTTERMAN-VAN DE VOSSE, **De visie van Hayek: een pleidooi voor persoonlijke vrijheid**, Tjeenk Willink, Zwolle, 1994, 431 pp.

F.A. Hayek (1899-1992) behoort zonder enige twijfel tot de belangrijkste politieke wijsgeren van deze eeuw. Niet alleen omdat zijn

leven bijna de hele eeuw bestrijkt maar ook omdat hij met grote ver-betenheid en tegen de stroom in – om het met I. Berlin uit te drukken – een aantal visies uit het klassieke liberalisme is blijven verdedigen, die lange tijd in «onbruik» waren geraakt en pas recent hun volle actualiteitswaarde hebben bewezen. Hayek is een bijzonder consistent denker, tegenover wie men, zoals tegenover John Rawls, die andere grote filosoof van het liberalisme en tegelijk de tegenpool van Hayek, positie moet innemen, omdat zijn denken op de meest diverse terreinen van de politieke filosofie, de economie, de sociologie of de rechtstheorie een zeer duidelijk wereldbeeld heeft gedrukt. Men is als het ware gedwongen om *binnen of tegen* Hayeks opvattingen te denken.

Het te Leiden als proefschrift verdedigde boek van Kotterman-Vosse heeft de grote verdienste dat het een bijzonder toegankelijk, persoonlijk gekleurd en vlot geschreven overzicht biedt van de kern-gedachten uit Hayeks filosofie; het primaat van het menselijk indi-vidu als handelend wezen en het daaruit volgende methodologisch individualisme, het onderscheid tussen gewilde («taxi») en onge-wilde («cosmos») resultaten van verzamelingen individuele hande-lingen en de superioriteit van spontane ordeningsmechanismen zo-als de markt, de *rule of law* als minimaal maar tegelijk principieel or-deningsbeginsel van de rechtsstaat, de perverse gevolgen van iedere uitgebreide opvatting van democratische legitimiteit en sociale rechtvaardigheid e.d.m. De auteur weet Hayeks ideeën op een hel-dere manier te formuleren. Ze worden goed gesitueerd binnen de geschiedenis van het denken en geconfronteerd met de visies van critici. Hoewel het boek soms in herhalingen vervalt en niet echt van-uit een centrale probleemstelling is opgebouwd, weet het de origi-naliteit van Hayeks rijke denkwereld toch goed te vatten.

Niettemin geldt voor dit werk in grote mate de opwerping dat een kennisneming van de geschriften van de auteur veruit de voorkeur verdient.

Allereerst omdat de auteur zich opvallend op de vlakke houdt en niet echt tot een systematische positiebepaling tegenover Hayeks denken komt. Ze vindt diens stellingen inspirerend en verhelderend maar komt niet toe aan een uitgewerkte eigen visie. Her en der merkt ze op dat Hayeks denkbeelden misschien wat «overdreven» zijn of «onhaalbaar», maar een precieze omschrijving van het stand-punt van waaruit die opmerking geldt, blijft uit. De auteur beent ar-gumenten zelden grondig uit en dat is voor de bij uitstek analytische traditie waarin de stellingen van Hayek werden ontwikkeld en bekriti-seerd, een zwakte. Bovendien gaat de auteur met een brede boog voorbij aan de economische geschriften van Hayek, hoewel precies die geschriften de grondslagen aanreiken van Hayeks mens-beeld en van zijn opvattingen over recht en politiek.

Wie kennis wenst te maken met het veelzijdige oeuvre van Hayek heeft aan het onderhavige boek ongetwijfeld een goede gids die vlot en prettig leest. Maar wie wenst te weten hoe de auteur zelf denkt, en hoe dat denken doorwerkt op haar visie op, met name, het heden-daagse Nederlandse recht(ssysteem) komt bedrogen uit. Voor het boek is dat wellicht een minder belangrijke kritiek, maar als proef-schrift schiet het werk hier toch tekort.

Koen Raes

## AANGEKONDIGD

PH. DEVOS, *De nieuwe wet betreffende de handelsagentuurovereen-komst*, Gent, Mys & Breesch, 120 p., 1.450 fr.

G. VERMEULEN, T. VANDER BEKEN, P. ZANDERS EN B. DE RUYVER, *Inter-nationale samenwerking in strafzaken & rechtsbescherming*, Brus-sel, Politeia, 386 p., 1.450 fr.

CENTRUM VERZEKERINGSWETENSCHAP, *Landverzekering en motorrij-tuigenverzekering. Een kritische commentaar bij recente wetswijzigin-gen* (Verslagboek Tweede Leuvense Verzekeringsavonden), eigen uitgave, 200 p.

F. DELPEREE, A. RASSON-ROLAND EN M. VERDUSSEN (eds.), *Regards croisés sur la Cour d'Arbitrage*, Brussel, Bruylant, 364 p., 1.980 fr.

T.A.W. STERK, *Arresten burgerlijk procesrecht met annotaties - Edi-tie 1995*, Zwolle, Tjeenk Willink, 752 p., 45 fl.

A.M.J. VAN BUCHEM-SPAPENS, *Faillissement en surséance van beta-ling* (vijfde druk), Zwolle, Tjeenk Willink, 138 p., 37,50 fl.

STICHTING DUX IN IURA, *Gids voor de rechtenstudie en juridische beroepen*, Zwolle, Tjeenk Willink, 272 p., 15 fl.

V.J.J.M. BEKKERS, H.T.P.M. VAN DEN HURK en G. LEENKNEGT (red.), *Subsidiariteit en Europese integratie*, Zwolle, Tjeenk Willink, 186 p., 52,50 fl.

J.B.M. VRANKEN, *Handleiding tot de beoefening van het Nedelands Burgerlijk Recht - Algemeen deel* (Asser serie), Zwolle, Tjeenk Willink, 218 p., 65 fl.

M.J.A. VAN MOURIK, *Erfrecht* (vijfde druk), Zwolle, Tjeenk Willink, 248 p., 45 fl.

C.A.J.M. KORTMANN en P.T.T. BOVEND'EERT, *Inleiding constitutioneel recht* (tweede druk), Deventer, Kluwer, 198 p., 42 fl.

FR. BOUCKAERT, J.L. JEGHERS en B. TILLEMANN, *Gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen*, Brugge, Die Keure, 390 p., 1.500 fr.

H. VANDEBERGH, *het T.W.-handboek*, Gent, Mys & Breesch, 634 p.  
VAN DER POT - DONNER, *Handboek van het Nederlandse staatsrecht* (bewerkt door L. Prakke, J.L. De Reede en G.J.M. Van Wissen), Zwolle, Tjeenk Willink, 774 p.

J. CORBET, M. FLAME, F. GEVERS, P. MAEYAERT, B. MICHAUX, I. VANDERREKEN, H. VANHEES, J. VANHOOF en VAN HOOGENBEMT, *Intellectuele eigendomsrechten*, Kalmthout, Biblio, 246 p.

S.C.J.J. KORTMANN en N.E.D. FABER (red.), *Geschiedenis van de faillissementswet*, Zwolle, Tjeenk Willink, 810 p.

A.H.M. GERRITSEN, C.P.J. GOORDEN en P.M.B. SCHRIJVERS (eds.), *Jurisprudentie publiekrecht met annotaties - Editie 1995*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1798 p.

TH G. DRUPSTEEN en D. VAN DER MEIJNDEN (eds.), *Jurisprudentie milieurecht met annotaties - Editie 1995*, Zwolle, Tjeenk Willink, 312 p.

A.-M. VAN DEN BOSSCHE, *Gemeenschappelijke ondernemingen (joint ventures)*, Antwerpen, Kluwer, 646 p., 6.600 fr.

V. SIMONART, *La personnalité morale et droit privé comparé*, Bruxelles, Bruylant, 670 p., 4.400 fr.

J.B.J.M. TEN BERGE, *Bescherming tegen de overheid* (derde druk), Zwolle, Tjeenk Willink, 400 p.

B. VAN BUGGENHOUT en H. COUSY (red.), *Wet op de aanvullende pensioenen*, Brugge, Die Keure, 156 p.

H. J. SNIJDERS, *Inleiding Nederlands burgerlijk procesrecht* (derde druk), Zwolle, Tjeenk Willink, 148 p., 37,50 fl.

T.A.W. STERK, *Arresten burgerlijk recht met annotaties - Editie 1995*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1422 p., 57,50 fl.

W. DE RYCKE, *Onderzoek in leefmilieustrafzaken*, Deurne, Kluwer, 78 p., 950 fr.

W. VOERMANS, *Sturen in de mist ..., maar dan met radar*, Zwolle, Tjeenk Willink, 388 p., 82,50 fl.

A.J.O. VAN WASSENAER VAN CATWIJCK en R.H.C. JONGENEEL, *Eigen schuld en medeaansprakelijkheid* (tweede druk), Zwolle, Tjeenk Willink, 214 p., 55 fl.

A.J.H. PLEUSIER, *Erfpacht en opstal* (tweede druk), Zwolle, Tjeenk Willink, 132 p., 37,50 fl.

J.M. BARENDRECHT, H.M. STORM, e.a., *Berekening van schadevergoeding*, Zwolle, Tjeenk Willink, 412 p., 72,50 fl.

A.G. VELDMAN, *Effectueren van sociaal-economisch recht volgens de chaostheorie*, Zwolle, Tjeenk Willink, 432 p., 75 fl.

B. SCHOENAERTS en M. LAMIROY, *De Belgische Justitie - Een Kafkaïaanse nachtmerrie - Analyse & Remedie*, Gent, Mys & Breesch, 384 p., 960 fr.

J.G.L. VAN NIJS, *Overheidstoezicht op afstand*, Apeldoorn, Maklu, 794 p., 3.650 fr.

A. ALVAREZ, *De advocaat-generaal gehoord*, Apeldoorn, Maklu, 144 p., 980 fr.

J. WOUTERS en H. SCHNEIDER (eds.), *Current issues of cross-border establishment of companies in the European Union*, Antwerpen - Apeldoorn, Maklu, 374 p., 1.550 fr.

## Programma

- 9.30 u. Inleidende toespraak - Uitstel is geen afstel: Status question van de verplichtingen die van kracht blijven (mevr. Diane Struyven)
- 10.00 u. Kritisch onderzoek van de huidige reglementering - Desiderata van de ondernemingen en nieuwe vooruitzichten in het licht van de Europese richtlijn (de h. Charles-Albert van Oldeneel)
- 10.30 u. De gedragscodes - Een oplossing voor een meer aangepaste bescherming? (de h. Paul Thomas)
- 11.00 u. Denkpijlers voor een versoepeling van de reglementering (m.m.v. de h. Jos Dumortier, Jean-Claude Cox, Baudoin Auquier)
- 11.45 u. Vraagbaak

**Inlichtingen:** Nicole Cockx, tel. 02/515.08.59, Fax 02/515.09.85.

## Jaarvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht

Op zaterdag 11 november 1995 vindt de jaarlijkse algemene ledenvergadering van de Nederlandse Vereniging voor Internationaal Recht plaats. Tijdens het wetenschappelijk deel (vanaf omstreeks 11.00 uur) zal worden besproken het onderwerp Statenopvolging aan de hand van preadviezen van: *Mr. A. Bos* (Statenopvolging in het bijzonder met betrekking tot verdragen); *Dr. O.M. Ribbelink* (Statenopvolging en internationale organisaties, met bijzondere nadruk op de praktijk van de Verenigde Naties) en *Mr. L.H.W. van Sandick* (Statenopvolging: enkele IPR aspecten). De vergadering zal worden gehouden in de Senaatszaal van het Academiegebouw van de Universiteit Utrecht, Domplein 29. Het wetenschappelijk gedeelte is ook voor niet-leden toegankelijk.

Inlichtingen: Secretariaat van de NVIR, p/a T.M.C. Asser Instituut, Postbus 30461, 2500 GL 's-Gravenhage (tel. 070/342.03.00, mevr. P. van Kersbergen).

## De handelsagentuurovereenkomst (Wet van 13 april 1995)

Op 16 november 1995 organiseert de K.U.L., Afdeling Economisch Recht, in samenwerking met de Kamer voor Handel en Nijverheid te Brussel een studienamiddag over de handelsagentuurovereenkomst.

Inlichtingen: Die Keure, mevr. A. Vermote, 050/33.12.35 (toestel 268) en fax. 050/34.37.68.

## Burgerschap en inburgering in België en Nederland

Op 22 november 1995 organiseert het Antwerps Centrum voor Migrantenstudies in samenwerking met de Onderzoeksschool Arbeid, Welzijn en Sociaal-economisch Bestuur een studiedag rond "Burgerschap en inburgering in België en Nederland: nieuwe integratieconcepten?"

Inlichtingen: ACMS-secretariaat, mevr. A. Geerts, tel. 03/220.49.82.

## Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu

De Regering heeft beslist om op 1 oktober 1995 een nieuw ministerie op te richten: het "Ministerie van Sociale Zaken, Volksgezondheid en Leefmilieu".

Het nieuwe ministerie is de resultante van de fusie op bovenvermelde datum van het Ministerie van Sociale Voorzorg en het Ministerie van Volksgezondheid en Leefmilieu.

Het Secretariaat-generaal van het nieuwe ministerie bevindt zich in het:

Rijksadministratief Centrum, Esplanadegebouw, Pachecolaan 19 bus 5, 1010 Brussel.

Tel.: 02/210.45.11 - Fax: 02/210.44.63.

De verschillende diensten van de vroegere twee ministeries blijven in hun respectieve gebouwen.

## MEDEDELINGEN

### Bescherming van de privacy - Quid novi?

Op donderdag 9 november 1995 organiseert het VBO een infozitting betreffende de privacywet van 8 december 1992.